

स्यत शिक्षण संस्था, सातारा
कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी

व्यवसाय मार्गदर्शक

२०२० - २१

प्रस्तावना

पहिली ते दहावीपर्यंतच्या शिक्षणाचा व्यक्तीच्या जीवनावर मोठा परिणाम दिसून येतो. शालेय शिक्षण घेत असताना येणारे अनुभव दिर्घकाळ स्मरणात राहतात. या काळातील चांगल्या वाईट प्रसंगाचे स्मरण राहाते. बालपणातील मित्र-मैत्रिणींचा ऋणानुबंध तयार होतो. शालेय आणि सहशालेय उपक्रमात सहभागी होताना पुढे काय करिअर करणार? हा विचारही काहीवेळा सुरू होतो. मी कोण होणार? या प्रश्नाचे स्वप्नवत उत्तर शोधण्याचा अल्पसा प्रयत्न होतो.

शालेय शिक्षणात मुख्य सहा विषयांचा समावेश होतो. बहुतेक ठिकाणी मराठी, इंग्रजी, हिंदी या तीन भाषा आणि विज्ञान, गणित, समाजशास्त्रे या विषयांचा समावेश होतो. शिक्षण घेत असताना प्रत्येकाला वेगवेगळा शालेय विषय आवडतो. आवड कळायला लागते पण त्याचा शास्त्रीय पद्धतीने शोध घेणे आवश्यक असते. समजा एखाद्या मुलीला गणित विषय आवडतो. पण आवडीच्या गणित विषयात पहिलीपासून इयत्ता नववी-दहावीपर्यंत नेहमीच जास्त गुण आहेत का? याची माहिती घेतली पाहिजे. आवडीचा विषय आणि नेहमीच जास्त गुण मिळणारा विषय हे दोन्ही विषय एकच असतील तर मग त्या विषयातील करिअरचा शोध घेतला पाहिजे. त्यामध्ये या विषयातील इ. १० वी नंतरचे कोर्स कोणते? तो कोर्स करण्यासाठी दर्जेदार कॉलेज कुठे आहे? त्या कोर्सची शिक्षण फी किती आहे? इतर खर्च किती होणार आहे? इ. सगळ्या बाबींची माहिती घेतली पाहिजे. समक्ष त्या त्या कॉलेजमध्ये जाऊन ही माहिती घेतली पाहिजे. सध्या इंटरनेटवरूनही अशी माहिती उपलब्ध होऊ शकते.

काही वेळा मुला-मुलींना शालेय विषयांपेक्षा इतर सहशालेय उपक्रमात जास्त रस असतो. यामध्ये संगीत, खेळ, अभिनय, नेतृत्व, भाषण, संभाषण, निबंध, इ. बाबींचा समावेश होईल. या बाबींपैकी असणारी आवड अधिक विकसित होण्यासाठी प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. शालेय विषय आणि सहशालेय विषय यामधील आवड शिक्षकांच्या लक्षात येते. पालकांनी याबाबतीत शिक्षकांना भेटून माहिती घेणे आवश्यक आहे. मुला-मुलींच्या दहावीनंतरच्या शिक्षणाचा निर्णय बऱ्याच वेळा पालकच घेतात. त्यामुळे पालकांना या शास्त्रीय बाबींची माहिती असली पाहिजे. आवडीचा शोध घेण्यासाठी सध्या काही मानसशास्त्रीय कसोट्या उपलब्ध आहेत. समुपदेशकांमार्फत अशा आवडशोधन, बुद्धिमापन, ॲप्टीट्यूड टेस्ट, इ. कसोट्यांच्या सहाय्याने शास्त्रीय मार्गदर्शन केले जाते. शिक्षक, समुपदेशक, पलक यांनी समन्वयाने समुपदेशन करून 'योग्य व्यवसायासाठी योग्य व्यक्तीची निवड करणे' ही शिक्षण प्रक्रियेतील महत्वाची गरज आहे.

करिअर निवडताना दहावी-बारावी नंतरच्या कोर्सेसची माहिती अगोदरच मिळाली तर योग्य कोर्स निवडण्यासाठी त्याचा उपयोग होईल. यासाठी इंजिनिअरिंग, मेडिकल, आर्ट्स, कॉमर्स इ. क्षेत्रातील माहिती या पुस्तिकेत आहे. स्पर्धा परीक्षेच्या माहितीबरोबरच स्वयंरोजगार व ललित कलांच्या अभ्यासक्रमांचा पुस्तिकेत समावेश आहे. पोलिस भरती व सैन्य भरतीची माहिती निश्चितच उपयुक्त ठरणारी आहे. दहावी-बारावी नंतरच्या उपलब्ध कोर्सेसची माहिती या पुस्तिकेत संकलित करण्यात आलेली आहे. विद्यार्थी, पालक, शिक्षक यांना करिअर मार्गदर्शक म्हणून ही माहिती निश्चित उपयुक्त ठरेल.

कर्मवीर विद्याप्रबोधिनीमार्फत 'व्यवसाय मार्गदर्शक' या पुस्तिकेच्या प्रकाशनासाठी रयत शिक्षण संस्थेचे चेअरमन मा. डॉ. अनिल पाटील, व्हाईस चेअरमन मा. अॅड भगीरथ शिंदे, सहसचिव (उ.शि) मा. प्रि. डॉ. विजयसिंह सावंत, सहसचिव (माध्यमिक) मा. विलास महाडिक, ऑडिटर प्रि. डॉ. अरूण आंधळे या सर्वांचे मार्गदर्शन लाभले आहे.

विद्याप्रबोधिनीचे कार्यकारी संचालक मा.प्रि.आर.के.शिंदे यांनी करिअर विषयक माहिती अद्ययावत करण्यासाठी विशेष परिश्रम घेतले आहेत. योग्य करिअर निवडीसाठी प्रयत्नशील असणाऱ्या आणि करिअर मार्गदर्शन करणाऱ्या सर्वांना ही पुस्तिका निश्चितच उपयोगी ठरावी अशी आशा आहे.

प्रि.डॉ.भाऊसाहेब कराळे
चेअरमन
कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी,
रयत शिक्षण संस्था

लेखन समिती

श्री.पी.एस. नलगे   श्री. व्ही. डी. शितोळे   श्री. एस. एस. धरपणकर   डॉ. बी. एस. निंबाळकर
 श्री. ए. बी. खोत   श्री. आर. टी. भोसले   श्री. पी. व्ही. शिवदास   श्री. जे. एस. निर्मळ
 श्री. डी. आर. माळी   श्री. आर. एम. हल्लोळी   श्री. दशरथ जाधव   सौ. सुरसे मंदाकिनी
 डॉ. के.सी. शेख

समन्वयक : प्रिं.आर.के.शिंदे (कार्यकारी संचालक, कर्मवीर विद्याप्रबोधिनी)

अंतरंग

अ.नं.	विषयाचे नाव	पान नं.
१.	जे.ई.ई. २०२० प्रवेश परीक्षा	४
२	एन.ई.ई.टी (NEET) प्रवेश परीक्षा	८
३.	ऑलिंपियाड्स (Olympiads)	१०
४.	आयसर (ISSER), के.व्ही.पी.वाय. (KVPY)	१६
५.	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग	२४
६.	राज्य सामाईक प्रवेश परीक्षा	३४
७.	अभियांत्रिकी कोर्सेस	३५
८.	प्रधानमंत्री कौशल्य विकास योजना	४३
९.	मेडीकल व पॅरामेडीकल अभ्यासक्रम	४४
१०.	स्वयंरोजगार, उद्योजकता विकास केंद्र	४७
११.	यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे कोर्सेस	५६
१२.	माहिती तंत्रज्ञान	६५
१३.	कला शाखेतील अभ्यासक्रम	६७
१४.	एज्युकेशन इन फॉरेन युनिव्हर्सिटी	६९
१५.	आर्मी, नेव्ही, एअर फोर्स यामधील संधी	७२
१६.	पोलीस दल आणि पॅरामिलिटरी फोर्सेस	७९
१७.	नॅनो टेक्नॉलॉजी, फायर इंजिनिअरींग	८१
१८.	करियर इन फॉरेन लॅंग्वेज	८३
१९.	करिअर इन कॉमर्स, व्यवस्थापन क्षेत्र, शेअरबाजार	८४
२०.	हवाई क्षेत्रातील नोकरीच्या संधी	१०२

अ.नं.	विषयाचे नाव	पान नं.
२१.	कृषी व वनक्षेत्रातील संधी	१०५
२२.	फिल्म अॅण्ड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट	१०८
२३.	ट्रॅव्हल अॅण्ड टुरिझम	११०
२४.	करियर इन फाईन आर्ट्स	११४
२५.	उर्जा क्षेत्रातील करियर	११८
२६.	भारतीय रेल्वेतील सेवेच्या संधी	१२१
२७.	स्टाफ सिलेक्शन कमिशन	१२३
२८.	करिअर इन लॉ	१२५
२९.	करिअर निवडीवर परिणाम करणारे घटक	१२७
३०.	करिअर संबंधी वेबसाईट्स	१२९

करिअर गाईडन्स हेल्पलाईन

रयत शिक्षण संस्थेच्या कर्मवीर विद्याप्रबोधिनीमार्फत करिअर विषयक मार्गदर्शन केले जाते. इ. १० वी व १२ वी नंतरच्या कोर्सची निवड करण्यापूर्वी सोबतच्या यादीतील कोणत्याही करिअर काऊन्सिलरशी नक्की संपर्क करा. करिअर निवडण्यासाठी योग्य सल्ला व मार्गदर्शन घेणे ही प्रत्येकासाठी फायदेशीर बाब आहे.

- १) श्री. पी. एस. नलगे - 7721883443
- २) श्री. जे. एस. निर्मळ - 8208963766
- ३) श्री. व्ही.डी. शितोळे - 9975999594
- ४) श्री. आर. टी. भोसले - 8992561066
- ५) श्री. ए. बी. खोत - 9822322565
- ६) सौ. मंदाकिनी सुरसे - 8805273070
- ७) श्री. एस.एस. घरपणकर - 9763754946
- ८) श्री. पी. व्ही. शिवदास - 9326009527
- ९) श्री. डी. आर. माळी - 9763349275
- १०) श्री. हल्लोळी आर. एम - 8928764275

१) जे.ई.ई.२०२० प्रवेश परीक्षा

JEE - 2020

देशातील अभियांत्रिकी क्षेत्रातील सर्वोच्च शिक्षण संस्था म्हणजे IITS. आजही IITS मध्ये प्रवेश मिळणे मोठे प्रतिष्ठेचे मानले जाते. त्याखालोखाल NITS, IIITS, CFTIS, SFTIS या अभियांत्रिकी क्षेत्रातील महत्वाच्या शिक्षण देणाऱ्या संस्था आहेत. या सर्व संस्थामध्ये प्रवेश मिळविण्यासाठी विद्यार्थ्यांना Joint Entrance Examination (JEE) द्यावी लागते. ही परीक्षा National Testing Agency या केंद्रीय मनुष्यबळ विकास मंत्रालय अखत्यारीतील स्वायत्त संस्थेमार्फत घेण्यात येते. जे.ई.ई परीक्षा दोन पातळीवर घेण्यात येते.

1. जे.ई.ई (मेन)
2. जे.ई.ई (ॲडव्हान्स)

केवळ 11 वी आणि 12 वी या दोन वर्षात अभ्यास करून IITS मध्ये प्रवेश मिळविणे तसे कठीण काम आहे. रयत शिक्षण संस्थेने IITS विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळण्यासाठी माध्यमिक स्तरापासूनच IIT Foundation च्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांची तयारी करून घेण्याचा संकल्प केलेला आहे. संस्थेच्या शताब्दी वर्षामध्ये अनेक माध्यमिक शाळामधून 'IIT Foundation' ची तयारी इच्छूक विद्यार्थ्यांच्याकडून करवून घेतली जाते.

*** JEE Main 2020 New Changes Introduced ***

- * From 2019 onwards, National Testing Agency (NTA) is given the responsibility to conduct the entrance exams of JEE main.
- * NTA JEE main 2020 will be conducted twice every year in the months of January and April in online computer Based Test (CBT) mode.
- * The age limit to apply JEE main has been removed. Now candidates fulfilling the eligibility criterion can apply for the exam irrespective of their age.
- * Candidates appearing among the top 2, 24000 qualified students will be eligible to appear for JEE Advanced.
- * NTA has set up more than 3400 practice centres in the country for the preparation of the students.

*** JEE Main 2020 Exam Dates :**

Programme for January Session and April Session :

Events	Dates
i) Notification release	- August 2019
ii) Release of Application form	- Sept. 3, 2019
iii) Availability of Mock Test	- 2 nd week of Sept. 2019
iv) Last date to submit the application form	- 30 th Sept. 2019
v) Last date of fee submission and image uploading	- 1 st week of Oct. 2019
vi) Publication of allotted exam shift and date	- 1 st week of Oct. 2019
vii) Publication Correction window opens	- 1 st to last week of Oct. 2019.
viii) Announcement of allotted exam centre	- 3 rd week of Oct. 2019
ix) Availability of Admit card	- 6 th Dec. 2019
x) JEE main 2020 Exam	- 6 th - 11 th Jan. 2020
xi) Declaration of result	- 31 st Jan. 2020.

*** April Session :**

Events	Dates
i) Release of online Application	- 7 th Feb. 2020
ii) Image Correction window opens	- In the month of Feb. 2020
iii) Availability of mock test	- In the month of Feb. 2020
iv) Last date to submit application	- 7 th March 2020
v) Last date of fee submission and image uploading	- 2 nd week of March 2020
vi) Downloading of Admit card	- 16 th March 2020
vii) JEE Mains 2020 Exam	- 3 rd - 9 th April 2020
viii) Announcement of Result	- 30 th April 2020.

*** Fee :**

General	Boys - Rs. 650
	Girls - Rs. 325
SC/ST/PWD/ Transgender	
	Boys - Rs 325
	Girls - Rs. 325.

*** General Eligibility :**

Qualifying Exam : Applying candidate must have passed 10 + 2 level exam or its equivalent in 2018 or 2019 from a recognized board or university.

Appearing Candidates : Candidates who are appearing in class 12th exam can also apply.

Diploma Holders : Candidates who are holding diploma can also apply for admissions only in IITS.

Qualifying subjects : Candidate in their 12th level must have passed with at least of five mandatory subjects - Physics, Mathematics along with any one from the Biology, Chemistry, Biotechnology or any other technical vocational.

Age Criterion : There is no age limit prescribed to apply for JEE Main 2020.

Total Attempts : There will be no attempt limit.

*** Institutions wise Eligibility :**

To get admission into IITS, NITS, CFTIS and other institutions, students have secure 75% (For ST/SC - 65%) marks in their 12th level exams.

On the basis of All India Rank (AIR) of the candidate secured in the test, admission will be provided.

*** Important :**

This year, National Testing Agency (NTA) has changes JEE Main Exam pattern.

*** JEE Main 2020 Exam Pattern - Highlights :**

Particulars	JEE Mains
i) Exam Mode	- Online (Computer based) Only
ii) Number of sections and subjects	- 3 (Physics, Chemistry and Maths)
iii) Duration of Exam.	- 3 hours (180 minutes) 60 minutes per section
iv) Number of questions	- 75 (20 + 5 questions per section) - Objective type - Multiple choice questions (MCQs) and questions for which answer is a numerical value, with equal weightage to Maths, Physics and Chemistry.

v) Type of questions	- MCQs; 4 options with only 1 correct option	
vi) JEE main total marks	- 300 Marks	
vii) Language of paper	- English, Hindi & Gujarati.	
viii) Marks : MCQS. (20)		Integer 5 *
Correct Answer	- + 4	
Incorrect Answer	- - 1	Correct + 4
Un attempted question	- 0	Incorrect - 0
Marks per section	- 100	unanswered - 0
Total marks	- 300	

*** JEE Main 2020 Tie Breaking Resolution :**

Candidates obtaining equal total NTA scores in following descending order :

NTA score in maths

NTA score in Physics

NTA score in Chemistry

less negative marks

Candidates older in Age,

*** Reservation :**

10%	-	EWS
15%	-	SC
7.5%	-	ST
27%	-	OBC (NCL) Non Creamy Layer

Each Category will have 5% reservation for PWD.

२) एन. ई. ई. टी. प्रवेश परीक्षा

*** Nation Eligibility Cum Entrance Test (NEET) : 2020**

2019-2020 या शैक्षणिक वर्षामध्ये घेण्यात येणाऱ्या NEET परीक्षेसाठी जवळ-जवळ 15000 जागांची वाढ झालेली आहे. ग्रामीण, आदिवासी, भागामध्ये वैद्यकीय सेवा देण्याचा त्यापाठीमागे शासनाचा उद्देश आहे. शासकीय सेवेमध्ये येण्याच्या अटीवरती वैद्यकीय प्रवेशासाठी आरक्षण ठेवण्याचा पण शासनाचा विचार आहे. NEET परीक्षेमधून सर्व सरकारी महाविद्यालयातील जागा, deemed Universities, Central Universities मधील जागा भरल्या जातात.

*** NEET 2020 Eligibility Criteria :**

Age limit : Upper age limit not decided by National Testing Agency (NTA). This issue is pending in supreme court. Lower age limit is 17 years as on the date of admission or by December 31, 2020.

*** Educational Qualification :**

Candidate must have passed class 12 or equivalent examination and must have scored a minimum of 50% in chemistry, Biology and physics in each and in aggregate too. Reserved category candidates must score at least 40% while PWD candidates are required to score a minimum of 45% in the qualifying exam.

*** Number of Attempts :**

There is no limit to the number of attempts that a candidate can appear as long as he/she fulfils other eligibility criteria of NEET 2020.

*** Seats :**

This year admission to 26693 BDS seats in 313 colleges and 75893 MBBS seats in 529 colleges will be through NEET.

* Fees :

Category	Fee	Payment Mode
Gen/OBC	Rs. 1400	Through Debit/ Credit card.
SC/ST/PWD/ Transgender	Rs. 750	

* Official dates of NEET 2020 :

Application form Release	-	2 nd Dec. 2019
Application submission last date	-	31 st Dec. 2019
Last date to pay the fee	-	Dec. 2019
Correction window open	-	3 rd week of Jan. 2020
Admit card available	-	27 th Mar 2020
Exam Date	-	3 rd May 2020
Answer Key release	-	2 nd week of May 2020
Announcement of result	-	4 th June 2020
Counselling begins	-	2 nd week of June 2020.

* Exam Mode : Offline mode only.

कॉलेजची निवड करताना काही प्रश्नांची उत्तरे शोधा

- 1) कॉलेजचा स्टाफ उच्चविद्याविभूषित आहे का?
- 2) शिक्षण फी किती आहे?
- 3) होस्टेलची सोय आहे का?
- 4) आवडीचा कोर्स त्या ठिकाणी आहे का?
- 5) कोर्ससाठी प्रवेश क्षमता किती आहे?
- 6) कॉलेज कोणत्या विद्यापीठाशी संलग्न आहे?
- 7) तेथे शिक्षणानंतर किती जणांना नोकरी मिळाली?

3) ऑलिंपियाडस् (Olympiads)

IAPT - NSE - 2019

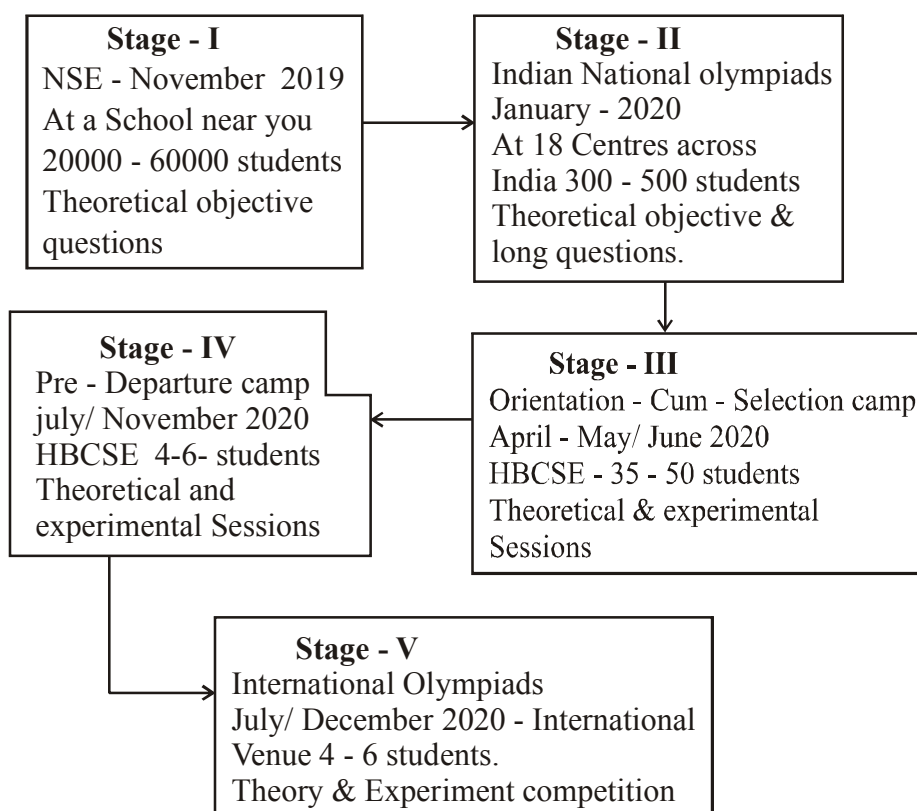
[Indian association of physics Teacher - National standard Examination]

IAPT - NSE Exam conducted by Homi Bhabha Centre for science Education. Tata Institute of fundamental Research V.N. Purav marg, Mankhurd, Mumbai - 400 088, India

Website - www.iapt.org.in

A major olympiads programme in basic sciences is operational in the country. The programme aim at promoting excellence in science among pre-university students & selecting teams of students to represent India at the International olympiads in Astronomy, Biology, chemistry, Junior science & Physics.

Science olympiads - Five stages

*** Eligibility for NSE -**

I] Senior Science -

- 1] Date of Birth between 1 July 2000 & 30 June 2005, both days inclusive.
- 2] Must be studying in an Indian school. System since 30 November 2017 or earlier.
- 3] Must not have passed class 12 board examination earlier than 30 November 2019
- 4] Must not be appearing in NSE JS 2019

II] Junior Science :

- 1] Date of birth between 1 January 2005 & 31 December 2006, both days are inclusive
- 2] Must be studying in an Indian school system Since 30 November 2017 or earlier.
- 3] Must not have passed class 10 board examination earlier than 30 November 2019
- 4] Must not be appearing in any of NSEA, NSEB, NSEC , or NSEP 2019.

*** Enrolment for NSE -**

- 1] Enrollment at student's our school/ college
- 2] Enrolment fees - Rs 150/- per student per subject to be paid to the centre incharge of the NSE registration centre.
- 3] Enrolment data - 21 August - 15 September 2019
- 4] NSE Centre registration - Any state recognised school /college is eligible to become a NSE centre with minimum enrolment of 20 students.

*** Eligibility for INO - (Indian National Structural Olympiad)**

- 1] **Minimum Admissible score (MAS) clause** - To be eligible for the stage II INO Exam leading to the international olympiad, a candidate must secure a score equal to the greater than a minimum Admissible Score (MAS)
- 2] **Merit + Index (MI) Caluse** - The MI in a subject is definedd as 80% of the average of the top ten scores in that subject rounded off to the nearest lower integer.
- 3] **Proportional Representation clause :-** The total number of students to be selected to INO stage - II from that state would be time 300, rounded of to the nearest higher integer.

- 4] **Minimum Representation clause** - Number of students selected for INO from each state and UT must be at least five, provided that the MAS clause (a) is satisfied.
- 5] **Minimum Total number clause :-** 300 students to be selected for INO is not reached (due to non - availability of enough number of students in same states who satisfy MAS clause (a))
- 6] **Previous International Representation clause** - Candidates who have represented India in the International olympiad on a previous occasion (IOAA, IBO, IChO, IISO and IPHO) need not appear for the first stage NSE examination in the respective subject.

* Syllabus for NSE and INAO - [Physics, Chemistry, Biology, Astronomy]

In broadly, equivalent to senior secondary level (Up to and including class XII) of CBSE.

* Important Dates for examination and Events *

IAPT - NSE

Event	Start Date	End Date
1] Registration of centres	1st August 2019	20th August 2019
2] Enrolment of candidates	21st August 2019	15th Sep. 2019
3] Last date for payment of fee by the centre incharge through center login	18th Sep. 2019	
4] Dates of Examination for Junior Science (NSEJs)	17th Nov. 2019	
5] Dates of Examination for Senior Science (NSEP, NSEC, NSEB, NSEA)	24th Nov. 2019	
6] Display of marks	18th Dec. 2019	
7] Announcement of list of Candidates of MI & Above MAS	22th Dec. 2019	
8] Final list of selected Candidates for INO	25th Dec. 2019	

Fee structure NSEJs - 150/- Per student (Junior Science) per subject

Fee structure for NSE - Senior Science - 150/- per student per subject.

* Olympiad Books Published by HBCSE

- 1] NSEP (Physics) :- Indian National Physics Olympiad - Theory problems (1998-2005) Vijay A singh & Shirish R. Pathare - Sending a Demand Draft of Rs. 90/-
- 2] NSEC (Chemistry) - Indian National Chemistry Olympiad - Theory papers with solutions (2005-2007), Savita Ladage & Swapna Narvekar Available for download from - <http://chem.hbcse.tifr.res.in/indian-national-chemistry-olympiad-2002-2007>
- 3] NSEB (Biology) - Indian National Biology olympiad - Theory Papers (2005-2007), Rekha Vartak & Anupama Ronad - by Sending. Demand Draft of Rs. 140/-
- 4] NSEA (Astronomy) - Problems & solutions of International Olympiad on Astronomy & Astrophysics (2007-2014) Editor Dr. Aniket Sule, Universities Press Indian Pvt. Ltd, by sending Demand draft of Rs. 500/-

The demand draft includes postages charges for registered parcel & should be drawn in favour of Homi Bhabha Centre for science Education, Payable at mumbai & sent to :-

HBCSE Publications section

Homi Bhabha Centre for science Education (TIFR) V.N. Purav Marg. Mankhurd, Mumbai
- 400 088

प्रवेश परीक्षांच्या अद्ययावत माहितीसाठी संपर्क :-

जेईई, एनईईटी, ऑलिंपियाडस्, आयसर, केव्हीपीवाय, इ. प्रवेश परीक्षांची अद्ययावत माहिती मिळवण्यासाठी डॉ. निंबाळकर बी.एस. मोबा. क्र. 9850940356 यांचेशी संपर्क करावा.

Olympiad Exam Schedule for Senior Science - 2019 - 20

First Stage Examination	Date, Time & Venue of Examination	Question Paper Pattern	Language	Syllabus
NSE - Astrology (NSEA)	24 th Nov. 2019 (Sunday) 14.00 - 16.00 hrs. Respective NSE centre	80 multiple choice Questions with negative 1 marking	English & Hindi (Option of the time of enrolment)	Is boundary equivalent to senior secondary (level upto and including class - XII) of CBSE
NSE - Biology (NSEB)	24 th Nov. 2019 (Sunday) 14.00 - 16.00 hrs. Respective NSE centre	80 multiple choice Questions with negative 1 marking	English & Hindi (Option of the time of enrolment)	Up to and including Class - XII of CBSE
NSE - Biology (NSEB)	24 th Nov. 2019 (Sunday) 11.00 - 13.00 hrs.	80 multiple choice Questions with negative 1 marking	English & Hindi (Option of the time of enrolment)	Up to and including Class - XII of CBSE
NSE - Physics	24 th Nov. 2019 (Sunday) 11.00 - 13.00 hrs.	A] 3- mark questions, each with only one of 40 options correct with negative marking total 60 questions B] 6 - mark questions each with area or more than one option correct Total 10 questions.		

* Olympiad Exam. Schedule for Junior Science - 2019 - 20

1st Stage Exam	Date, time of Venue	Question paper pattern	Languages	Syllabus
SE. Junior Science NSEJS	November 17, 2019 (Sunday) 10.00 12.00 hrs. KV or JNX nearest to your NSE Centre or Some other designated Centre	80 multiple choice Questions with negative marking	English & Hindi Option at the time of enrollment	Boradly equivalent to secondary school level (up to and including classX) of CBSE. All the basic subjects of science (Biology, Chemistry & Physics & Maths may have roughly equal emphasis

*****

४) आयसर (IISER)

Indian Institutes of Science Education and Research

Berhampur, Bhopal, Kolkata, Mohali, Pune, Thiruvananthapuram, Tirupati

Autonomous Institutions under MHRD, Govt. of India

Admissions to BS-MS (Dual - Degree) Programme 2019

*** Eligibility**

Jump to section : Cut - off Criteria, Performance Criteria, Methodology to calculate marks.

Candidates who have passed 10 + 2 or equivalent level exam with science stream in 2019 or 2019 are eligible to apply for admissions. Candidates will be admitted to IISER only through following three channels.

1. Kishor Vaigyanik Protsahan Yojana (KVPY) channel
2. Joint Entrance Examination (JEE -Advanced) of the Indian Institutes of Technology
3. State and Central Boards Channel (SCB)

These channel will be referred to as KVPY, JEE, and SCB, respectively.

Indian nationals and students belonging to PIO or OCI category are eligible to apply provided they satisfy the eligibility criteria described below.

*** KVPY Channel**

Candidates having a valid KVPY fellowship commencing from 2019-20 academic session are eligible for admissions. Additional cut-off criteria for marks obtained in 10 + 2 board examination is also applicable. Please see the cut - off criteria here.

*** JEE- Advanced Channel**

..... Category securing a rank within 10000 in the common Rank List (CRL) of JEE Advanced 2019 are eligible to apply. For candidates belonging to the reserved category (OBC-NC, SC, ST, PD), their category rank should be within 10000. Additional cut off marks obtained in 10 + 2 board examination is also applicable. Please see the cut-off criteria here.

*** SCB Channel**

- Students who have passed 10 + 2 level with science stream in 2018 or 2019 are eligible to apply for admissions and appear for IAT 2019.
- However, they will be considered for admissions to the degree programmes only if they obtain the cut-off marks specified for their board. Please see the cut-off criteria here.
- Students applying through SCB channel will have to appear in the IISER Aptitude Test (IAT) which will be conducted at Various centres across the country.
- IISER Aptitude Test (IAT) 2019 will be conducted in a fully computer- based test mode. Mock Test is available here.
- Instructions for the mock test are available here.

* Candidates from any board/ council other than those listed in the above table of State and Central Boards can only apply through KVPY/JEE- Advanced channel. More details are given below.

** NA stands for cut-off marks are not available. In such cases, cut-off marks of CBSE board will apply.

Note : Candidates, whose result of Class 10 + 2 (or equivalent) exam is awaited at the time of application submission, can choose result Awaited option while filling the qualifying exam result. However, they must upload their marksheet and fill subject details and respective marks on the application portal between 16th May and 20th June (3 PM) in order to complete the application. Marksheet uploading will not be allowed post deadline, and any incomplete application will not be considered for counselling/ admission.

*** PERFORMANCE CRITERIA IN CLASS XII (OR EQUIVALENT)** **BOARD EXAMINATION FOR IISER ADMISSION 2019 :**

- 1) The candidate must have marks within the category-wise cut-off as shown in the table above for their respective Class XII (or equivalent) Board examination for being eligible to get admission to IISERs. Additionally, for admission to engineering

programmes through JEE advanced channel, candidates who have secured 75% marks (GEN/EWS/OBC-NCL) or 65% marks (SC/ST/PwD) in their Class XII (or equivalent) exams are also eligible.

- 2] For candidates who appeared in the Class XII (or equivalent) Board examination for the first time in 2018 and reappeared in any subject (for whatsoever reason) in 2019, the better of two performances will be considered.
- 3] If a Board gives aggregate marks considering both Class XI and Class XII examinations (in the 10 + 2) system), then only Class XII marks will be considered. If a Board gives aggregate marks considering the results of all three years of a 3 - year diploma or courses of equivalent duration, then only the marks scored in the final year will be considered. Similary, for Boards, which follow a semester system, the marks scored in the final two semesters will be considered.
- 4] In case any of the subjects Mathematics or Biology, Physics, Chemistry, and Language are not evaluated in the final year (e.g., in a -year diploma course), then the marks for the same subject from the previous year(s) will be used for calculating the percentage of aggregate marks.
- 5] If a Board awards only letter grades without providing an equivalent percentage of marks on the grade-sheet, the candidate should obtain a certificate from the Board specifying the equivalent marks and submit it before the deadline of the mark-sheet submission. In case such a certificate is not provided by the Board, meeting minimum eligibility criteria will be assessed as follows : If CGPA/CPI is reported on any scale other than 10 (for examole, 4 points or 8 points scale), an equivalent CGPA/CPA will be calculated as per the following formula: $\text{CGPA/CPI in a 10 point scale} = (\text{CGPA/CPI Obtained} \times 10)$ PS. Finally, the marks will be linearly scaled out of 500. (Here PS stands for Point scale used by the Board).
- 6] If a Board does not give marks/grades scored in individual subjects but gives only the aggregate marks/grade, then the aggregate marks/grades given by the Board will be considered as such (linarly scaled out of 500 if the total marks are not out of 500.)

- 7] Candidates from any board than the ones listed in the above table (of State and Central Boards) can apply only through JEE-Advanced and KVPY channels provided that they also satisfy the eligibility criteria as specified by JEE-Advanced or KVPY, as the case may be. Such candidates should either bring a certificate from their respective board that they are within top 20 percentile of their board or else cut-off scores for CBSE board will be applied for them. Additionally, for admission to engineering programmes through JEE advanced channel, candidates who have secured 75% marks (GEN/EWS/OBC-NCL) or 65% marks (SC/ST/PWD) in their Class XII (or equivalent) exams are also eligible.

* METHODOLOGY TO CALCULATE MARKS (OUT OF 500) IN CLASS XII (OR EQUIVALENT) BOARD EXAMINATION :

In subjects (such as Physics, Chemistry, Biology) where marks are awarded for theory exam and the practical exam separately, mean of scores of theory exam and the practical exam should be taken. Then, if marks awarded in a subject (in class XII or equivalent) are NOT out of 100, then the marks should be linearly scaled (up or down) to 100. Then, the following five subjects will be considered for calculating the cut-off marks for fulfilling the eligibility criterion so that the total aggregate marks are out of 500.

- i) Chemistry
- ii) Physics
- iii) Biology or Mathematics
- iv) One language (if the candidate has taken more than one language course, then the language course with the highest marks will be considered)
- v) Any subject other than the ones used in the above four (the subject with highest marks will be considered)

After considering four subjects as mentioned in points (i) to (iv), one must consider the subject with the highest marks among all remaining subjects in his/her mark-sheet/grade-sheet. Please note that the subject for point (v) could also be a language course or Mathematics or Biology, provided that it is not being considered in any of the points (i) to (iv), and such that it is the subject with highest marks among all remaining subjects in the mark-sheet/grade-sheet.

(४) के.व्ही.पी. वाय. (K.V.P.Y)

- 1] KVPY 2020 exam will be conducted by the Indian Institute of Science (IISc), Bangalore.
- 2] KVPY entrance test is a national level entrance test organized for the selection of the eligible candidates on the basis of Aptitude Test & Interview organized by IISc.
- 3] Through this entrance exam, candidates are provided scholarships up to Pre-Ph.D. level for their selection.
- 4] Eligible candidates awarded with the scholarships will be able to pursue their career in the Research Science.

All the events and their dates related to KVPY scholarship programme is given below:

Events	Dates
Application form releases from	8 th July 2019
Last date to get application form	20 th August 2019
Availability of admit card	3 rd week of October 2019
Examination date	3 rd November 2019
Releasing of answer key	4 th week of November 2019
Declaration of written test result	3 rd week of December - 2019
Interview	3 rd week of January to 20 th February 2020

Exam	KVPY (Kishore Vaigyanik Protsahan Yojana)
Conducting Authority	IISc, Bangalore (Indian Institute of Science, Bangalore)
Streams	SA, SB and SX
KVPY Exam Centres	54 Cities across
KVPY 2019 Exam Date	November 3, 2019
Mode of Exam	Online i.e Computer -based

KVPY 2019 Exam Pattern

Here we are providing the Exam Pattern of KVPY 2019 examination :

Exam Mode : The exam will be conducted in online (Computer Based Test) mode.

Date & Shift : KVPY 2019 is scheduled for November 3 in two shifts, for stream SA 9:00 AM to 12:30 PM and for stream SB/SX 2 PM to 5 PM.

Medium of Question Paper : The question paper will be asked in both English & Hindi Language.

Type of Questions : It is a multiple choice type question paper. All the questions are compulsory to attempt in stream SA. There is an option to attempt any three sections in Part I & any two sections in Part II Stream SB/SX.

Duration of Exam : Duration of the paper is three hours.

Sections : Questions paper will contain two sections: Part I & Part II, having four sections each.

Total Marks : The paper will consist of 100 marks.

For Stream SA :

Subjects	Number of Questions		Total Marks
	Part I	Part II	
Physics	15	5	25
Chemistry	15	5	25
Mathematics	15	5	25
Biology	15	5	25

For Stream SB/SX :

Subjects	Number of Questions		Total Marks
	Part I	Part II	
Physics	20	10	40
Chemistry	20	10	40
Mathematics	20	10	40
Biology	20	10	40

KVPY 2019 Result

A merit list is published category-wise for each stream for KVPY final result 2019

- A provisional list of candidates for each stream candidates are declared, these candidates are recommended for the KVPY fellowship programme provided they meet the KVPY 2019 eligibility criteria.
- The KVPY final result is available in PDF format. It mentions roll number, application number, name and rank of candidates who have qualified KVPY 2019
- It must be noted by candidate that no request for re-evaluation of KVPY result is considered under any circumstance.
- Candidates who obtain the KVPY cut off marks as per their category are considered qualified for the fellowship programme.
- KVPY Scholarship/Fellowship.
- Candidates will be eligible for KVPY Fellowship/scholarship based on their performance in aptitude test and interview.
- The authority will award the scholarship to the selected candidates.

- Here, we are mentioning details about the cash which is awarded to the KVPY scholarship holders :

SA/SX/SB- during 1 st to 3 rd years of B.Sc./ B.S./B.Stat./B.Math./Integrated M.Sc./M.S.	INR 5000	INR 20000
SA/SX/SB- during M.Sc./4th to 5th years of Integrated M.Sc./M.S./M.Math./Stat.	INR 7000	INR 28000

Revision of basic topics from NCERT books thoroughly is the major key to crack KVPY 2019. Given below is the KVPY SA Review of last year :

SA Stream KVPY Exam was moderate, tricky and time-consuming. Mathematics and Physics section was easy while Chemistry was moderate.

Important Topics in Physics - Physics section had around 14 questions which were found to be easy and direct. This section had most questions from Optics and Mechanics. **Important Topics in Chemistry** - Most of the questions from this section were moderate (14 questions). Dominating topics in this stream were Mole concept, Physical Chemistry (Class XI) and Organic Chemistry (Class XII)

Important Topics in Mathematics - Mathematics section holds 25% weightage of the exam and had 13 easy questions. The most important topics in this section were Coordinate Geometry and Straight Line.

Various exams conducted by KVPY long with their eligibility criterion are as follows-

- Stream SA:** Candidates who have passed Class 11th (Science stream) can apply for this exam.
- Minimum Marks :** Candidates have to pass class 10th with Mathematics & Science subjects & secure minimum 80% marks (70% marks for SC/ST/PwD) in aggregate.
- Stream SX :** Candidates who have passed class 12th with Mathematics & Science subjects (PCB) can apply for this exam. Minimum Marks: Candidates have to score minimum 60% marks (50% for SC/ST/PwD) in aggregate in Science subjects (PCB) in Class 12th. Candidates also have to obtain at least 80% marks (70% marks in case of SC/ST/PwD) in aggregate in class 10th.

Application Fee

- Candidates can submit the application fee through online (Credit Card/Debit Card/ Net Banking) mode.
- The application fee is INR 1000 for General category/OBC & INR 500 for SC/ST/PwD category).

KVPY 2019 Application form

Candidates can submit **KVPY 2019 Application Form** through online mode. The application form details are given below.

1. Registration & Form Filling

2. Upload Your Documents

3. Fee Payment

- There is not other mode to fill application form.
- Candidates can register for KVPY exam from July 08, 2019 onwards.
- The last date of application form submission is August 20, 2019.
- Candidates have to fill their personal and academic details, choose test centre & upload photograph, signature & other certificates as applicable.
- Before filling the KVPY registration form, candidates must read the instruction carefully.
- Keet the printout of the filled application form for futere use.

Candidates have to bring the following documents at the time of interview -

- Interview call letter
- KVPY 2019 Interview Call Letter
- KVPY 2019 Admit card
- 10th & 12th Original Marks Sheet
- Category Certificate
- A Self - Appraisal forms
- Study certificate form

५) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, संघ लोकसेवा आयोग

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या स्पर्धा परीक्षा

(MPSC Exams) :-

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग पुढीलप्रमाणे, वेगवेगळ्या विभागामध्ये स्पर्धा परीक्षा घेते. राज्यसेवा परीक्षा, पी.एस.आय. राज्य कर निरीक्षक, सहाय्यक कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र गट 'क' वर्गातील परीक्षा, महाराष्ट्र वन सेवा, महाराष्ट्र कृषि सेवा, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी सेवा, विमा संचालनालय, तसेच इतर विभागीय व सरळ सेवा परीक्षा.

राज्यसेवा परीक्षा

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

राज्यसेवा परीक्षा

1. संवर्ग व पदे याबाबतचा संक्षिप्त तपशील :-

महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या सेवेतील राजपत्रिका गट-अ व गट-ब संवर्गातील खालील पदे शासनाच्या मागणीनुसार व पदांच्या उपलब्धतेनुसार सदर परिक्षेमधून भरण्यात येतात.

अ.क्र	पदाचे नाव	उच्च पदावर बढतीची संधी	नियुक्तीचे ठिकाण
1	उपसंचालक/प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक अदिवासी विकास प्रकल्प) (श्रेणी एक) उपायुक्त, गट-अ	सह संचालक व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
2	उप जिल्हाधिकारी, गट-अ	उप जिल्हाधिकाऱ्यांच्या निवड श्रेणीत व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
3	पोलिस उप अधीक्षक/सहाय्यक पोलिस आयुक्त, गट -अ	पोलिस अधीक्षक/पोलीस उपायुक्त व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
4	सहाय्यक राज्यकर आयुक्त, गट-अ	राज्यकर उपायुक्त व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
5	उपनिबंधक, सहकारी संस्था, गट-अ	सहनिबंधक सहकारी संस्था व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
6	उप मुख्यकार्यकारी अधिकार/गट विकास अधिकारी(उच्च श्रेणी), गट- अ	महाराष्ट्र विकास सेवेतील वरिष्ठ पदावर	महाराष्ट्रात कोठेही
7	सहाय्यक संचालक, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट -अ	महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट-अ(वरिष्ठ) त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
8	मुख्याधिकारी, नगरपालिका/परिषद गट-अ	निवड श्रेणीतील पदावर	नगरपालिका/ नगरपरिषद क्षेत्रात
9	अधीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क, गट-अ	उपायुक्त (वरिष्ठ) व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
10	शिक्षणाधिकारी, महाराष्ट्र शिक्षण सेवा गट-अ(प्रशासन शाखा)	शिक्षण उप संचालक व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही

अ.क्र	पदाचे नाव	उच्च पदावर बढतीची संधी	नियुक्तीचे ठिकाण
11	प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प) (श्रेणी दोन) सहायक आयुक्त, गट-अ	उपसंचालक/प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक) आदिवासी विकास प्रकल्प) श्रेणी एक उपायुक्त त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
12	उद्योग उपसंचालक (तांत्रिक), गट-अ	अधिक्षकीय उद्योग अधिकारी, गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
13	तहसिलदार गट-अ	उपजिल्हाधिकारी व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
14	सहाय्यक संचालक, कौशल्य विकास रोजगार व उद्योजकता गट-अ	उपसंचालक व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
15	उपशिक्षणाधिकारी, महाराष्ट्र शिक्षण सेवा गट-व (प्रशासन शाखा)	शिक्षणाधिकारी व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
16	सहाय्यक प्रादेशिक परिवहन अधिकारी गट-ब	उप प्रादेशिक परिवहन अधिकारी गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
17	लेखा अधिकारी, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा गट-ब	महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट-अ (कनिष्ठ) व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
18	कक्ष अधिकारी, गट-ब	अवर सचिव व त्यापुढील पदे	फक्त मुंबई
19	सहाय्यक गट विकास अधिकारी	महाराष्ट्र विकास सेवा, गट-अ व निवड श्रेणीत	महाराष्ट्रात कोठेही
20	मुख्याधिकारी, नगरपालिका/नगर परिषद, गट-ब	मुख्याधिकारी नगरपालिका/नगर परिषद, गट-अ व त्यापुढील पदे	नगरपालिका/नगरपरिषद क्षेत्रात
21	सहाय्यक निबंधक सहकारी संस्था गट-ब	उपनिबंधक सहकारी संस्था व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
22	उप अधिक्षक, भूमी अभिलेख, गट-ब	जिल्हा अधिक्षक, भूमी अभिलेख गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
23	उपअधिक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क गट-ब	अधिक्षक, राज्य उत्पादक शुल्क, गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
24	सहाय्यक आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, गट-ब	उपायुक्त (कनिष्ठ) राज्य उत्पादन शुल्क गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
25	कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता मार्गदर्शन अधिकारी, गट-ब	सहा.संचालक कौशल्य विकास रोजगार उद्योजकता गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
26	उद्योग अधिकारी, तांत्रिक, गट-ब	उद्योग संचालक व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही
27	सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी/सांख्यिकी अधिकारी/प्रशासकीय अधिकारी/संशोधन अधिकारी/गृहप्रमुख/प्रबंधक गट-ब	प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प) (श्रेणी दोन)/सहाय्यक आयुक्त	महाराष्ट्रात कोठेही
28	नायब तहसिलदार, गट-ब	तहसिलदार, गट-अ व त्यापुढील पदे	महाराष्ट्रात कोठेही

* परिक्षेचे टप्पे

राज्यसेवा पूर्व परीक्षा - 400 गुण | राज्यसेवा मुख्य परीक्षा - 800 गुण | मुलाखत - 100 गुण

* शैक्षणिक अर्हता

1. मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची किंवा महाराष्ट्र शासनाने विहित केलेली समतुल्य अर्हता.
2. उपलब्ध पदसंख्येतील सहायक संचालक, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट-अ, उद्योग उपसंचालक (तांत्रिक), गट-अ तसेच सहाय्यक प्रादेशिक परिवहन अधिकारी गट-ब या संवर्गातील पदे वगळून इतर पदांसाठी मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पदवी किंवा महाराष्ट्र शासनाने मान्य केलेली समतुल्य अर्हता.
3. सहाय्यक संचालक, महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा, गट-अ पदासाठी खालीलप्रमाणे अर्हता आवश्यक :-
  1. सांविधानिक विद्यापीठाची, किमान 55 टक्क्यांसह वाणिज्य शाखेची स्नातक पदवी किंवा
  2. इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकाउंट्स ऑफ इंडिया यांनी घेतलेली सनदी लेखापालाची अंतिम परीक्षा उत्तीर्ण, किंवा
  3. इन्स्टिट्यूट ऑफ कॉस्ट अँड अकाउंट्स यांनी आयोजित केलेली परिव्यय लेखाशास्त्राची अंतिम परीक्षा उत्तीर्ण किंवा
  4. सांविधानिक विद्यापीठाची वाणिज्य मधील पदव्युत्तर पदवी, किंवा
  5. अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषदेच्या मान्यताप्राप्त संस्थेमधून वित्त व्यवसाय प्रशासन या विशेषतज्ज्ञतेसह पदव्युत्तर पदवी (एम.बी.ए)
4. उद्योग उपसंचालक (तांत्रिक) गट-अ तसेच उद्योग अधिकारी (तांत्रिक) गट-ब पदांसाठी खालीलप्रमाणे अर्हता आवश्यक.
  1. सांविधानिक विद्यापीठाची, अभियांत्रिकी मधील (स्थापत्य अभियांत्रिकी तसेच स्थापत्य अभियांत्रिकी मधील विषयांच्या गटांशी संलग्न असलेल्या वास्तूविद्या, नगररचना इत्यादी विषयांव्यतिरिक्त) किंवा तंत्रज्ञानामधील पदवी किंवा.
  2. विज्ञान शाखेतील सांविधानिक विद्यापीठाची पदवी.
5. सहाय्यक प्रादेशिक परिवहन अधिकारी गट-ब पदाकरिता अभियांत्रिकी शाखेतील किंवा भौतिक शास्त्र व गणित विषयासह विज्ञान शाखेतील पदवी.
6. पदवी परीक्षेस बसलेले उमेदवार पूर्व परीक्षेस तात्पुरते पात्र असतील. परंतु पूर्व परीक्षेच्या निकालाआधारे मुख्य परीक्षेच्या प्रवेशासाठी पात्र ठरणार्या उमेदवारांनी मुख्य परीक्षेकरीता अर्ज स्वीकारण्यासाठी विहित केलेल्या अंतिम दिनांकापर्यंत पदवी परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक राहिल.
7. अंतर्वासित किंवा कार्यशाळेतील कामाचा अनुभव आवश्यक असेल अशा पदवीधारकाने ही अट मुख्य परीक्षेचे अर्ज स्वीकारण्याकरिता विहित केलेल्या अंतिम दिनांकापर्यंत पूर्ण केली असली पाहिजे.
8. सर्व पदांसाठी मराठीचे ज्ञान आवश्यक राहिल.

* शारीरिक मोजमापे/अर्हता :-

वरील अर्हतेसोबत खालील संवर्ग/पदांकरीता त्यांच्या समोर दर्शविल्याप्रमाणे उमेदवाराची शारीरिक मोजमापे/अर्हता असणे आवश्यक आहे :-

१) पोलीस उपअधीक्षक/सहायक पोलीस आयुक्त गट-अ

पुरुष उमेदवारांकरिता	महिला उमेदवारांकरिता
1) उंची - 165 सें.मी (अनवाणी) (कमीत कमी)	उंची - 157 सें.मी
2) छाती - न फुगवता 84 सें.मी	(अनवाणी)
3) फुगविण्याची क्षमता - किमान 5 सें.मी. आवश्यक	(कमीत कमी)

२) सहायक प्रादेशिक परिवहन अधिकारी गट - ब

पुरुष उमेदवारांकरिता	महिला उमेदवारांकरिता
1) उंची - 163 सें.मी.(अनवाणी) (कमीत कमी)	1) उंची - 163 सें.मी.
2) छाती - न फुगवता 79 सें.मी. (कमीत कमी)	(अनवाणी) (कमीत कमी)
3) फुगविण्याची क्षमता - किमान 5 सें.मी. आवश्यक	2) चष्म्यासह अथवा चष्म्याशिवाय
4) चष्म्यासह अथवा चष्म्याशिवाय चांगली दृष्टी असावी आणि रंगांधळेपणा नसावा.	चांगली दृष्टी असावी. आणि रंगांधळेपणा नसावा.

* वयोमर्यादा :-

- साधारण प्रवर्गासाठी किमान 19 वर्षे व कमाल 38 वर्षे वयोमर्यादा निर्धारित केली आहे.
- कमाल वयोमर्यादा खालीलबाबतीत शिथिलक्षम आहे.
- 1) महाराष्ट्रातील शासनाने मान्यता दिलेल्या अनुसूचित जाती, जमाती इतर मागासवर्गीय उमेदवारांच्या बाबतीत 5 वर्षांपर्यंत, म्हणजे कमाल वयोमर्यादा 43 वर्षे आहे.
- 2) अपंग उमेदवारांच्या बाबतीत 10 वर्षे शिथिलक्षम म्हणजे 45 वर्षेपर्यंत
- 3) पात्र खेळाडूंच्या बाबतीत 5 वर्षांपर्यंत (कमाल 43 वर्षे)
- 4) माजी सैनिक/आणीबाणी व अल्पसेवा अधिकारी यांचेसाठी कमाल वयोमर्यादा व वर्षांपर्यंत (43 वर्षे)

* राज्यसेवा पूर्व परीक्षा :-

State services (Preliminary) Examination syllabus (0.33% Negative Marking)

Paper no.	Marks	Duration	Standard	Medium	Nature of Paper
Paper I (Compulsory)	200	2 hrs	Degree		
Paper II (Compulsory)	200	2 hrs	Topic No(1) to (5) Degree Level Topic No.(6) class X level Topic (7) X/XII level	Marathi & English	Objective Type

*** Syllabus**

Paper I - (200 marks)

- 1) Current events of state, national and international importance.
- 2) History of India (with special reference to Maharashtra and Indian National movement.
- 3) Maharashtra, India and World Geography - Physical, Social, Economic Geography of Maharashtra, India and the world.
- 4) Maharashtra and India - Polity and Governance, Constitution, Political System, Panchayati Raj, Urban Governance, Public Policy, Rights issues etc.
- 5) Economic and Social Development - Sustainable Development, poverty, Inclusion, Demographics, Social Sector initiatives etc.
- 6) General issues on Environmental Ecology, Bio-diversity and Climate Change - that do not require subject specialisation.
- 7) General Science.

Paper - II - (200 Marks)

- 1) Comprehension.
- 2) Interpersonal skills including communication skills.
- 3) Logical reasoning and analytical ability.
- 4) Decision - making and problem - solving
- 5) General mental ability.
- 6) Basic numeracy (numbers and their relations, orders of magnitude, etc.) (Class X level), Data Interpretation (charts, graphs, tables, data sufficiency etc. Class X level)
- 7) Marathi and English Language Comprehension skills 9th Class X/XII level)

Note 1 : Questions relating to Marathi and English Language Comprehension skill of Class X/ XII level (last item in the Syllabus of Paper II) will be tested through passages from Marathi and English

Note 2 : The questions will be of multiple choice, objective type.

Note 3 : It is mandatory for the candidate to appear in both the papers of State Service (Prelim) Examination for the purpose of evaluation. Therefore a candidate will be disqualified in case he/she does not appear in both the papers of State Service (Prelim) Examination.

* राज्यसेवा मुख्य परीक्षा

State service (Main) Examination

अध्ययन : 1) तीन चुकीच्या उत्तरांकरिता एका प्रश्नाचे गुण वजा करण्यात येतील.

* परीक्षा योजना

परिक्षेचे टप्पे : लेखी परीक्षा - 800 गुण

मुलाखत : 100 गुण

प्रश्नपत्रिकांची संख्या : सहा (अनिवार्य)

पेपर क्र व संकेतांक	विषय	गुण	प्रश्न संख्या	दर्जा	माध्यम	कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१ (अनिवार्य (संकेतांक ०४२)	मराठी	५०	--	उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा	मराठी	३ तास	पारंपारिक/ वर्णनात्मक
	इंग्रजी	५०	--	उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षा	इंग्रजी		
पेपर क्र.१ मधील दोन्ही विषयांसाठी एकच संयुक्त प्रश्नपत्रिका राहिल. मात्र दोन्ही भागांसाठी दोन स्वतंत्र उत्तरपत्रिका राहतील.							
२ (अनिवार्य (संकेतांक ०४३)	मराठी	५०	--	पदवी	मराठी	१ तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	५०	--	पदवी	इंग्रजी		
पेपर क्र.२ मधील दोन्ही विषयांसाठी एकच संयुक्त प्रश्नपत्रिका व उत्तरपत्रिका राहिल.							
३ (अनिवार्य) (संकेतांक ०३१)	सामान्य अध्ययन (पेपर -१)	१५०	१५०	पदवी	मराठी व इंग्रजी	२ तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
४ (अनिवार्य) (संकेतांक ०३२)	सामान्य अध्ययन (पेपर -२)	१५०	१५०	पदवी	मराठी व इंग्रजी	२ तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
५ (अनिवार्य) (संकेतांक ०३३)	सामान्य अध्ययन (पेपर -३)	१५०	१५०	पदवी	मराठी व इंग्रजी	२ तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
६ (अनिवार्य) (संकेतांक ०३३)	सामान्य अध्ययन (पेपर -४)	१५०	१५०	पदवी	मराठी व इंग्रजी	२ तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

पोलिस उपनिरीक्षक, गट -ब (अराजपत्रित) मुख्य परीक्षा
Police Sub Inspector, Gr. B-(Non - Gazetted) Main Exam

एकूण गुण - 200

पेपर क्र. - 1 (संयुक्त पेपर) - 100 गुण

पात्रता :

पेपर क्र. - 2 (स्वतंत्र पेपर) - 100 गुण

1. भारतीय नागरीकत्व
2. वयोमर्यादा

अ. क्र.	संवर्ग		वय							अनाथ
		किमान अमागास मागासवर्गीय	कमाल		प्राविण्य प्राप्त खेळाडू		माजी सैनिक, आणिबाणी व अल्पसेवा राजादिष्ट अधिकारी		दिव्यांग उमेदवार	
			अमागास	मागासवर्गीय	अमागास	मागासवर्गीय	अमागास	मागासवर्गीय		
१	सहायक कक्ष अधिकारी	१८	३८	४३	४३	४३	४३	४३	वयाच्या ४५ वर्षापर्यंत	३८
२	राज्य कर निरीक्षक	१८	३८	४३	४३	४३	४३	४३	वयाच्या ४५ वर्षापर्यंत	३८
३	पोलीस उपनिरीक्षक	१९	३१	३४	३६	३६	३६	३६	अपात्र	३१

विहित वयोमर्यादा इतर कोणत्याही बाबतीत शिथील केली जाणार नाही.

3. मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पदवी
4. मराठीचे ज्ञान आवश्यक.

* पी.एस.आय./एस.टी. आय/ सहायक कक्ष अधिकारी गट ब पूर्व परीक्षा

विषय	प्रश्नसंख्या	गुण	माध्यम	वेळ	निगेटिव्ह मार्किंग
सामान्य ज्ञान चाचणी	100	100	मराठी इंग्रजी	एक तास	0.25%

सहायक कक्ष अधिकारी, गट-ब (अराजपत्रित मुख्य परीक्षा)

Assistant Section Officer, Gr. - B (Non- gazetted) Main exam

राज्य कर निरीक्षक, गट-ब (अराजपत्रित) मुख्य परीक्षा

State Tax Inspector, Gr.-B (Non - gazetted) Main Exam

पोलीस उपनिरीक्षक, गट-ब (अराजपत्रित) मुख्य परीक्षा

Police sub Inspector, Gr. - B (Non - gazetted) Main Exam

परीक्षा योजना

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - दोन

एकूण गुण - 200

पेपर क्र. (संयुक्त पेपर) - 100 गुण

पेपर क्र. (संयुक्त पेपर) - 100 गुण

पेपर क्र. व संकेतांक	विषय	गुण	प्रश्नसंख्या	दर्जा	माध्यम	कालावधी
1	मराठी	50	50	मराठी-बारावी	मराठी	एक तास
	इंग्रजी	30	30	इंग्रजी-पदवी	इंग्रजी	
	सामान्य ज्ञान	20	20	पदवी	मराठी-इंग्रजी	
2	सामान्य क्षमता चाचणी					
	व पदाच्या कर्तव्यासाठी आवश्यक ज्ञान	100	100	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास

* पोलीस उपनिरीक्षक पदासाठी 100 गुणांची शारीरिक चाचणी असते. व मुलाखत 40 गुणांची असते.

महाराष्ट्र गट - क सेवा (मुख्य) परीक्षा Maharashtra Gr. C Services (Main) Examination

दुय्यम निरीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क, गट-क(मुख्य) परीक्षा Excise Sub Inspector, Gr. C (Main) Exam

लिपिक-टंकलेखक, गट-क (मुख्य) परीक्षा Clerk-Typist, Gr. - C (Main) Examination

विक्रीकर विभागातील कर सहायक, गट-क(मुख्य) परीक्षा Tax Assistant, Gr. - C (Main) Examination

परीक्षा योजना

परिक्षेचे टप्पे :-

१) पूर्व परीक्षा - १०० गुण

२) मुख्य परीक्षा - २०० गुण (पेपर क्र.-१ संयुक्त व पेपर क्र. २- स्वतंत्र)

महाराष्ट्र गट-क सेवा संयुक्त (पूर्व) परीक्षा

परीक्षा योजना

प्रश्नपत्रिकेची संख्या - एक

एकूण गुण - १००

विषय व संकेतांक	दर्जा	माध्यम	प्रश्न संख्या	गुण	कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
सामान्य क्षमता चाचणी	बारावी	इंग्रजी-मराठी	१००	१००	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

मुख्य परीक्षा योजना

प्रश्नपत्रिकेची संख्या - दोन.

एकूण गुण - २००

पेपर क्र. १(संयुक्त पेपर) - १०० गुण

पेपर क्र.२ (स्वतंत्र पेपर) - १०० गुण

पेपर क्र	विषय	गुण	प्रश्न संख्या	दर्जा	माध्यम	कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१	मराठी	६०	६०	बारावी	मराठी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	४०	४०	पदवी	इंग्रजी		
२	सामान्य क्षमता चाचणी व पदासंबंधीचे/ विषयासंबंधीचे ज्ञान	१००	१००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	

संघ लोकसेवा आयोग
UPSC/Civil Service Exam

USPC Prelims - C - SAT Pattern

Paper	Prelims Paper	Duration	Marks
I	Paper I- General Studies	2 Hours	200 (Compulsory Paper)
II	Paper II- Aptitude	2 Hours	200 (Compulsory Paper)

Main Examination

Paper	Subject	Marks
A	Indian Language (Qualifying)	300
B	English Language (Qualifying)	300
I	Essay	250
II	General Studies Paper - I	250
III	General Studies Paper - II	250
IV	General Studies Paper - III	250
V	General Studies Paper - IV	250
VI	Optional Subject Paper - I	250
VII	Optional Subject Paper - II	250
C	Interview	275
Total	All Paper Duration 3 Hours More information - www.upsc.gov.in	2025

लोकसेवा आयोगाच्या परिक्षांच्या माहितीसाठी संपर्क :-

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग व केंद्रीय लोकसेवा आयोगामार्फत वेगवेगळ्या पदांसाठी परीक्षा घेतल्या जातात. रयत शिक्षण संस्थेच्या बहुतेक सर्व महाविद्यालयात 'स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन' केंद्रामार्फत याविषयी मार्गदर्शन वर्ग चालवले जातात. आयोगाच्या जाहिराती वर्तमानपत्रात येतात. परीक्षा अभ्यासक्रम व पध्दती वेळोवेळी बदलत असतात. या परिक्षांच्या अद्ययावत माहितीसाठी श्री. जाधव डी.सी. मोबा. क्र. 9028435399 यांचेशी संपर्क करावा.

६) राज्य सामाईक प्रवेश परीक्षा (CET)

* राज्य सामाईक प्रवेश परीक्षा *

महाराष्ट्रातील अनुदानित , विनाअनुदानित व्यावसायिक शैक्षणिक संस्थामधील प्रवेशाचे व शुल्काचे नियमन करण्यासाठी महाराष्ट्रात सरकारने प्रवेश नियामक प्राधिकरण अंतर्गत स्टेट कॉमन एन्ट्रन्स टेस्ट सेल (सी.ई.टी. सेल) म्हणजेच राज्य सामाईक प्रवेश परीक्षा कक्षाची स्थापना केली आहे.

देशभरातील जे.ई.ई, नीटसह अनेक परीक्षा एकाच छत्राखाली पारदर्शी, कार्यक्षम स्वच्छ पध्दतीने राबविण्यासाठी देशपातळीवर 'एनटीए' - नॅशनल टेस्टिंग एजन्सीच्या पध्दतीने राज्यातील सर्व शाखांच्या परीक्षा एकाच छत्राखाली घेण्यासाठी सी.ई.टी. सेलची स्थापना करण्यात आली.

यंदा बारावीमध्ये शिकत असलेल्या म्हणजेच पुढील वर्षी २०२० मध्ये बारावी व अनेक वेगवेगळ्या शाखांच्या सी.ई.टी. सेलबाबत माहिती असणे अत्यंत महत्वाचे आहे. सी.ई.टी. सेलच्या www.mahacet.org या संकेतस्थळावरून पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमाच्या वैद्यकीय शिक्षण तांत्रिक शिक्षण, कृषी, ललितकला, उच्च शिक्षण आयुष अंतर्गत मत्स्य विभाग, दुग्धतंत्रज्ञान, पशुवैद्यकीय या सर्व शाखांच्या प्रवेश परीक्षा आणि संपूर्ण प्रवेश प्रक्रिया याबाबतचे नियंत्रण सी.ई.टी. सेलतर्फे केले जाते.

* प्रवेश नियामक प्राधिकरण *

एआरए- अॅडमिशन रेग्युलेशन अॅथॉरिटी ही विनाअनुदानित खाजगी, व्यावसायिक शैक्षणिक संस्थांचे विनियमन करण्यासाठी आणि सामाईक प्रवेश परीक्षा सी.ई.टी. घेण्यासाठी गढित केलेले प्राधिकरण हे. प्रवेशासाठीची पात्रता, प्रवेशाची पात्रता, प्रवेशाची पध्दत नियमबाह्य प्रवेश रद्दबातल ठरवणे.

सी.ई.टी. कक्षामार्फत सी.ई.टी.संचलन व सनियंत्रण करणे, प्रवेश प्रस्तावाची पडताळणी व मान्यता देणे हितसंबंधित घटकांच्या तक्रारीचे निवारण करणे ही याची कार्ये आहेत.

* सी.ई.टी. सेल *

सी.ई.टी सेलच्या प्रमुखपदी आयुक्त म्हणून नियुक्त केलेले अधिकारी प्रवेश नियामक प्राधिकरणाच्या नियंत्रणाखाली काम करतात. या आयुक्तांनी वैद्यकीय, तंत्र, कृषी, शिक्षण, ललितकाळा, आयुष इत्यादी क्षेत्रातील राज्य शासनाच्या सहसंचालकाच्या इर्जाचे अधिकारी साहय करतात.

प्रत्येक जागेवरील प्रवेश हा राज्याच्या आरक्षण धोरणास अधीन राहून, केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेद्वारे अनुसरण्यात आलेल्या सामाईक परिक्षेत संपादित केलेल्या गुणवत्तेच्या आधारे देण्यात येईल याचे काटेकोरपणे पालन करणे ही सी.ई.टी सेलची कार्ये आहेत.

विद्यार्थी, पालकांनी राज्यातील वेगवेगळ्या शाखांच्या प्रवेशासाठीच्या सी.ई.टी परीक्षा व इतर माहितीसाठी सेलच्या संकेतस्थळाच्या संपर्कात राहावे.

७. अभियांत्रिकी कोर्सेस

करिअर निवडताना आपली बुद्धिमत्ता नेमकी कोणत्या प्रकारची आहे याची चाचपणी करून करिअरच्या घोडदौडीत उतरायला हवे. एकविसाव्या शतकात येऊन ठाकलेले आपण, एका अर्थाने ज्ञानाचा विस्फोटाच्या युगात जगत आहोत. तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रातील झेप तर थक्क करायला लावणारी आहे. कालचे तंत्रज्ञान आज कालबाह्य ठरत आहे. सरकारी, खाजगी क्षेत्रामध्ये इंटरनेट क्रांती झालेली आहे.

आजचा जमाना कॉम्पिटिशनचा आहे. आपले वैशिष्ट्य असलेले काम स्वतः करायचे व बाकीची कामे बाहेरून आउटसोर्स करून घ्यायची हा आजचा कामाचा शिरस्ता झाला आहे. नोकरीच्या ठिकाणी सुध्दा विविध कौशल्ये असणाऱ्या व्यक्तीची आवश्यकता असते. बदलत्या काळाची पदचिन्हे सर्वच क्षेत्रात उमटू लागली आहेत. सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक बदल प्रकर्षाने जाणवत आहेत. शिक्षण क्षेत्रही त्याला अपवाद राहिले नाही. यापुढील अर्थव्यवस्था ज्ञानाधिष्ठित असणाऱ्या बौद्धिक पात्रतेवर जग जिंकण्याची क्षमता राज्यातील तरूणांमध्ये निर्माण करण्यासाठी तंत्रशिक्षण ही काळाची गरज आहे.

तंत्रशिक्षणाचे व्यावसायिक दृष्टीक्षेपाखालील विभागामध्ये वर्गीकरण केले जाते.

(I)	आय.टी.आय.	(I.T.I)
(II)	पदविका	(Diploma)
(III)	पदवी	(Degree)
(IV)	पदव्युत्तर अभ्यासक्रम	(M.E./M.Tech.)

(I) आय.टी.आय. (I.T.I.) Industrial Training Institute

महाराष्ट्रातील शासनामार्फत सर्वसाधारणपणे प्रत्येक जिल्हा व तालुका स्तरावर आज औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था कार्यरत आहेत. देशामध्ये औद्योगिक उत्पादन करणाऱ्या कारखान्यांमध्ये कुशल कारागीर तयार करणे हा या प्रशिक्षण संस्थेचा मुख्य हेतू आहे. मुख्यतः सर्व अभ्यासक्रम हे व्यावसायाभिमुख असतात. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थामधून शिकविल्या जाणाऱ्या अभ्यासक्रमासाठी शैक्षणिक पात्रता ही वेगवेगळी आहे काही अभ्यासक्रमांना १० वी अनुत्तीर्ण तर काही अभ्यासक्रमांना १० वी उत्तीर्ण तर काही संगणक विषयक अभ्यासक्रमांना १२ वी उत्तीर्ण अशी पात्रता आहे. या अभ्यासक्रमांना प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थीवर्गाने सर्वसाधारणपणे आपल्या निकालानंतर जुलै महिन्यामध्ये या वेबसाईटला भेट देणे आवश्यक आहे. प्रमुख वर्तमानपत्रामध्ये पण जाहिरात दिली जाते. हे प्रवेश सुध्दा online पध्दतीने दिले जातात. सर्वसाधारणपणे विद्यार्थ्यांच्या आवडीनुसार खालील कोर्सेस उपलब्ध आहेत.

1) Machinist Grinder	2) Diesel mechanic
3) Fitter	4) Turner

5) Tool and Die maker	6) Lift Mechanic
7) Mechanic motor vehicle	8) Draughtsman civil
9) surveyor	10) Architecture Draftsman
11) Electrician	12) Electroplator
13) Plastic mould maker	14) Rubber techician
15) Mechanic computer Hardware	16) Information technology and electronic system maintance.
17) Instrument mechinc	18) Mechanic Radio and T.V
19) Rubber moulding	20) Industrial Automation.

(II) पदविका - (Diploma Engineering)

“ राष्ट्रोधाराय तंत्रशिक्षणम्” या घोषवाक्याने प्रेरित महाराष्ट्राच्या तंत्रशिक्षण संचालनालयामार्फत इंजीनिअरिंग पदविका (Diploma), फार्मसी क्षेत्रातील पदविका (Diploma in Pharmacy), ‘हॉटेल मॅनेजमेंट अँड केटरिंग टेक्नॉलॉजी’ असे अनेकविध व्यावसायिक अभ्यासक्रम राबविले जातात.

शासकिय अनुदानित संस्था, विद्यापीठ विभाग संस्था, विनाअनुदानित संस्था इत्यादी प्रकारच्या संस्थांमध्ये राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम, प्रवेशक्षमता, प्रवेशप्रक्रिया इत्यादीचे कारणबद्द वेळापत्रक तंत्रशिक्षण संचालनालयाच्या www.dte.org.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असते. प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांनी या संकेतस्थळावर भेट देऊन येणारी नवनवीन माहिती वाचली तर त्यांच्या मनातील सर्व प्रश्नांची उत्तरे तिथे अगदी सहज मिळू शकतील.

दहावीनंतर उपलब्ध असलेल्या विविध पर्यायांमध्ये अभियांत्रिकी विद्याशाखेकडे ओढा असलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या लक्षणीय आहे. अभियांत्रिकी पदविका प्रदान करणारे अभ्यासक्रम तंत्रनिकेतनमार्फत राबविले जातात. राज्यात दुसरे वर्ष प्रवेशासाठी सुमारे १ लाख ६० हजारांपेक्षा अधिक जागा उपलब्ध आहेत.

* **किमान शैक्षणिक अर्हता -**

- १) दहावीनंतर पदविका अभ्यासक्रमांना प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या उमेदवाराला एस.एस.सी. अथवा समकक्ष परिक्षेमध्ये किमान एकत्रित ३५ - गुण असणे आवश्यक आहेत.
- २) एस.एस.सी. ला विद्यार्थ्यांनी कोड नं. ७१ गणित कोड नं. ७२ सायन्स हे विषय प्रवेशासाठी अनिवार्य आहेत. काही पदविका दोन वर्ष कालावधीच्या आहेत.

उदा. i) Diploma in Dress making and fashion Technology

ii) Diploma in Interior Design

तर तीन वर्षांच्या मुदतीचे पदविका अभ्यासक्रमांच्या ६५ पेक्षा अधिक विद्याशाखा आहेत. यासाठी www.dte.org.in/poly/2018 ही वेबसाईट पहावी. सिव्हिल इंजीनिअरिंग, मेकॅनिकल इंजीनिअरिंग, इलेक्ट्रीकल इंजीनिअर्स, कॉम्प्युटर इंजीनिअरिंग इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी, इलेक्ट्रॉनिक्स टेलिकम्युनिकेशन इंजीनिअरिंग, केमिकल इंजीनिअरिंग, टेक्सटाईल टेक्नॉलॉजी, प्रिंटिंग टेक्नॉलॉजी, ऑटोमोबाईल इंजीनिअरिंग, इ. अनेक पर्यायातून विद्यार्थ्यांसाठी विविध विकल्प उपलब्ध आहेत.

महाराष्ट्र शासनाने मागील वर्षी महाराष्ट्र कायदा क्र. २८ महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था यासाठी कायदा २०१५ पारित केला असून त्यानुसार प्रवेश प्रक्रिया पार पाडण्यासाठी व त्यावरील देखरेखीसाठी आयुक्त, राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा कक्ष “Commissioner, State CET cell” याची नेमणूक केलेली आहे.

प्रवेश प्रक्रियेचे नियम तयार करत असताना प्रवेश पारदर्शी पद्धतीने, गुणवत्तेच्या आधारे व केंद्रीभूत पद्धतीने करण्याबाबतच्या तरतुदी करण्यात आल्या आहेत.

प्रवेशासंदर्भातील सायंश खातीलप्रमाणे आहेत.

I) पदविका अभ्यासक्रम (Diploma level)

पदविका अभ्यासक्रम प्रथम व थेट द्वितीय वर्ष प्रवेश (Diploma) प्रवेश परिक्षेमधून सूट

II) पदवी अभ्यासक्रम (Degree level)

अभियांत्रिकी, औषधनिर्माणशास्त्र	राज्यसामायिक प्रवेश प्रक्रिया (CET)
हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय	वास्तुशास्त्र परिषदेद्वारे
व्यवस्था तंत्रज्ञान	Council of Architecture (COA)
थेट द्वितीय वर्ष अभियांत्रिकी	घेण्यात येणारी (NATA) ही प्रवेश परीक्षा असेल.
थेट द्वितीय वर्ष औषध निर्माणशास्त्र	प्रवेश परिक्षेतून सूट

III) पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रम (Postgraduate degree)

एमबीए/एमएमएस/एमसीए	राज्यसामायिक प्रवेश प्रक्रिया (CET)
वास्तुशास्त्र, हॉटेल व्यवस्थापन	राज्यसामायिक प्रवेश प्रक्रिया (CET)
व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान	
अभियांत्रिकी/ तंत्रज्ञान	भारतीय प्राद्योगिकी संस्थेद्वारा (IIT)
	घेण्यात येणारी (GATE) परीक्षा

या प्रवेश प्रक्रियेमध्ये विद्यार्थ्यांच्या सोयीसाठी दोन प्रकारची केंद्रे असतील.

* सुविधा केंद्र :- (Facilitation centre)

या ठिकाणी आवेदनपत्रासंदर्भातील सामुग्रीची विक्री संगणकीय पद्धतीने कागदपत्रांची छाननी करणे. अर्ज भरणे/ ऑनलाईन तपासणी / छाननी करणे या तक्रारीचे निवारण करणे यासारख्या सेवा पुरविल्या जातील.

* प्रवेश उपस्थिती केंद्र (Admission Reporting Centre)

येथे उमेदवार प्रवेशांबाबतची कागदपत्रे सादर करून आणि आवश्यक शुल्कांचा भरणा करून प्रवेश निश्चित करण्यासाठी हजर राहतील.

* केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेतील विविध टप्पे *

- १) वर्तमानपत्रामध्ये/संकेतस्थळावर **dte.org.in** या सक्षम प्राधिकरणाद्वारे प्रवेश प्रक्रियेची जाहिरात.
- २) उमेदवाराने ऑनलाईन पद्धतीने केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेमध्ये भाग घेण्यासाठी सादर केलेल्या माहितीची व आवश्यक कागदपत्रांची सुविधा केंद्रावर जाऊन पुष्टी करणे आवश्यक आहे.
अशा प्रकारे तपासणी केलेल्या उमेदवारांचीच नावे तात्पुरत्या गुणवत्ता यादीत प्रसिध्द करण्यात येतील.
- ३) सक्षम प्राधिकरणाद्वारे तात्पुरती गुणवत्ता यादी प्रसिध्द त्यावरील हरकती किंवा तक्रारानुसार आवश्यक त्या दुरुस्त्यासह अंतिम गुणवत्ता यादी प्रसिध्द करणे.
- ४) पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीसाठी उपलब्ध माहिती संकेतस्थळावर प्रसिध्द करणे.
- ५) उमेदवाराने ऑनलाईन पद्धतीने केंद्रीभूत प्रवेशासाठी विकल्प अर्ज सादर करणे. विकल्प अर्जांमधील एक क्रमांकाचा विकल्प म्हणजेच उमेदवारास पाहिजे असलेला सर्वोत्तम विकल्प समजला जाईल. तो विकल्प गुणवत्तेनुसार मिळत नसेल तर त्यानंतरच्या विकल्पासाठी क्रमाने विचार करण्यात येईल असे एकूण ३०० विकल्प देता येतील. पहिल्या फेरीसाठी (First Round) सादर करण्यात आलेला विकल्प अर्ज हा तिन्ही फेऱ्यासाठी वापरण्यात येईल.
- ६) पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीतील जागांचे वाटप संकेतस्थळावर प्रसिध्द झालेली माहिती उमेदवारांना त्यांच्या लॉगिन आयडी मधून सुध्दा उपलब्ध असेल.
- ७) पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीतील जागांचे वाटपानुसार उपस्थिती केंद्रावर उमेदवाराने ती जागा स्वीकारणे आवश्यक आहे अन्यथा ती जागा त्याने नाकारली आहे. असा त्याचा अर्थ होता व त्यानंतर तो दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीसाठी अपात्र होतो. एखाद्या उमेदवारास मिळालेल्या विकल्पापेक्षा चांगला विकल्प पाहिजे असेल तरी सुध्दा त्याने मिळालेली जागा स्वीकारणे आवश्यक आहे. चांगला विकल्प मिळाल्यानंतर पूर्वी देण्यात आलेली जागा आपोआप रद्द करण्यात येते.
- ८) प्रवेश स्विकारतेवेळी उमेदवारास फ्रीझ, स्लाईड किंवा फ्लोट यापैकी एक पर्याय निवडणे आवश्यक आहे.

- अ) फ्रीझ चा अर्ज उमेदवारास वाटप करण्यात आलेल्या जागेवर प्रवेश घ्यायचा असून त्यापेक्षा चांगल्या पर्यायाची तो अपेक्षा ठेवत नाही. अशा प्रकारातील विद्यार्थी दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीस पात्र असणार नाहीत.
- ब) स्लाईड चा अर्थ उमेदवारास वाटप करण्यात आलेल्या जागेवर प्रवेश घ्यायचा असून फक्त त्याच संस्थेत त्यापेक्षा चांगल्या विकल्पाची जागा मिळाल्यास तो घेणार आहे. असे विद्यार्थी दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीस पात्र असतील.
- क) फ्लोट चा अर्थ उमेदवारास वाटप करण्यात आलेल्या जागेवर प्रवेश घ्यायचा असून त्यापेक्षा चांगल्या विकल्पाची जागा मिळाल्यास तो जागा घेणार आहे. असे विद्यार्थी दुसऱ्या व तिसऱ्या फेरीस पात्र असतील.

* अर्ज करण्याची पध्दत :

सर्वसाधारणपणे जून महिन्याच्या मध्यास दहावीच्या निकालानंतर तंत्रशिक्षण संचालनालयाच्या संकेतस्थळावर तसेच सर्व प्रमुख वर्तमानपत्रातून तंत्रनिकेतनाच्या प्रवेशाच्या अधिसूचना प्रसारित केली जाते.

त्याला अनुसरून तंत्रशिक्षण संचालनालयाचे विविध संस्थांना सुविधा केंद्र (Facilitation centre) दिलेले आहेत व त्यामधून विद्यार्थ्यांना माहिती पुस्तिका व Application Kit दिले जाते. या पुस्तिकेची व Kit ची किंमत सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी रु.४००/- व राखीव प्रवर्गासाठी रु. ३००/- रोख द्यावी लागते.

अर्जामध्ये आवश्यक ती माहिती दिली जाते व उमेदवाराने ऑनलाईन प्रवेश अर्ज संगणकावर www.dte.org.in/poly/2020 या संकेतस्थळावर सादर करणे आवश्यक आहे.

अर्जामध्ये आवश्यक ती संपूर्ण माहिती दिली असून ती भरावी व प्रिंटआउट काढून घ्यावी व त्यावर सही करून आवश्यक त्या प्रमाणपत्रांच्या साक्षांकित प्रति सदर प्रिंटआउटसोबत अनुक्रमे जोडाव्यात व सुविधा केंद्रावर सादर करावे.

प्राप्त अर्जांची संगणकाद्वारे छाननी केली जाते. तात्पुरती गुणवत्ता यादी प्रसिध्द केली जाते. सदरची यादी संकेतस्थळावर पहावी त्यासाठी सुविधा केंद्रावर यावे लागत नाही त्यात काही त्रुटी असल्यास सुधारणा केली जाते व अंतिम गुणवत्ता यादी संकेतस्थळावर दिली जाते.

ज्या संस्था CAP मध्ये समाविष्ट असतात त्यांनाचा शासनातर्फे मिळणारे विविध आर्थिक लाभ (शिष्यवृत्त्या) सदर संस्थामध्ये प्रवेशित विद्यार्थ्यांना मिळू शकतात.

CAP केंद्रातून प्रवेश प्रक्रियांमध्ये जिल्हा स्तरावरील विद्यार्थ्यांसाठी ७० टक्के जागा व बाहेरील विद्यार्थ्यांसाठी ३० टक्के जागा राखीव असतात.

प्रवेश क्षमतेच्या ५ टक्के जागा टयूशन फी वेवर स्कीम अंतर्गत असतात अशा विद्यार्थ्यांना १० वी परिक्षेस उच्चतम गुणवत्ता असावी त्यांना फक्त सुधारणा शुल्कामध्ये प्रवेश मिळतो. ज्या पालकांचे उत्पन्न ८ लाखापेक्षा कमी असते त्यांचे पाल्यसदर योजनेचा लाभ घेऊ शकतात.

* अधिक माहितीसाठी *

मा. संचालक

www.dte.org.in/poly/2020

तंत्रशिक्षण संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, महापालिका मार्ग

मुंबई - ४००००१

III. पदवी स्तरावरील अभ्यासक्रम (Degree Engineering)

बारावीनंतर (१२ वी शास्त्र) उपलब्ध असलेल्या विविध पर्यायांमध्ये अभियांत्रिकी विद्याशाखांकडे ओढा असलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या लक्षणीय आहे. राज्यात सुमारे ३६० पेक्षा जास्त इंजिनियरिंग कॉलेजेस असून त्यामध्ये प्रवेशासाठी १ लाख ५५ हजार पेक्षा अधिक जागा उपलब्ध आहेत.

इंजिनियरिंग कॉलेजमध्ये प्रवेश घेताना इच्छुक विद्यार्थी व पालकांनी, शासकीय संस्था, अशासकीय अनुदानित संस्था, विनाअनुदानित संस्था, स्वायत्त संस्था इत्यादी अनेक संस्था प्रकार तसेच संबंधित संस्थांचे शिक्षण शुल्क (फी) अभ्यासक्रमाचा कालावधी, आरक्षण धोरण प्रवेशप्रक्रिया जाणून घेणे आवश्यक आहे. तंत्रशिक्षण संचालनालयामार्फत असणाऱ्या सर्व संस्थांची माहिती तसेच संस्थेमध्ये असणारे अभ्यासक्रम, प्रवेश क्षमता, संस्थेचा पत्ता, दूरध्वनी क्रमांक, संकेतस्थळ इत्यादी माहिती www.dte.org.in/Fe2020 वर उपलब्ध होईल.

* किमान शैक्षणिक पात्रता :-

१२ वी शास्त्र नंतर पदवी अभ्यासक्रमांना प्रवेशासाठी इच्छुक उमेदवाराला एच.एस.सी. अथवा समकक्ष परिक्षेमध्ये किमान भौतिकशास्त्र, गणित व रसायनशास्त्र किंवा टेक्निकल विषय उदा. इलेक्ट्रॉनिक्स, कॉम्प्युटर इंजीनियरिंग, सिव्हिल इंजीनियरिंग मॅकेनिकल मॅटर्नेस या विषयांमध्ये सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी ५०% गुण असणे आवश्यक असते व राखीव प्रवर्गासाठी ४५% गुण असणे आवश्यक असते. दरवर्षी शैक्षणिक अर्हतेमध्ये काही बदल होत असतो. त्यासाठी संकेत स्थळ पाहणे गरजेचे आहे. याशिवाय उमेदवाराने राज्य सामायिक परीक्षा (CET) दिली असणे आवश्यक आहे.

इंजीनियरिंग प्रवेशाविषयी अधिक माहितीसाठी संपर्क :-

अभियांत्रिकी (इंजीनियरिंग) मध्ये आयटीआय, डिप्लोमा व डिग्री कोर्सेसचा समावेश आहे. या क्षेत्रातील शासकीय कॉलेजेस, त्यामधील कोर्सेस, प्रवेश प्रक्रिया याविषयी अद्ययावत माहितीसाठी डॉ. शेख के.सी. मोबा. क्र. ९८८१००४७६४ यांचेशी संपर्क करावा.

* प्रवेश प्रक्रिया :-

अभियांत्रिकी प्रवेश प्रक्रिया ऑनलाईन असून त्यासंबंधीच्या माहितीची अधिसूचना संकेतस्थळावर www.dte.org.in/Fe2020 जून महिन्यात प्रसारित होते.

* अर्ज करण्याची पद्धत :-

तंत्रशिक्षण संचालनालयाच्या संकेतस्थळावर तसेच सर्व प्रमुख वर्तमानपत्रातून पदवी (Degree) प्रवेशाची अधिसूचना प्रसारित केली जाते त्याला अनुसरून सुविधा केंद्रामधून विद्यार्थ्यांना माहिती पुस्तिका दिली जाते. प्राप्त अर्जाची संगणकाद्वारे छाननी केल्यानंतर तात्पुरती गुणवत्ता यादी (Provisional merit List) संकेतस्थळावर उपलब्ध होते व त्यातील त्रुटी असल्यास त्या दूर करून अंतिम गुणवत्ता यादी (Final Merit List) संकेतस्थळावर उपलब्ध होते.

राज्यभरातील सुमारे ३६० पेक्षा जास्त संस्थांची प्रवेशप्रक्रिया केंद्रीभूत प्रवेशप्रक्रियेद्वारे एकाच अर्जाद्वारे करता येई

* अधिक माहितीसाठी *

www.dtg.org.in.Fe/2020

किंवा

मा. संचालक

तंत्रशिक्षण संचालनालय महाराष्ट्र राज्य मुंबई, यांचेशी संपर्क साधणे.

IV. पदव्युत्तर स्तरावरील अभ्यासक्रम (M.E/M.Tech. Admissions)

अभियांत्रिकी पदवी (Degree) विद्यार्थ्याला GATE (Graduate Aptitude test in Engineering) या परिक्षेद्वारे पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी भारतीय प्रौद्योगिकी IIT (Indian Institute of Technology)

संस्थान मध्ये किंवा राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी संस्थान (National Institute of Technology) या संस्थाबरोबरच काही निवडक शासकीय अनुदानित किंवा काही विनाअनुदानित पदव्युत्तर पदवी ME किंवा M. Tech साठी प्रवेश मिळू शकतो. अभियांत्रिकी क्षेत्रात होणाऱ्या सातत्यपूर्ण संशोधन व तंत्रज्ञान विकासामुळे नवनवीन विद्याशाखांचा उदय होत आहे त्यामुळे अभियांत्रिकी क्षेत्रातील विविध विद्याशाखेच्या विस्ताराचा मागोवा घेणे व विद्याशाखेतील संघांचा शोध घेणे आवश्यक आहे.

अभियांत्रिकी अभ्यासक्रमांच्या आद्य शाखा, विस्तारित शाखा व उदयोन्मुख शाखांपैकी काही प्रमुख विद्याशाखांविषयी माहिती पुढे दिली आहे.

१) स्थापत्य अभियांत्रिकी विद्याशाखा :-

ही विद्याशाखा प्रामुख्याने बांधकामशास्त्राशी संबंधित आहे. बांधकामासाठी लागणारे साहित्य, यंत्रे व मनुष्यबळ बांधकामाचे सर्वेक्षण, बांधकामाचे नियम, बांधकामाचे नियोजन व रेखाटन मंजूरी, देखभाल दुरुस्ती इत्यादी संदर्भाचा अभ्यास या शाखेमध्ये करण्यात येतो.

पदव्युत्तर अभ्यासक्रमामध्ये मृद अभ्यासक्रम अभियांत्रिकी काँक्रीट तंत्रज्ञान, बांधकाम व्यवस्थापन, स्ट्रक्चरल अभियांत्रिकी शहर नियोजन (town planning) इ. अनेक शाखामध्ये पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांच्या संधी उपलब्ध आहेत.

२) यंत्र अभियांत्रिकी विद्याशाखा :-

यांत्रिकीकरणाच्या प्रक्रियेत महत्त्वाची भूमिका बजावणारी विद्याशाखा म्हणून यंत्र अभियांत्रिकीची ओळख आहे. यंत्र व उपकरणासंबंधी सखोल अभ्यास या शाखेत समाविष्ट आहे.

यंत्र व उपकरणासंबंधीचे रेखाटन सुटे भाग निर्मिती सुटे भाग जुळवणे यंत्र उभारणी, यंत्रसंरचना, व्यवस्थापन व गुणवत्ता नियंत्रण इत्यादीवर विशेषभर या विद्याशाखेमध्ये आहे.

पदव्युत्तर अभ्यासक्रमामध्ये इंडस्ट्रीयल ॲटोमेशन इंडस्ट्रीयल इंजीनिअरिंग, हीट पॉवर इंजीनिअरिंग, कॅड-फॅम इंजीनिअरिंग फॅब्रीकेशन टेक्नॉलॉजी, प्रॉडक्ट डिझाईन, ॲटोमोबाईल इंजीनिअरिंग मॅकॅट्रॉनिक्स इंजीनिअरिंग, थर्मल इंजीनिअरिंग या विद्याशाखेमध्ये पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेता येतो.

३) विद्युत अभियांत्रिकी विभाग :-

स्थापत्य व यंत्र अभियांत्रिकीप्रमाणेच पायाभूत सुविधांच्या विकासात विद्युत अभियांत्रिकी शाखेचे योगदान उल्लेखनीय आहे. पारंपारिक व अपारंपारिक उर्जास्त्रांतोचा शोध वीजनिर्मिती, वीजवापर वीजवितरण, विजनियंत्रण केंद्रउभारणी विद्युत उपकरणे निर्मिती, विद्युत उपकरण उभारणी, स्वीपगिअर व संरक्षण पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी पॉवर प्लॉट इंजीनिअरिंग इ. अनेक पर्याय या विद्याशाखेअंतर्गत उपलब्ध आहेत.

४) इलेक्ट्रॉनिक्स अभियांत्रिकी विभाग :-

माहिती तंत्रज्ञानाच्या या ई- युगात झपाट्याने प्रचार व प्रसार होणारी विद्याशाखा म्हणजे इलेक्ट्रॉनिक्स अभियांत्रिकी विद्याशाखेमध्ये आमूलाग्र बदल घडवून आणण्याचे सामर्थ्य असलेली ही शाखा इंडस्ट्रीयल इलेक्ट्रॉनिक्स व उपकरणांच्या संरचना व निर्मिती क्षेत्राशी निगडित लिनियर इंटिग्रेटेड सर्किट, सॅटलाईट कम्युनिकेशन, ऑप्टिक फायबर टेक्नॉलॉजी, मेडीकल इलेक्ट्रॉनिक्स व इन्स्ट्रुमेंट व कंट्रोल या सुद्धा स्वतंत्र विद्याशाखा म्हणून विकसित होत आहेत.

५) संगणक अभियांत्रिकी विभाग :-

अभियांत्रिकी क्षेत्रामध्ये संगणक अभियांत्रिकीमुळे आमूलाग्र बदल घडले आहेत. अभियांत्रिकीच्या जवळजवळ प्रत्येक शाखेची नाळ, संगणक अभियांत्रिकीशी जोडली आहे.

कॉम्प्युटर इंजीनिअरिंग/कॉम्प्युटर टेक्नॉलॉजी या विद्याशाखेमध्ये प्रामुख्याने हार्डवेअर इंजिअरिंग, सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी मोबाईल टेक्नॉलॉजी, कॉम्प्युटर असलेली, ट्रबल शूटींग इंटरनेट टेक्नॉलॉजी, कॉम्प्युटर डिझाइन सिस्टिम, कॉम्प्युटर प्रोग्रॅमिंग इ. बाबींचा अभ्यास केला जातो.

संगणक अभियांत्रिकी विद्याशाखेने भारतीय अभियंत्यांना एक सुवर्णपर्व बहाल केले असून भारतीय अर्थव्यवस्थेत चालना व बळकटी प्राप्त करून दिली आहे.

८. प्रधानमंत्री कौशल्य विकास योजना.

भारत सरकारची ही योजना असून इयत्ता १० वी व इयत्ता १२ वी मध्ये अनुत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थी विद्यार्थिनींसाठी केंद्रशासनामार्फत महाराष्ट्र शासनाच्या अधिपत्याखालील तंत्रशिक्षण संचालनालयामार्फत व नॅशनल स्किल डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (NSDC) तर्फे कौशल्य विकासाचे प्रशिक्षण दिले जाते. शासकीय तंत्रनिकेतने व काही निवडक विनाअनुदानित तंत्रनिकेतनामार्फत प्रशिक्षित तज्ज्ञाकडून मार्गदर्शन केले जाते. सातारा जिल्ह्यासाठी रयत शिक्षण संस्थेचे कर्मवीर भाऊराव पाटील तंत्रनिकेतन, वर्ये, पानमळेवाडी, सातारा हे महत्वाचे नोडल सेंटर म्हणून शासनाने निवडले असून यामध्ये रोजगाराभिमुख १) DTH सेट ऑफ बॉक्स दुरुस्ती २) Mobile Repairing मोबाईल दुरुस्ती ३) Arch welding आर्क वेल्डिंग ४) नळ जोडणी (plumber) व ५) Hand Embridary इत्यादी कोर्सेस चालविले जात आहेत.

* प्रधानमंत्री कौशल सेतू योजनेची ठळक वैशिष्ट्ये -

- १) सहा महिन्यांचे कौशल्य विकास प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक
- २) प्रशिक्षित तज्ज्ञाकडून मार्गदर्शन
- ३) कौशल्य विकास प्रशिक्षण कालावधी सहा महिन्यांचा असून दररोज फक्त ४ तास प्रशिक्षण दिले जाते.
- ४) प्रधानमंत्री कौशल्य विकास योजना व नॅशनल स्किल डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (NSDC) प्रमाणपत्र
- ५) करिअर संधीबाबत तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन
- ६) कौशल्य सेतू प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या इंडस्ट्रीमध्ये अप्रेंटिस म्हणून काम करता येईल.

* प्रवेश घेताना आणावयाची कागदपत्रे -

- १) इयत्ता १० वी किंवा इयत्ता १२ वी अनुत्तीर्ण गुणपत्रक (मार्कशीट) सत्यप्रत
- २) आधार कार्ड सत्यप्रत
- ३) पासपोर्ट सहीत रंगीत ४ फोटो

या प्रशिक्षणासाठी कोणतीही फी आकारली जात नाही. (मोफत) विद्यार्थ्यांना कोर्सचे साहित्य व प्रशिक्षण ड्रेस मोफत दिला जातो. I Card दिले जाते. जाणे-येणे याकरिता एस.टी पास ची सोय उपलब्ध करून दिली जाते.

अधिक माहितीसाठी प्रा.डॉ.के.सी. शेख कर्मवीर भाऊराव पाटील तंत्रनिकेतन, वर्ये, सातारा दूरध्वनी क्रमांक ९८८१००४७६४ यांचेशी संपर्क साधावा.

*****

१. मेडिकल व पॅरामेडिकल अभ्यासक्रम

१) एम.बी.बी.एस - कालावधी ४ वर्षे ६ महिने + १ वर्ष इंटर्नशीप

कामाचे स्वरूप - हा ॲलोपॅथीचा अभ्यासक्रम असून एम.बी.बी.एस नंतर कार्डिऑलॉजी, न्यूरोलॉजी, डॉक्टर ऑफ मेडिसीन, गायनॅकॉलॉजी, डर्मटोलॉजी इ. विषयात स्पेशलायझेशन करता येते.

२) बी.डी.एस.- कालावधी ४ वर्षे ६ महिने + १ वर्ष इंटर्नशीप

कामाचे स्वरूप - दंतशास्त्रामध्ये डेंटल सर्जन किंवा कॉमोडेंटिस्ट दातांच्या समस्यांवर उपचार करतात. यात दात किडणे, दात-दाढा दुखणे, सुजणे, दातात पू होणे, दातांच्या फटींमध्ये सिमेंट-चांदी भरणे, पुढे आलेल्या दातांना क्लिप बसवणे, योग्य कवळ्या करणे या समस्यांवर डेंटल सर्जन काम करतो. दात छान दिसण्यासाठी, पांढरे दिसण्यासाठी कॉस्मोडेंटिस्ट्री मध्ये उपचार होतात. तुटलेल्या जबडा यावर ओरल सर्जन, कवळी बसविणारा प्रोस्थोडेंटिस्ट, तुटलेले दात नीट करणारा ऑर्थोडेंटिस्ट या शाखेच्या तज्ज्ञास बी.डी.एस. ही पदवी मिळते.

३) बी. ए. एम. एस- कालावधी ४ वर्षे ६ महिने + १ वर्ष इंटर्नशीप

कामाचे स्वरूप - भारतीय वैद्यकीय पद्धतीवर आधारित आहे. गेल्या काही वर्षांपासून आयुर्वेदिक पद्धतीकडे लोकांचा कल वाढत असून यात करियर करायला संधी आहे.

४) बी.एच.एम.एस - कालावधी ४ वर्षे ६ महिने + १ वर्ष इंटर्नशीप ही होमिओपॅथी वैद्यकीय उपचार पद्धती असून त्यात ज्यामुळे रोग झाला आहे. त्या कारणांचा शोध घेवून उपचार केले जातात.

५) बी.यु.एम.एस - कालावधी ५ वर्षे ६ महिने +महिने इंटर्नशीप

कामाचे स्वरूप - या अभ्यासक्रमाला प्रवेश पात्रता ॲलोपॅथीप्रमाणेच आहे. या अभ्यासक्रमासाठी उर्दू भाषेचे ज्ञान आवश्यक आहे. डॉक्टर होण्याची महत्वाकांक्षा बाळगणारे बहुतेक विद्यार्थी प्रथम ॲलोपॅथी डॉक्टर, नंतर डेंटिस्ट त्याखालोखाल आयुर्वेदिक किंवा पॅरामेडिकल कोर्सेसकडे वळतात.

* पॅरामेडिकलचे अभ्यासक्रम *

पॅरामेडिकल क्षेत्रातील कोर्सेस हे वैद्यकीय क्षेत्राच्या तुलनेने कमी खर्चिक व कमी कालावधीचे आहेत. वैद्यकीय क्षेत्रांमध्ये ज्यांना काम करण्याची खूप आवड आहे पण आर्थिक अडचण अथवा इतर कारणांमुळे डॉक्टर न होऊ शकलेल्या व्यक्तींना याच क्षेत्रात काम उपलब्ध करून देणारे क्षेत्र म्हणजेच पॅरामेडिकल अथवा पूरक वैद्यकीय सेवा क्षेत्र होय.

* पॅरामेडिकल क्षेत्रात पुढील प्रकारच्या सेवा दिल्या जातात. *

१) फिजिओथेरपी	२) ऑक्युपेशनल थेरपी
३) फार्मसी	४) नर्सिंग
५) प्रोस्थेटिक	६) रेडिओलॉजी
७) ऑडिओलॉजी अँड स्पीचथेरपी	८) मेडिकल लॅबोरेटरी पॅथॉलॉजी
९) डेंटल हायजेनिस्ट/मॅकॅनिक	

पॅरामेडिकल क्षेत्रात पदवी कोर्सेस एक ते तीन वर्षे कालावधीचे आहेत. तसेच सर्टिफिकेट कोर्सेस सहा महिने ते दोन वर्षे कालावधीचे आहेत आणि सामान्यतः दहावी उत्तीर्ण झाल्यावर करता येतात.

* पालकांनी 'करिअर' संबंधी काय दक्षता घ्यावी ?

करिअरची निवड ही शासकीय प्रक्रिया आहे. बहुतेक सगळ्या विद्यार्थ्यांचा इ. १० वी, १२ वी नंतरचा प्रवेश घेण्यासाठी पालक जास्त जबाबदारी घेतात. यावेळी पालकांनी काही माहिती मिळवणे गरजेचे आहे. पालकांनी प्रथम कलमापन चाचणीचे अवलोकन केल्यास आवड कोणत्या क्षेत्रात ते कळेल. अभिक्षमता चाचणीच्या निकालावरून क्षमतांच्या पातळीचा अंदाज येतो. परिसरात उपलब्ध असणाऱ्या तज्ज्ञ समुपदेशकांचा सल्ला व मार्गदर्शन घ्यावे. इ. १० वी, १२ वी नंतरच्या प्रवेशासाठी आर्थिक तरतूद काय आहे? याचा अंदाज घ्यावा. पालकांनी स्वतःची मते मुलींवर लादण्याचे टाळावे. पाल्याची आवड, क्षमता, उपलब्ध कॉलेजेस, आर्थिक क्षमता, इ. चा विचार करून शास्त्रीय प्रकारे पाल्याचा प्रवेश निश्चित करावा.

* वैद्यकीय क्षेत्राशी निगडित अभ्यासक्रम :

१) बी.एस्सी. (ऑक्युपेशनल थेरपी) : कालावधी ३ वर्षे ६ महिने

शारीरिकदृष्ट्या आणि मानसिकदृष्ट्या अपंगत्व असलेल्या रूग्णांवर योग्य उपचार करून त्यांना सर्वसाधारणपणे जीवन जगण्यास साहाय्य करणे हे या अभ्यासक्रमात शिकवले जाते.

२) बी.एस्सी. (फिजिओथेरपी) : कालावधी ३ वर्षे ६ महिने

अपघात, आजार आणि जन्मदोषामुळे ज्यांना अपंगत्व आले असेल त्यांना त्यांची गेलेली कार्यक्षमता पुन्हा प्राप्त करून दिली जाते. यात स्पोर्ट्स, मेडिसीन, कार्डिअक थेरपी, पेडियाट्रीक थेरपी, सायकोथेरपी यात स्पेशलायझेशन करता येते.

३) बी.एस्सी. (ऑडिओ व स्पीच थेरपी) : कालावधी - ३ वर्षे

आजच्या युगात राहणीमान, बोलण्यातील प्रभाव, व्यक्तिमत्त्व याला विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. बोलण्यात तोतरेपणा, बोलताना अडखळणे अशा व्यक्तींना स्पष्टपणे बोलता यावे त्यासाठी खास ट्रिटमेंट दिली जाते.

४) बी.एस्सी. (नर्सिंग) : कालावधी - ३ वर्षे ६ महिने

रुग्णांच्या सेवेसंदर्भात आवड, दीर्घकाळ वेळी अवेळी काम करण्याची मानसिकता इ. बाबी या व्यवसायासाठी आवश्यक असतात.

५) बी. फार्मा : कालावधी ४ वर्षे, प्रवेश - प्रवेश परीक्षेतून

६) डी.फार्मा : कालावधी २ वर्षे, - गुणवत्तेनुसार प्रवेश

७) जनरल नर्सिंग : कालावधी ३ वर्षे

८) बी.एस्सी.इन रेडिओग्राफी : कालावधी ३ वर्षे

९) डी.एम.एल.टी : कालावधी २ वर्षे ६ महिने

१०) बी.एस्सी. (पी.ओ): कालावधी ३ वर्षे ६ महिने

प्रोस्थेटिक - शारीरिक उणिवा भरून काढणे.

आर्थोटिक - शारीरिक व्यंगोपचार

११) बी.एस्सी. (अॅनेस्थेसिओलॉजी) अनेस्थेनिया : कालावधी ३ वर्षे

शस्त्रक्रियेसाठी भूल देणारी तज्ज्ञ व्यक्ती

१२) एक्स-रे-टेक्निशियन - (पदविका) : कालावधी २ वर्षे

दहावीनंतरचे प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम :

१३) डेंटल मॅकॅनिक : कालावधी २ वर्षे

*****

१०. स्वयंरोजगार , उद्योजकता विकास केंद्र

आजच्या काळात नोकरी ही सर्वात महत्वाची मानली जाते. परंतु सर्वांना नोकरी मिळतेच असे नाही यासाठी आपणास आपली मानसिकता बदलावी लागेल. त्याला पर्यायी व्यवस्था आपणच करायला हवी. म्हणून स्वयंरोजगार हा घटक महत्त्वाचा आहे. स्वयंरोजगार म्हणजे किमान भांडवलात व माफक परिश्रमात आपल्या मनाजोगी अर्थप्राप्ती करून देणारा व्यवसाय होय. स्वयंरोजगार निवडताना सगळ्यात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे ज्या भागात किंवा गावात आपण स्वयंरोजगार करू शकणार आहात त्यावेळी त्यांच्या गरजा ओळखणे आवश्यक आहे व त्याची पूर्तता करण्याच्या दृष्टीने पावले उचलणे.

* स्वयंरोजगार क्षेत्रात प्रवेश करण्यापूर्वी खालील गोष्टीची चाचणी करणे आवश्यक आहे. *

- १) स्वयंरोजगार हा पूर्ण विचारांती निर्णय घेऊन करावा.
- २) आपले आत्मपरीक्षण आपण त्रयस्थवृत्तीने करावे.
- ३) स्वयंरोजगार स्वतःचे जीवन ध्येय ठरवावे.
- ४) स्वयंरोजगार आवड व अनुभव घेण्यासाठी करत आहात का हे तपासून पाहा.
- ५) स्वयंरोजगार पूर्णवेळ का अर्धवेळ करणार हे ठरवावे.

* आपण स्वतः व्यवसाय करणार असाल तर आपण व्यावसायिकता जोपासण्यासाठी खालील गुणांची जोपासना करावी.*

- १) नेतृत्व २) विक्रीकला ३) विश्वासूपणा ४) संघटन कौशल्य ५) धोका स्विकारण्याची तयारी
- ६) शारीरिक क्षमता.

जर आपण स्वयंरोजगार करणार असाल तर आपल्या स्वयंरोजगाराची रीतसर नोंदणी करणे गरजेचे आहे. स्वयंरोजगाराच्या उत्पादन, व्यापार, व सेवाउद्योग या तीन प्रकारापैकी उत्पादन व व्यापार या लघुउद्योगाची रीतसर नोंदणी करणे आवश्यक आहे.

- १) दुकानदारी (महाराष्ट्र शॉप्स एस्टॅब्लिसमेंट परवानगी अॅक्ट १९४८)
महापालिका आयुक्त / मुख्य अधिकारी महापालिका/ग्रामसेवक
- २) कारखाना नोंदणी (फॅक्टरी अॅक्ट १९४८)
चीफ इन्स्पेक्टर ऑफ फॅक्टरीज, महाराष्ट्र शासन, कॉमर्स सेंटर, ताडदेव, मुंबई
- ३) व्यापारी तत्वावर विक्री (सेंट्रल एक्साईज अँड सॉफ्ट अॅक्ट १९९४)
महापालिका आयुक्त/मुख्य अधिकारी महापालिका/ग्रामसेवक
- ४) सार्वजनिक संस्था (कंपनी अॅक्ट १९५६)
रजिस्टर ऑफ कंपनीज, महाराष्ट्र राज्य १०० नेताजी सुभाष मार्ग मुंबई २
- ५) विक्रीकर कायद्याच्या तरतुदीखाली नोंदणी
विक्रीकर आयुक्त महाराष्ट्र शासन, विक्रीकर भवन, माझगाव मुंबई-१०

६) फळे/फळभाज्या हवाबंद/डबाबंद उत्पादनासाठी (१९५४ नुसार)

डेप्युटी डायरेक्टर, फ्रुट्स अँड व्हेजिटेबल प्रिझर्वेशन, न्यू जी.सी. बिल्डिंग न्यू मरीन लाईन्स, मुंबई ४०० ०२०

* सुशिक्षित बेरोजगार बीज भांडवल योजना

सुशिक्षित बेरोजगारांना स्वतःचा स्वयंरोजगार सुरू करण्यासाठी राज्य शासनाने सुधारित बीज भांडवल योजना सुरू केली आहे. त्यामुळे स्वयंरोजगार सुरू करण्यासाठी बीज भांडवल योजनेअंतर्गत बँक किंवा वित्तीय संस्थेमार्फत मंजूर केलेल्या प्रकल्प खर्चाचे १५% व जास्तीत जास्त अंदाजे ४ लाख रुपये कर्ज रूपात दिले जाते. परंतु यामध्ये १०% रक्कम गुंतवणूक करावी लागते.

* स्वयंरोजगार सुरू करताना आवश्यक पात्रता

- उद्योजक कमीत कमी ७ वी पास असावा.
- वयोमर्यादा १८ ते ५० वर्षे
- प्रकल्प हा रक्कम रुपये १० लाखापेक्षा कमी असल्यास सर्वसाधारण प्रवर्गास १५% अनु. जाती/जमाती, विमुक्त भटक्या जाती/जमाती, अपंग व इतर मागासवर्गीय प्रवर्गास २०% बीजभांडवल दिले जाते.
- एखाद्या बेरोजगाराचे शिक्षण इ. ७ वी पेक्षा कमी असेल तर त्याचे कौशल्य, अनुभव इ. गुण पाहून अट शिथिल करण्याचे अधिकार महाव्यवस्थापक व जिल्हा उद्योगकेंद्र यांना आहेत.

* अटी व नियम

- प्रकल्प मर्यादा जास्तीत जास्त २५ लाख रुपये.
- सुशिक्षित बेरोजगार कोठेही नोकरीस नसावा.
- त्यास इतर कोणत्याही मार्गाने उत्पन्नाचे साधन नसावे.
- महाराष्ट्राचा १५ वर्षे रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला असावा (पुरावा)
- आदिवासी बेरोजगारांना शिक्षणाची अट लागू होत नाही.

* कर्जप्रकरणासाठी लागणारी कागदपत्रे

- १) शैक्षणिक दाखला
  - २) आधारकार्ड
  - ३) प्रतिज्ञापत्र (विहित नमुन्यात)
  - ४) सेवायोजन कार्यालयाचे कार्ड
  - ५) दरपत्रक
  - ६) दोन फोटो
  - ७) व्यवसायाची जागा ताब्यात (भाड्याने) असल्यास मालकांचे संमतीपत्र (करार)
  - ८) व्यवसायानुसार इतर परवाने.
- अर्ज करण्याची कार्यपद्धती
  - अर्ज विनामूल्य देणे व स्विकारले जाणे.
  - शैक्षणिक दाखला, रेशनिंग कार्ड, सेवायोजन कार्ड इ. मूळ प्रती दाखविल्या नंतर पूर्व संमतीचा अर्ज दिला जातो व त्याच दिवशी तो अर्ज बँकेकडे पाठविला जातो.
  - बँकेच्या पूर्व संमतीवर मंजूरी दिल्यास उद्योजकाला कर्जाचा विहित नमुन्याचा अर्ज दिला जातो.

स्वयंरोजगार काही प्रमुख योजना

अ.नं.	योजनेचे नाव	कोणासाठी	पात्रता	वय	कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न	कर्जमर्यादा व सवलत	संपर्क
१.	जवाहर रोजगार योजना	नगरपालिका व महानगरपालिका		१८ ते ४० वर्ष		राष्ट्रीयकृत बँकेमार्फत रु. १६,००० महिला व मागासवर्गीय यांना रु. २०,०००	नगरपालिका व महानगरपालिका कार्यालय
२.	पंतप्रधान रोजगार योजना	जेथे व्यवसाय करावयाचा आहे तेथे ३ वर्षे वास्तव्य असणाऱ्या युवकांसाठी	इ. १० वी उत्तीर्ण/ अनुत्तीर्ण किंवा I.T.I.	अनु.जाती जमातीसाठी १८ ते ३५ वर्षे अपंग व महिलांसाठी १० वर्षे शिथिल	रु. २४,०००/-	एक लाखापर्यंत २५% अनुदान अर्जदाराला ५% रक्कम भरावी लागते	जिल्हा उद्योग केंद्र
३.	बीज भांडवल योजना	सुशिक्षित बेरोजगार	इ. ७ वी उत्तीर्ण	१८ ते ५० वर्ष		बीज भांडवल रु. ५ लाखापर्यंत महाराष्ट्रात १६ वर्षे वास्तव्य आवश्यक विद्यावेतन २०० ते ५०० रु.अंदाजे प्रकल्प खर्चाच्या ५०% अनुदान जास्तीत जास्त ७५००/- रु. पर्यंत	जिल्हा उद्योग केंद्र ग्रामसेवकामार्फत गटविकास अधिकारी पंचायत समिती
४.	ट्रायसेम	दारिद्र्य रेषेखालील युवक		१८ ते ३५ वर्ष	रु. ११,०००/-		
५. महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळाच्या योजना							
	१) कर्ज अनुदान योजना	अनुजाती नव -बौद्ध इतर मागासवर्गीय अल्पसंख्यांक				राष्ट्रीयकृत बँकेमार्फत रु. २४,०००/-पर्यंत गुंतवणुकीच्या व्यवसायासाठी रु. ६०००/- कमाल मर्यादेपर्यंत ५०% रक्कम बँकेचा व्याजदर	महात्मा फुले मागासवर्ग महामंडळाचे जिल्हा कार्यालय
	२) प्रशिक्षण योजना	---	इ. ७ वी उत्तीर्ण ते इ. १० वी		रु. २२०००/- पर्यंत	दरमहा र.रु. १५०/- विद्यावेतन (अंदाजे) बाहेरगावच्या विद्यार्थ्यासाठी र.रु. २५०/- अंदाजे	---

राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्तीय विकास महामंडळामार्फतची बीज भांडवल अर्थसहाय्य योजना	दारिद्र्य रेषेखालील लोकांना प्राधान्य			दारिद्र्य रेषेखालील लोकांना प्राधान्य	र.रु. ५ लाखापर्यंत महामंडळाची र.रु. १ लाखांच्या प्रकल्पांना प्राधान्य अनुदान मिळते	जिल्हा कार्यालये
८ लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ बीज भांडवल अर्थसहाय्य योजना	मातंग समाजाच्या १० पोटजातीतील महाराष्ट्राचा रहिवासी	१८ वर्षे पूर्ण		शहरी र.रु. ११,०००/- ग्रामीण र.रु. ११,०००/-	प्रकल्प मर्यादा र.रु. २४,०००/- पर्यंत अनुदान महंडळाकडून प्रकल्प खर्चाच्या ५०%	
९ महिला आर्थिक विकास	महिला सहकारी संस्था, महामंडळ		साक्षर		अनुदान ५०% शुती अपार्टमेंट लॉट नं. ४/३ १९०, नवी पेठ पुणे - २०	
१० खादी ग्रामोद्योग महामंडळाच्या काही योजना कर्मशिल्यल बँक क्रेडिट योजना (सी.बी.सी.)	महामंडळाच्या काही योजना चंद्रपूर, नांदेड यवतमाळ, बीड जिल्ह्यातील लोकांसाठी				र.रु. १ लाखापर्यंत जिल्हा प्रकल्प गुंतवणूक मर्यादा १० लाखापर्यंत कार्यालय	ग्रामोद्योग

जिल्हा रोजगार व स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संबंधीच्या योजना

अ.नं.	योजनेचे नाव	कालावधी	शिक्षण	वय	मिळणारे अनुदान साहित्य	फी	प्रवेश क्षमता	योजना राबविणाऱ्या कार्यालयाचे नाव
१.	मच्छिमार लोकांना प्रशिक्षण	१ महिना	साक्षर	१८-३५	दस्महा र.रु. ३५०/-	-	१२	जिल्हा मत्स्यव्यवसाय विकास वसंत अधिकारी कॉलनी, सांगली
२.	मत्स्य संवर्धन विकास योजना	१ महिना प्रशिक्षण	साक्षर	१८-३५	दस्महा र.रु. २००/- + प्रवास खर्च		१५	जिल्हा मत्स्यव्यवसाय विकास वसंत अधिकारी कॉलनी, सांगली
३.	रोपवाटिका संगोपन	६ महिने	इ. १० वी	१८-३५	दस्महा र. रु. ६००/-	२००/-	२५	माजी अधीक्षक कृषी विद्यालय कसबे डिग्रज, ता. मिरज, जि. सांगली
४.	अणुजीव खते उत्पादन	३ महिने	इ. १० वी	१८-३५	दस्महा र.रु. ६००/-		२५	मा. अधिकारी कृषी संशोधन केंद्र कसबे डिग्रज, ता. मिरज, जि. सांगली
५.	एकात्मिक किटक व्यवस्थापन	६ महिने	पदवीधर	१८-२५	दस्महा र. रु. ६००/-		२५	मा. अधिकारी कृषी संशोधन केंद्र कसबे डिग्रज, ता. मिरज, जि. सांगली

६.	आळिंबी उत्पादन	४ महिने	इ. १० वी	१८-२५	दरमहा		२५ मा. अधिकारी कृषी संशोधन केंद्र कसबे डिग्रज, ता. मिरज, जि. सांगली
७.	पशुसंवर्धन विषयक प्रशिक्षण	२ दिवस	साक्षर	-	साहित्य		४० उपसंचालक जिल्हा पशुसंवर्धन पशु चिकित्सालय मिरज, जि. सांगली
८.	पशुसंवर्धन विषयक प्रशिक्षण (महिला)	२ दिवस	साक्षर	-	दररोज र.रु. ६५+ साहित्य		४० उपसंचालक जिल्हा पशुसंवर्धन पशु चिकित्सालय मिरज, जि. सांगली
९.	शेळी व मेंढीपालन	३ दिवस	साक्षर	१८ ते ५०		र.रु. १००/-	२५ व्यवस्थापक, मेंढी व शेळी विकास महामंडळ प्रक्षेत्र, राजणी ता. कवठे महाकाळ, जि. सांगली
१०.	संगणक	६ महिने	इ. १० वी पास	१८ ते ४०	शहरी २५०/- ग्रामीण ३००/-	-	०५ महात्मा फुले मागासवर्गीय विकास महामंडळ द. शिवाजीनगर सांगली

याशिवाय रेडीयो, टी.व्ही. रिपेअर, वायरमन, बेकरी व्यवसाय, मयाला पापड उत्पादन, शिवणकाम, वाहन चालक, ब्युटी पार्लर, कुक्कुटपालन प्रशिक्षण,

पशुसंवर्धन विषयक प्रशिक्षण इ. विषयक प्रशिक्षण दिले जाते.

(टीप - कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न व कर्जमर्यादा सवलत यात वेळोवेळी शासन निर्णयानुसार बदल अपेक्षित असतात.)

संपर्क :- जिल्हा उद्योग केंद्र, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी. इ.

महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र

आयोजित विविध व्यावसायिक तंत्रशिक्षण, उद्योजकता विकास कार्यालय

अ.नं.	प्रशिक्षण / कार्यक्रमाचे नाव	कालावधी
१.	पंतप्रधान रोजगार योजना प्रशिक्षण	२ आठवडे
२.	स्वयंरोजगार विकास कार्यक्रम	२ आठवडे
३.	उद्योजकता विकास कार्यक्रम	६ आठवडे
४.	दुचाकी वाहन दुरुस्ती व देखभाल कार्यक्रम	८ आठवडे
५.	फोर व्हिलर दुरुस्ती व देखभाल कार्यक्रम	१४ आठवडे
६.	फळ प्रक्रियेवर आधारित प्रशिक्षण कार्यक्रम	२ आठवडे
७.	काजू प्रक्रियेवर आधारित प्रशिक्षण कार्यक्रम	४ आठवडे
८.	लेडिज अँड चिल्ड्रेन गारमेंट्स प्रशिक्षण	६ आठवडे
९.	ब्युटी पार्लर प्रशिक्षण कार्यक्रम	८ आठवडे
१०.	वॉशिंग मशीन रेफ्रिजरेटर दुरुस्ती प्रशिक्षण	१४ आठवडे
११.	पेपर कन्व्हर्जन व स्क्रिन प्रिटींग प्रशिक्षण	६ आठवडे
१२.	प्लास्टिक तंत्रज्ञानावर आधारित प्रशिक्षण	८ आठवडे
१३.	प्रिंटींग तंत्रज्ञानावर आधारित प्रशिक्षण	८ आठवडे
१४.	ब्युटी पार्लर प्रशिक्षण कार्यक्रम	८ आठवडे
१५.	ट्रॅव्हल्स व टुरिझम मॅनेजमेंट	८ आठवडे
१६.	फॅशन डिझायनिंग प्रशिक्षण कार्यक्रम	१२ आठवडे
१७.	हॉटेल मॅनेजमेंट अँड केटरिंग टेक्नॉलॉजी	१२ आठवडे
१८.	लँडस्केप डिझायनिंग प्रशिक्षण कार्यक्रम	१२ आठवडे
१९.	इंटेरियर डिझायनिंग प्रशिक्षण कार्यक्रम	१२ आठवडे
२०.	औषधी व सुगंधी वनस्पती लागवड प्रक्रिया	४ आठवडे
२१.	ग्रीन हाऊस तंत्रज्ञान प्रशिक्षण कार्यक्रम	४ आठवडे
२२.	टायर टेक्निशियन प्रशिक्षण कार्यक्रम	४ आठवडे
२३.	फोटोग्राफी व व्हिडीओ शूटींग कार्यक्रम	६ आठवडे
२४.	कृषी उत्पादने निर्यातीस आधारित कार्यक्रम	३ आठवडे

कस्तुरबा खादी ग्रामोद्योग विद्यालय

अ.नं.	प्रशिक्षण कार्यक्रम	कालावधी	वेळ	प्रशिक्षणातील विषय	फी
१.	मसाला उद्योजकता विकास प्रशिक्षण	२५ दिवस	स. १० ते १	४५ प्रकारच्या मसाल्याचे प्रत्यक्ष तांत्रिक प्रशिक्षण, पॅकिंग, लेबल, मार्केटिंग चे प्रशिक्षण	१२००/-
२.	सुपारी, मुखवास तयार करणे	२ दिवस	स. १० ते १ दु. २ ते ५	२५ प्रकारच्या सुपारीपासून मुखवास तयार करणे प्रात्यक्षिकासह	३००/-
३.	फॅशन डिझायनिंग प्रशिक्षण	३ महिने	दु. २ ते ५	कापडाची निवड, व्यक्तीची स्टाईलला शोभेल अशी योग्य मोजमाप इ. प्रशिक्षण	३००/-
४.	खडू, मेणबत्ती व अगरबत्ती बनविणे	१५ दिवस	स. १० ते १	विविध प्रकारच्या मेणबत्त्या खडू, अगरबत्ती व धूपस्तीक बनविण्याचे प्रशिक्षण	८४०/-
५.	फळे व भाज्या प्रक्रिया उद्योजकता विकास प्रशिक्षण	१ महिना	स. १० ते १ दु. २ ते ५	विविध फळे व भाज्या यावर प्रक्रिया रस, सॉस, वेफर्स, लोणची बनविणे इ. ६५ प्रकारच्या प्रॉडक्टचे प्रत्यक्ष प्रशिक्षण	१५००/-
६.	जेली अँड डेकोरेटिव्ह कॅडल मेकींग	१० दिवस	स. १० ते १ दु. २ ते ५	विविध प्रकारच्या वॅक्स जेलीपासून तयार केलेल्या कॅडल प्रशिक्षण	१००+/-
७.	हर्बल ब्युटी प्रॉडक्ट्स बनविणे	१५ दिवस	स. १० ते १	विविध प्रकारचे डाय, फेसपॅक, शॅम्पू व तेल इ. चे प्रात्यक्षिकासह प्रशिक्षण	१५००/- +
८.	फोटोग्राफी व व्हिडीओ शुटिंग प्रशिक्षण	१५ दिवस	३ तास रोज	कॅमेरा संपूर्ण माहिती, स्टुडिओ फोटोग्राफी, इनडोअर आऊटडोअर, पोर्ट्रेट मॉडेलिंग, इ. प्रात्यक्षिक व प्रशिक्षण	३५००/- +
९.	बेकरी उद्योजकता विकास प्रशिक्षण	१ महिना	स. १० ते १ दु. २ ते ५	विविध १८ ते २० प्रकारचे बेकरी पदार्थ प्रात्यक्षिकासह	१०००/-

१०	स्क्रिन प्रिटींग	१५ दिवस	स. १० ते १ दु. २ ते ५	अक्षर प्रिटींग, लग्नपत्रिका, व्हिजिटिंग कार्ड इ. चे प्रशिक्षण	२०००/-
११.	फुड प्रोसेसिंग उद्योजकता विकास प्रशिक्षण	१ आठवडा	स. १० ते १ दु. २ ते ५	विविध प्रकारचे वेफर्स व पॉपकॉर्न, मसाला व चिज पॉपकॉर्न	५००/-
१२.	स्पो. ब्लाऊज व स्पो. सलवार	३ महिने	स. १० ते १ दु. २ ते ५	विविध प्रकारचे १५ गाळे, अस्तर, स्पेशल विविध ८ प्रकारच्या सलवारचे (पटियाला, पॅरलल,	१५००/-
१३.	लेदर बॅग	१ महिना	स. १० ते १	चुडीदार, सलवार, कळीची सलवार, लखनवी स्टॅण्ड कॉलर, प्रिन्सेस कट. विविध प्रकारच्या बॅगा, हँड पर्स, फॅन्सी पर्स, साडी कव्हर, मिक्सर कव्हर, फोल्डिंग बॅग, डमरू बॅग इ.	२५००/-
१४.	कापडी बॅग	१ महिना	स. १० ते १	सामोसा, शॉपिंग, साडी, ब्लाऊज, रुमाल, मिक्सर कव्हर इ.	

टीप :- वरील फी व वेळेत बदल होऊ शकतो. अधिक माहितीसाठी संपर्क. आगाखान पॅलेस, पुणे नगर रोड.

**११) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठाचे कोर्सेस**

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

A) SCHOOL OF AGRICULTURAL SCIENCE

* Certificate Programmes.

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Certificate in Gardening	1 year	Marathi
2.	Foundation in Agricultural Science	1 year	Marathi

* Diploma Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Diploma in Horticulture	2 years	Marathi
2.	Diploma in Agri Business Management	2 years	Marathi
3.	Diploma in Journalism	2 years	Marathi
4.	Diploma in Fruit Production	2 years	Marathi
5.	Diploma in Vegetable Production	2 years	Marathi
6.	Diploma in Floriculture & Landscape Gardening	2 years	Marathi

* Degree Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of science in Agriculture	5 years	Marathi
2.	Bachelor of science in Horticulture	5 years	Marathi

B] School of Commerce & Management Certificate Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Preparatory (English Medium)	6 Months	English
2.	Certificate in five & safety Engg. Management	6 Months	English

* Degree Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachlor of commerce (Marathi Medium)	3 years	Marathi
2.	Bachlor of commerce (English Medium)	3 years	English
3.	Bachlor of commerce (Finance and Accounts)	3 years	English
4.	Bachlor of lives and Health Safety Environment	3 years	English
5.	Bachlor of Co-operative Management	3 years	Marathi

Post Graduate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Master of Business Administration (General : HRD, Finance, Marketing & Manufacturing)	2.6 years	English
2.	Master of commerce	2 years	English
3.	Master of Business Administration (Public Policy & Management - for Police Personnel)	2 years	English

Post Graduate Diploma Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	PG Diploma in fire & Safety Engg. Management	1 years	English

C] School of continuing Education Certificate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Certificate in Tailoring	3 Months	Marathi / Hindi
2.	Certificate in Domestic wiremen	3 Months	Marathi / Hindi
3.	Certificate in Motor Rewinding	3 Months	Marathi / Hindi
4.	Certificate in Beauty Parlour Management	6 Months	Marathi
5.	Certificate in German Language	6 Months	English
6.	Certificate in French Language	6 Months	English
7.	Certificate in English Language	6 Months	English
8.	Certificate in Spanish Language	6 Months	English
9.	Certificate in Arabic Language	6 Months	English
10.	Certificate in Chinese Language	6 Months	English
11.	Certificate in Japanise Language	6 Months	English
12.	Bachelor of Science (Media Graphics & Animation)	3 years	English
13.	Bachelor of Science (Interior Design)	3 years	English
14.	Bacheolor of Arts (Public Services)	3 years	Marathi
15.	Bachelor of Fine art	3 years	English
16.	Bachelor of Arts (Taxtile)	3 years	Marathi

Post Graduate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Master of Science (Hospitality and Tourism Studies)	2 years	English
2.	Master of Science (Food science)	2 years	English
3.	Master of Science (Fashion Design)	2 years	English
4.	Master of Arts (Public Services)	2 years	English
5.	Master of Science (Environment Science)	2 years	English
6.	Master of Business Administration (Fashion Management)	2 years	English

D) School of Humanities & Social Science Certificate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Preparatory (Marathi Medium)	6 Months	Marathi
2.	Preparatory (Hindi Medium)	6 Months	Hindi
3.	Preparatory (Urdu Medium)	6 Months	Urdu

*** Diploma Programme**

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Diploma in Mass Communication & Journalism	1 years	Marathi
2.	Diploma in Value & Spiritual Education	1 years	Marathi / Hindi / English

*** Post Graduate Programmes**

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Master of Library & Information science	1 years	Marathi

*** Degree Programmes**

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of Arts	3 years	Marathi
2.	Bachelor of Arts in Mass Communication & Journalism	3 years	Marathi
3.	Bachelor of Library & Information Science	1 year	Marathi
4.	Bachelor of Arts (Hindi)	3 years	Hindi
5.	Bachelor of Arts (Urdu)	3 years	Urdu

E] School of Education Certificate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Certificate Programme in Early childhood care and Education.	1 year	Marathi
2.	Certificate Programme for self Help Group Facilitors	6 Months	Marathi
3.	Certificate Programme in informations & Communication Technology for teachers	6 Months	Marathi
4.	Certificate Programme in content cum Methodology	6 Months	Marathi

*** Diploma Programme**

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Diploma in School Management	1 year	Marathi

*** Degree Programme**

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of Education	2 years	Marathi

F] School of Architecture Science & Technology

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Foundation diploma in Architecture and Design 2011 Pattern	2 years	English
2.	Diploma in Mechanical Engineering (DME) {2012 Pattern} New	4 years	English
3.	Diploma in Electronics and Telecommunication Engineering DETE {2012 Pattern} New	4 years	English

* Degree Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of Architecture (General)	5 years	English
2.	Bachelor of Technology (Marine Engineering)	4 years	English
3.	Bachelor of Science (Bio Technology)	3 years	English
4.	Bachelor of Science (Acturial Science)	3 years	English
5.	B.Sc. (Acturial Science) 2012 Pattern	3 years	English
6.	B. Tech (Marine Engineering) 2012 Pattern	4 years	English

* Post Graduate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Master of Architecture (General)	2 years	English
2.	Master of Architecture (Construction Management)	2 years	English
3.	Master of Architecture (Environmental Architecture)	2 years	English
4.	Master of Architecture (Urban & Regional)	2 years	English
5.	Master of Science (Bio - Technology)	2 years	English
6.	Master of Science (Bio - Informatics)	2 years	English
7.	Master of Science (Acturial Science)	2 years	English
8.	Master of Science (Urban & Regional Planning)	2 years	English
9.	Master of Architecture (General)	2 years	English
10.	Master of Architecture (Environmental Architecutre)	2 years	English
11.	Master of Architecture (Construction Management)	2 years	English
12.	Master of science (Acturial Science)	2 years	English
13.	Master of science (Industrial Engi.) (2011 Pattern)	2 years	English

* Post Graduate Diploma & Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	PG Diploma in Arcturial Applications (2011 Pattern)	1 years	English
2.	PG Diploma in Bio-Informatics (2011 Pattern)	1 years	English

G] School of Health Science Certificate Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Patient Assistant	1 year	Marathi

Diploma Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Yogashikshan	1 year	Marathi/English
2.	Diploma in Medical Laboratory Technician	1 year	English
3.	Diploma in Medical Laboratory Technician	1 year	English
4.	Diploma in Ophthalmic Technical Assistant	1 year	English
5.	Diploma in CT and MRI Technology	1 year	English
6.	Diploma in Medical Records.	1 year	English

Degree Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of Science (Medical laboratory Technology)	3.6 years	English
2.	Bachelor of Science (Optometry)	4 years	English
3.	Bachelor of science (Industry Drug Science)	3 years	English

Degree Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Hospital and Health care Management	1 year	English
2.	Master of Public Health	2 years	English

1) Academic Services Division Certificate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Certificate Programme in Human Rights	6 Months	English
2.	Certificate Programme in Counsellor Training	3 Months	English

Diploma Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Diploma in Gandhi Vichar Darshan	1 year	Marathi

Degree Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	B. A. (Consumer Services)	3 years	Marathi

Post Graduate Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Master of Arts (Subject Communication)	1½ years	Marathi/English
2.	Master of Arts (Educational Communication)	1½ years	"-
3.	Master of Arts (Distance Education)	1½ years	"-
4.	Master of Commerce (Subject Communication)	1½ years	"-
5.	Master of Science (Subject Communication)	1½ years	"-

Center For Collabroration & Special Initiatives Certificate Programmes

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Preparatory [For Army Personal]	6 Months	Marathi / English
2.	Preparatory [For IIBP Personal]	6 Months	Hindi
3.	Preparatory [For Road Transportation]	6 Months	"-
4.	Awareness course in cyber security	1 Month	"-
5.	Certificate Programme in Road Transportation (Part of B.A. in road Transportation)	6 Months	English
6.	Certificate Programme in Road Transportation	6 Months	Marathi / English
7.	Online Certificate Programme in Human Resource Management	6 Months	Hindi
8.	Online Certificate Programme in Supply chain Management	6 Months	English
9.	Online Certificate Programme in finance and Banking	6 Months	English

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
10.	Online Certificate Programme in Production and operation Management	6 Months	English

Diploma Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Diploma in Road Transportation (Part of B.A in Road Transportation)	1 year	Marathi / English Hindi
2.	Advance Diploma in Road Transportation (Part of B.A in Road Transportation)	1 year	Marathi / English Hindi

Degree Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Bachelor of Arts (For Army Personnel)	3 years	Marathi / English Hindi
2.	Bachelor of Arts (For ITBP Personnel)	3 years	---
3.	Bachelor of Arts (Police Administration for Police Personnel)	3 years	Marathi
4.	Bachelor of Arts in Road Transportation	3 years	Marathi / English Hindi

PG Diploma Programme

S.N.	Name of the Programme	Duration	Medium
1.	Online PG Diploma in finance & Banking	12 Months	English
2.	Online PG Diploma in Human Resource Management	12 Months	English
3.	Online PG Diploma in supply chain Management	12 Months	English
4.	Production and Operation Management	12 Months	English

(१२) माहिती तंत्रज्ञान

आज माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्र, जवळजवळ सर्व क्षेत्रात विस्तीर्ण झालेले आहे. इंजीनिअरिंग, शासन संरक्षण, प्रशासन, संशोधन, पर्यटन, मनोरंजन, शिक्षण, आरोग्य, जाहिरात, वाणिज्य, व्यापार, कुरिअर, बँकिंग अशा एक ना अनेक विविध क्षेत्रांमध्ये माहिती तंत्रज्ञान हा अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यास असंख्य संधी उपलब्ध आहे परदेशात शिक्षणासाठी बऱ्याच विद्यार्थ्यांना जावेसे वाटते. विशेषतः उच्च शिक्षणासाठी अमेरिका, ब्रिटन, ऑस्ट्रेलिया या देशांमध्ये जाण्यासाठी विद्यार्थ्यांचा फार मोठा ओढा असतो. तसेच विज्ञान व इंजीनिअरिंग या शाखेतील विद्यार्थ्यांची इच्छा असते.

* माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राचे विविध क्षेत्रातील कार्य.*

१)	शासन, प्रशासन :	ऑनलाईन मतदान, पर्यावरण, संख्याशास्त्र, डाटावेअर हाऊस इलेक्ट्रॉनिक्स गव्हर्नन्स नेटवर्क इ.
२)	आरोग्य व वैद्यकीय सेवा :	वैद्यकीय सेवा व्यवस्थापन, वैद्यकीय विमा, शल्य चिकित्सा, रोगनिदान, सामाजिक आरोग्य माहिती संकलन.
३)	संशोधन :	इंटेलिजन्स, आर्टिफिशियल, ड्रॉइंग, पर्यावरण, रोबोटिक्स, सुपर कॉम्प्युटिंग, ऑटोमेशन, जैविकशास्त्र, पर्यावरण
४)	शिक्षण क्षेत्र:	इंटरनेट एज्युकेशन, ऑनलाईन परीक्षा, डायरेक्ट टू होम एज्युकेशन, सी.डी. मल्टिमिडीया
५)	प्रसिध्दी व जाहिरात :	डिजिटल टी.व्ही, केबल टी.व्ही., इंटरनेट, प्रिंटींग, डी.टी.पी., वेबसाईट निर्मिती, टेलिकॉन्फरन्स, सॅटेलाईट
६)	व्यापार, वाणिज्य व व्यवसाय सेवा :	बँकिंग, शेअर बाजार, ऑनलाईन व्यवसाय, इलेक्ट्रॉनिक्स कॉमर्स, टेलिमार्केटिंग इ.
७)	अर्थ व्यवस्थापन सल्लागार वकिली सल्ला :	ऑनलाईन माहिती वितरण, डाटा बँक, ऑडिटिंग, इलेक्ट्रॉनिक्स कॉमर्स
८)	संरक्षण व युद्ध :	सुरक्षाकवच निर्मिती, हेरगिरी, प्रशिक्षण, नियोजन, वायरलेस.
९)	उत्पादन व इंजीनिअरिंग :	ऑटोमेटि + कॉम्प्युटराईट प्रोसेस गुणवत्ता नियंत्रण कॅडकॅम, मशिन, मार्केटिंग, उत्पादकता वाढ

* माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील व्यवसायाच्या संधी *

१)	माहिती तंत्रज्ञान :	आय.टी. कन्सल्टंट, नेटवर्क डेव्हलपर, सॉफ्टवेअर डिझायनर, डाटा-बेस मॅनेजमेंट प्रोग्रामर, सिस्टीम ऑडिटर, कॉम्प्युटर प्रोग्रामर, पेसिंग सर्व्हिस, मॅनेजर, हॉर्डवेअर डिझायनर (नेटवर्क डेव्हलपर)
२)	पर्यटन :	हॉटेल मॅनेजमेंट, टूर प्रोग्रॅम मॅनेजर रिकरिंग, टूर इन्फर्मेशन मॅनेजर, ट्रॅव्हलिंग प्रोग्रॅम
३)	आरोग्य वैद्यकीय क्षेत्र :	हॉस्पिटल मॅनेजमेंट, मेडिकल ट्रान्सक्रिप्शन, मेडिकल डाटाबेस मॅनेजर, सार्वजनिक आरोग्य नियंत्रण प्रोग्रॅम मॅनेजर, ड्रगकंट्रोल अँड डिस्ट्रिब्यूशन मॅनेजर इ.
४)	संदेशवहन क्षेत्र :	प्रोग्रामर्स, इ. मेल सॅटेलाईट, पेनिंग, सेल्युलर कम्युनिकेशन, मायक्रावेव्ह इंजीनियर्स
५)	उत्पादन क्षेत्र : प्रॉडक्शन	ह्यूमन रिसोर्स प्लॅनिंग मॅनेजर, प्रोसेस कंट्रोल मॅनेजर, रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट मॅनेजर, इंजीनियर, क्वालिटी इन्शुरन्स मॅनेजर
६)	शिक्षण-प्रशिक्षण :	प्रोग्रॅम टीचर्स, होम लर्निंग प्रोग्रॅम मॅनेजर, ट्रेनर, ह्यूमन रिसोर्स डेव्हलपमेंट मॅनेजर, आय.टी. मॅनेजर, नेट सर्टिफाईड ट्रेनर, संगणक शिक्षक, इन्स्ट्रक्टर, आय. टी. मॅनेजर

* मी कोण होणार ? *

या प्रश्नाच्या उत्तराचा शोध शालेय जीवनात सुरू होतो. सुरुवातीला गणवेशधारी करिअरची आवड; त्यानंतर जास्त पगाराची नोकरी इ. प्रकारे विचार सुरू राहातो. विद्यार्थ्यांच्या घरातील पालक, नातेवाईक शिक्षण घेणाऱ्या मुलांविषयी आणि त्यांच्या करिअरविषयी काही भाकिते करत असतात. पण ज्याला करिअर निवडायचे आहे त्यानेच आपले मत व्यक्त केले पाहिजे. घरातील नात्यांच्या व्यक्ती यामध्ये आई, वडील, भाऊ, बहिण, इ. यांना 'मी कोण होणार?' याविषयी सांगितले पाहिजे. विद्यार्थ्यांनी आपल्या शिक्षकांबरोबर याबाबत चर्चा केली पाहिजे. आवश्यकतेनुसार मानसिक क्षमता चाचण्यांचा उपयोग करून शास्त्रीय पद्धतीने 'मी कोण होणार?' हे ठरवले पाहिजे.

१३. कला शाखेतील अभ्यासक्रम

कला शाखेच्या बी.ए.आणि एम.ए या सर्वसाधारण पदव्या आहेत. परंतु सध्या अलिकडे या कला शाखेतील मानव्य विद्येसंबंधित विविध विषयांचा वापर वर्तमानातील अनेक सामाजिक-आर्थिक-राजकीय-मानसिक समस्या सोडविण्याच्या दृष्टीने वाढत आहे. त्यामुळे भाषा व मानवशास्त्र विषयाची आवड असणाऱ्यांनी कला शाखेला जावे. तसेच कला शाखेत गणित, अर्थशास्त्र, तत्त्वज्ञान (फिलॉसॉफी), सामाजिक शास्त्रे, मानसशास्त्र, चित्रकला इ. विषय अभ्यासिता येतात. एस.एस.सी नंतर तुम्ही कला शाखेला जायचे ठरवलेत तर पाच वर्षात बी.ए. पदवी प्राप्त होते.

* कला शाखेसाठी आवश्यक गुण *

श्रवण, वाचन, लेखन, भाषेवर प्रभुत्व, प्रात्यक्षिकाची आवड, चौफेर वाचन, शास्त्रीय दृष्टीकोन जनसंपर्काची आवड, सामाजिक जाणीव इ.

* कला शाखा *

अ.नं	अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	पात्रता
१	मास्टर ऑफ आर्टस (M.A)	२ वर्षे	पदवी
२	मास्टर ऑफ आर्टस (M.A) बहिस्थ	२ वर्षे	पदवी
३	मास्टर ऑफ आर्टस (M.A) परकीय भाषा	२ वर्षे	पदवी
४	मास्टर ऑफ आर्टस सोशल स्टडीज	२ वर्षे	पदवी
५	डिप्लोमा इन पब्लिक अॅडमिनिस्ट्रेशन	१ वर्ष	पदवी
६	डिप्लोमा इन सोशल वर्क	१ वर्ष	पदवी
७	डिप्लोमा इन रूरल डेव्हलपमेंट	१ वर्ष	पदवी
८	डिप्लोमा इन डिझॉस्टर मॅनेजमेंट	२ वर्षे	१२ वी
९	डिप्लोमा कोर्स इन फिलॉसॉफी	१ वर्ष	पदवी
१०	पोस्ट ग्रॅज्युएट इंटरडिसिप्लिनरी	१ वर्ष	पदवी
११	सर्टिफिकेट कोर्स इन वूमन्स स्टडीज	२ वर्षे	पदवी
१२	मास्टर ऑफ सोशल वर्क्स (M.S.W)	२ वर्ष	पदवी
१३	डिप्लोमा इन इंडियन न्यूमिझमॅटिक्स	१ वर्ष	पदवी
१४	डॉक्टर ऑफ फिलॉसॉफी (Ph.D)		पदव्युत्तर पदवी
१५	मास्टर ऑफ फिलॉसॉफी (M.Phil)		पदव्युत्तर पदवी
१६	बॅचलर ऑफ आर्टस (स्पेशल)	३ वर्षे	१२ वी
१७	बॅचलर ऑफ आर्टस (पूररचित)	३ वर्षे	१२ वी

१८	बॅचलर ऑफ आर्टस (नियमित/बहिस्थ)	३ वर्षे	१२ वी
१९	बॅचलर इन होम सायन्स (B.H.S.C)	३ वर्षे	१२ वी
२०	सर्टिफिकेट कोर्स इन महाराष्ट्र कल्चर अँड लँग्वेज	६ महिने	१२ वी
२१	सर्टिफिकेट कोर्स इन मोडी	१ वर्ष	१२ वी
२२	एम.ए.सोशल वर्क	२ वर्ष	बी.ए.
२३	एम.ए.इन संस्कृत लिंग्विस्टिक संस्कृत भाषाविज्ञान	२ वर्ष	पदव्युत्तर पदवी (किमान १२ वी संस्कृत/प्राकृत/ पाली यापैकी एक विषय असावा.
२४	डिप्लोमा इन मॅन्यूस्क्रिप्टॉलॉजी (हस्तमुद्रितकला)	१ वर्ष	हस्तमुद्रित कलेमधील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम
२५	सर्टिफिकेट कोर्स इन मोडी (नाणकशास्त्र, मुद्राशास्त्र)	१ वर्ष	१२ वी

* कमवा आणि शिका *

इ. १० वी, १२ वी नंतर पुढील प्रवेशासाठी असणारी कॉलेजेस बऱ्याचवेळा मोठ्या शहरात असतात. शहरांमध्ये विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षण घेतानाच काही रोजगाराच्या संधी उपलब्ध असतात. कॉलेजमधील वेळ वगळून फावल्या वेळात दुकानात 'सेल्समन', वर्तमानपत्र टाकणे, इ. प्रकारची कामे करून शिक्षणासाठी गरजेचा पैसा मिळवता येतो. रयत शिक्षण संस्थेच्या कॉलेजेसमधून 'कमवा आणि शिका' ही योजना राबवली जाते. तुमची शिकण्याची जिद्द असेल तर पैशाच्या अडचणीवर मात करता येते. अनेक पर्याय उपलब्ध असतात त्यामुळे प्रत्येकाने चांगले शिक्षण घेण्याची जिद्द व चिकाटी ठेवली पाहिजे.

१४. एज्युकेशन इन फॉरेन युनिव्हर्सिटी

उच्च शिक्षणासाठी परदेशी जाताना कुठल्या गोष्टी लक्षात घेणे आवश्यक असतात. परदेशात उच्च शिक्षण घेताना नियोजन करणे अत्यंत आवश्यक आहे. परदेशात उच्च शिक्षणासाठी जाणाऱ्यांमध्ये अभियांत्रिकीच्या विद्यार्थ्यांची संख्या सर्वाधिक आहे. त्यानंतर वैद्यकशास्त्र, औषधनिर्माणक्षेत्र, व्यवस्थापन आणि विज्ञान शाखेतील विद्यार्थी परदेशातील उच्च शिक्षणासाठी अर्ज करतात. यापैकी बहुतांश विद्यार्थी हे पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी जाणारे असतात.

* परदेशातील उच्च शिक्षण :-

भारतातून दरवर्षी ३ ते साडेतीन लाख मुले परदेशात शिक्षणासाठी जातात आणि परदेशी शिक्षणासाठी त्यांना शिष्यवृत्ती व आर्थिक मदत सहजपणे उपलब्ध होते. परंतु शिष्यवृत्ती ही परिक्षेच्या गुणांवर आर्थिक मदत म्हणून मिळते व आपल्याकडील शिक्षणपद्धती व येथील परिक्षांचा साचा समान असल्याने भारतीय विद्यार्थ्यांचा परिक्षेतील निकाल चांगला असतो.

* परदेशातील विविध विद्यापीठे व शिक्षण :-

अमेरिका, जर्मनी, युरोपियन देश, इंग्लंड ऑस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड इ. देशात अनेक जागतिक दर्जाच्या संस्था आणि विद्यापीठे आहेत. ही विद्यापीठे पायाभूत सुविधा, प्राध्यापक, शिक्षणकौशल्य इ. निकषात उच्च आहेत. तसेच विद्यार्थ्यांना आपल्या आवडीचे विषय निवडण्याचे स्वातंत्र्य मिळते व काही विद्यापीठे विद्यार्थ्यांसाठी आर्थिक निधी उपलब्ध करून देतात. याचबरोबर शैक्षणिक शुल्क, राहण्याचा व जेवणाचा खर्च, अभ्यासासाठीचा निधी व इतर खर्चासाठी यातील अनेक विद्यालये मदत करीत असतात. करियरच्या चांगल्या संधी आणि करियरच्या टप्प्यावर आंतरराष्ट्रीय शिक्षणाचा फायदा व आंतरराष्ट्रीय पातळीवरचा अनुभव कमी वयामध्ये विद्यार्थ्यांना मिळतो.

* अभ्यासक्रम उपलब्धता :-

आपली शिक्षणपद्धती व परदेशातील शिक्षणपद्धतीतील टप्पे हे वेगवेगळे आहेत. परंतु बहुसंख्य देशांमध्ये अमेरिकेप्रमाणेच शिक्षणाचे टप्पे ठरलेले आहेत. अमेरिकेत नर्सरीनंतर पहिली ते सहावी प्राथमिक, आठवी ते १२ वी माध्यमिक, बारावीनंतर पदवीपूर्व शिक्षण व त्यापुढे पदवी शिक्षण घेतले जाते.

* पदवीपूर्व शिक्षण :-

परदेशातील अभ्यासक्रम हा चार वर्षांचा आहे. तसेच या अभ्यासक्रमास वेगवेगळी नावे आहेत. पहिले वर्ष फ्रेशमन, दुसरे वर्ष सोफोमोर, तिसरे वर्ष ज्युनियर, चौथे वर्ष सिनियर इ. वेगवेगळी नावे आहेत. तसेच भारतात कोणत्याही बोर्डातून बारावी शिक्षण घेतलेले विद्यार्थी पदवीपूर्व परीक्षेस प्रवेश घेतात. बी.एस., बी.ए., बी.बी.ए., इंग्लिश असे पदवीपूर्व अभ्यासक्रम आहेत.

* पदवी शिक्षण :-

पदवी शिक्षणात एम.एस., एम.ए. आणि एम.बी.ए. हे अभ्यासक्रम आहेत. पदवीचे शिक्षण दोन वर्षांचे असते. कमी वेळात अभ्यास पूर्ण करण्याची संधी मिळते. म्हणजे २४ महिन्यांचा अभ्यासक्रम १८ महिन्यात पूर्ण करता येतो.

* पदव्युत्तर शिक्षण :-

परदेशात पीएच.डी. हा एकमेव पदव्युत्तर अभ्यासक्रम आहे. यासाठी शिक्षण शुल्क घेतले जात नाही. भारतात मास्टर डिग्री पूर्ण करणारे विद्यार्थी पी.एच.डी. ला प्रवेश घेऊ शकतात.

* प्रवेश परीक्षा :-

परदेशी शिक्षणासाठी वेगवेगळ्या प्रवेश परीक्षा उपलब्ध आहेत उदा. सॅट, टोफेल इ. या सर्व परीक्षा देण्यासाठी सर्वात आधी तुमच्याकडे वैद्य पासपोर्ट हवा. पदवीपूर्व शिक्षणासाठी सॅट, टोफेल किंवा I E L T S सारख्या परीक्षा आहेत. अमेरिकेसाठी टोफेल तर इतर देशासाठी I E L T S या परीक्षा आहेत. सॅटमधून गणित, इंग्रजी इ.ची ऑप्टिट्यूट टेस्ट केली जाते. पदव्युत्तर शिक्षण घ्यावयाचे असल्यास ग्रॅंट द्यावी लागेल. MBA साठी जीमैट आणि पीएच.डी. साठी ग्रॅंट किंवा टोफेल द्यावी लागेल. ग्रॅंटमध्ये फिजिक्स, केमिस्ट्री, बायोलॉजी हे महत्वाचे विषय आहेत.

* प्रवेश परीक्षा रचना :-

I E L T S मध्ये लेखी पेपर असतो. तर गुणांऐवजी बँड असतात. गुण हे नऊ विभागांत विभागलेले असतात. टोफेल इंटरनेटवर आधारित परीक्षा आहे. ती परीक्षा वाचा, लिहा, बोला व ऐका या चार प्रकारावर आधारित असते. या विभागात १२० गुण मिळतात. जीआरई, जीमॅट आणि सॅट या कॉम्प्युटर ऑप्टिट्यूट टेस्ट आहेत. जी.आर.ई २९०, जीमॅट ८००, आणि सॅट १६०० गुणांची परीक्षा असते.

* खर्च :-

परदेशी शिक्षण घेण्यासाठी अभ्यासाचा वर्षाचा एकूण खर्च नऊ हजार डॉलर्सपासून ३० हजार डॉलर्सपर्यंत असतो. राहणे, जेवण इ. चा खर्च हा विद्यापीठाप्रमाणे बदलतो. काही विद्यापीठांमध्ये तो १२ ते १५ हजार डॉलर्स इतका खर्च येतो. सरासरी महिन्याला ३५० ते ४५० डॉलर्स इतका खर्च होऊ शकतो.

* विद्यापीठ व औद्योगिक क्षेत्रात :-

परदेशातील विद्यापीठे व औद्योगिक क्षेत्र एकमेकांशी संयुक्तपणे उपक्रम राबवित असतात. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना आर्थिक पाठबळ मिळते. तसेच औद्योगिक क्षेत्राला आवश्यक असलेली पेटंट मिळवून देण्याचे काम विद्यापीठे करतात त्यामुळे औद्योगिक क्षेत्र विद्यापीठांना आर्थिक पुरवठा करण्याचे काम करते. त्याचा फायदा विद्यार्थ्यांना होत होतो व त्याचा शैक्षणिक खर्चात बचत होते.

* भारतीय शिष्यवृत्ती :-

परदेशी शिक्षणासाठी अनेक भारतीय संस्था त्या शिष्यवृत्ती देत असतात आणि टाटा इनव्हेस्टमेंट ही कर्ज स्वरूपातील शिष्यवृत्ती ही जास्तीत जास्त सहा लाख रुपयांपर्यंत मिळते. इनलॅक्स शिष्यवृत्तीमध्ये ८५ युएस डॉलर्स म्हणजे ५१ ते ५५ लाखांपर्यंतची रक्कम मिळते. के.सी.महिंद्रा शिष्यवृत्ती, आगाखान आंतरराष्ट्रीय शिष्यवृत्ती, आंतरराष्ट्रीय शिष्यवृत्ती, ब्रिटिश कौन्सिल, रोटरी शिष्यवृत्ती, आर.डी.सेठीना शिष्यवृत्ती, व लोट्स ट्रस्टसारख्या शिष्यवृत्तीतून मदत मिळते.

* प्रवेश :-

परदेशात फॉल आणि स्प्रिंग अशा दोन सेमिस्टर असतात. त्यामध्ये फॉल सेमेस्टर हे ऑगस्टमध्ये तर स्प्रिंग सेमेस्टर जानेवारीत सुरू होत असते. पण चांगल्या विद्यापीठात प्रवेश घ्यायचा असेल तर पुढील दोन वर्षांचा विचार करून नियोजन करावे लागते. जर फॉल सेमेस्टरसाठी विचार केला तर एक वर्षभर आधी विद्यापीठाची निवड करावी लागते. त्यात किमान दहा विद्यापीठांची लिस्ट तयार असणे गरजेचे आहे. त्यामध्ये पहिल्या १०० विद्यापीठांचे चार पर्याय, पहिल्या सहाशे विद्यापीठांतील चार व अन्य विद्यापीठांचे दोन पर्याय लिस्टमध्ये समाविष्ट करावे. नंतर जुलै महिन्यात नाव नोंदणी करून ऑनलाईन अर्ज भरणे. अर्ज भरताना सर्व कागदपत्रांची पूर्तता करावी. विद्यापीठाकडून तुमचा अर्ज स्विकारल्याचा संदेश येतो. नंतर आय.२० फॉर्मची मागणी करून तुम्ही VISA साठी ॲप्लिकेशन करू शकता.त्यानंतर प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करणे, विमान तिकिट बुकिंग व परदेशी चलन बदलणे इ. बरोबरच काही ऑनलाईन अभ्यासक्रम पूर्ण करणे गरजेचे असते.

****

१५) आर्मी, नेव्ही, एअरफोर्स यामधील संधी

Army - सैन्यभरती

शिपाई (Sepoy)

१) सोल्जर जनरल ड्यूटी

वय - $17\frac{1}{2}$ ते २१ वर्षे

शै. पात्रता - १० वी पास (४५% गुण आवश्यक व त्यापुढे)

२) सोल्जर क्लर्क/स्टोअर कीपर

वय - $17\frac{1}{2}$ ते २३ वर्षे

शै. पात्रता - १२ वी पास (६०% गुण आवश्यक व त्यापुढे)

प्रत्येक विषयात कमीत कमी ५०% गुण आवश्यक

इंग्रजी व गणित विषय आवश्यक

३) सोल्जर टेक

वय - $17\frac{1}{2}$ ते २३ वर्षे

शै.पात्रता - १२ वी पास (५०% गुण आवश्यक व त्यापुढे)

प्रत्येक विषयात कमीत कमी ४०% गुण आवश्यक

फिजिक्स , केमिस्ट्री, मॅथस आवश्यक

४) सोल्जर नर्सिंग असिस्टंट/टेक (RVC)

वय- $17\frac{1}{2}$ ते २३ वर्षे

शै. पात्रता - १२ वी पास (५०% गुण आवश्यक व त्यापुढे)

प्रत्येक विषयात कमीत कमी ४०% गुण आवश्यक

फिजिक्स, केमिस्ट्री, बायलॉजी आवश्यक

५) सोल्जर ट्रेड्समन

वय - $17\frac{1}{2}$ वर्षे, २३ वर्षे

शै.पात्रता - १० वी/ आय.टी.आय.

८ वी पास (काही ट्रेडसाठी)

६) हवलदार (Havildar)

१) हवलदार (Education)

वय - २१ ते २५ वर्षे

शै. पात्रता - ग्रुप x साठी MA/MSC/MCA किंवा

BA/BSC/BCA with B.Ed

BSC IT

ग्रुप y साठी - BSC/ BA/BCA (IT)

२) सर्व्हेयर ऑटो कार्टो इंजीनियर (Surveyor Auto Carto Engineer)

वय - २० ते २५ वर्षे

शै. पात्रता - BA/ NSC (१० वी १२ वी गणित आवश्यक)

७) नायब सुभेदार (Naib Subedar)

१) केटरिंग जेसीओ - catering JCO (ASC)

वय - २१ ते २७ वर्षे

शै. पात्रता - १२ वी (डिप्लोमा इन हॉटेल मॅनेजमेंट अॅण्ड केटरिंग टेक्नॉलॉजी)

२) रिलिजिअस टिचर (Religious Teacher - JCO)

वय - २७ ते ३४ वर्षे

शै. पात्रता - पदवीधर + त्या त्या धर्माचा अभ्यासात पारंगत

८) लेफ्टनंट (Lieutenant)

१) नॅशनल डिफेन्स अॅकॅडमी (NDA)

वय - १६ वर्षे ते $19\frac{1}{2}$ वर्षे

शै. पात्रता - १२ वी

२) १० + २ टेक

वय - $16\frac{1}{2}$ ते $19\frac{1}{2}$ वर्षे

शै. पात्रता - १२ वर (७०% गुण आवश्यक)

फिजिक्स, केमिस्ट्री, मॅथ्स आवश्यक

३) इंडियन मिलिटरी अॅकॅडमी (Non Tech)

वय - १९ ते २४ वर्ष

शै. पात्रता - पदवीधर

४) शॉर्ट सर्व्हिस कमिशन (Non Tech)

वय - १९ ते २५ वर्षे

शै.पात्रता - पदवीधर

५) शॉर्ट सर्व्हिस कमिशन (Tech man & woman)

वय - १९ ते २७ वर्षे

शै. पात्रता - BE/ BTech (Engineering)

B.Arch, MSC. computer

६) एन.सी.सी.स्पेशल (Men & woman)

वय - १९ ते २५ वर्षे

शै. पात्रता - पदवीधर (५०% गुण व A किंवा B ग्रेड in NCC certificate 'C')

७) JAG (Men & women)

वय - १९ ते २५ वर्षे

शै. पात्रता - L.L.B with 55% marks

बार कौन्सिल ऑफ इंडिया/स्टेट रजिस्टर असावे.

८) TGC

वय - २१ ते २७ वर्षे

शै. पात्रता - BE / B.Tech (Engineering)

B.Arch, MSC. computer

९) UES

वय - २१ ते २४ वर्षे

शै. पात्रता - Pre final student of Engineering Degree Course

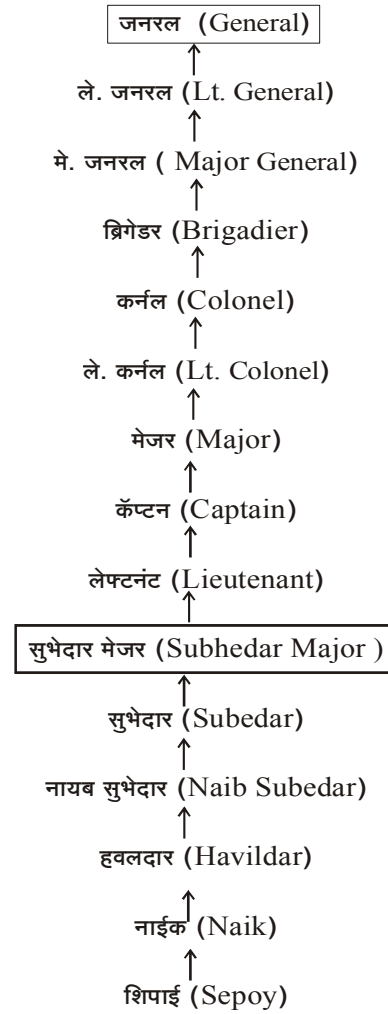
१०) TGC (Education)

वय - २३ ते २७ वर्षे

शै. पात्रता - MA/MS in 1st or 2nd division.

Website - www.joinindianarmy.nic.in

* Army मधील RANK*

नेव्ही (Indian Navy)

* ऑफिसर्स/एक्जीक्यूटिव पदे खालीलप्रमाणे आहेत -

१) जनरल सर्व्हिस - (General Service/ Executive)

शै.पात्रता - BE/ B.Tech वय - १९ $\frac{1}{2}$ ते २५ वर्षे

निवड झालेल्या उमेदवारास ४४ आठवड्यांचे प्रशिक्षण नेव्हील अॅकॅडमी मध्ये घ्यावे लागते.

२) हायड्रोग्राफिक ऑफिसर (Hydro)

शै.पात्रता - BE/ B.Tech

निवड झालेल्या उमेदवारास ४४ आठवड्यांचे प्रशिक्षण नेव्हल अॅकॅडमी मध्ये घ्यावे लागते.

३) पायलट (Pilot) -

वय - १९ ते २४ वर्षे (Pilot General साठी)

१९ ते २५ वर्षे (CPL Holders)

शै.पात्रता - BE/ B.Tech with Physics & Maths in 12 th Science

A candidate holding valid and current.

CPL issued by DGC (A India)

निवड झालेल्या उमेदवारास २२ आठवड्यांचे प्रशिक्षण नेव्हल अॅकॅडमी दिले जाते.

४) ऑब्जर्वर (Observer)

शै.पात्रता - BE/ B.Tech with Physics & Maths in 12 th Science

निवड झालेल्या उमेदवारास २२ आठवड्यांचे प्रशिक्षण नेव्हल अॅकॅडमी घ्यावे लागते.

वय - १९ ते २४ वर्षे

५) लॉजिस्टिक (Logistic) ऑफिसर

वय - $१९\frac{१}{२}$ ते २५ वर्षे

शै.पात्रता १) BE/ B.Tech with 1st class

२) MBA with 1st class

३) BSC/Bcom/Bsc (IT) with 1st class and P4 Diploma in finance/Logistic/Supply chain mgt/ material mgt

४) MCA/ Msc (IT) with 1st class.

५) BE/B.Tech (Civil)/ B Architect.

६) नाई (NAI) / Naval Armament Inspection officers.

शै.पात्रता - BE/ B.Tech with 60% marks in any stream mechanical/Civil/ Aeronautical/

वय - $१९\frac{१}{२}$ ते २५ वर्षे Metallurgy/ Naval Architecture

७) इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी (Information Technology)

शै.पात्रता - BE/ B.Tech (Computer Science / Engineering / IT)

BSc (IT)/ M.Tech. (comp. Sci)/ MSC (Comp)/ MCA

८) एअर ट्रैफिक कंट्रोल (ATC/Air Traffic Control)

शै.पात्रता – BE/ B.Tech with physics & maths in 12th std.

वय – $19\frac{1}{2}$ ते २५ वर्षे

९) लॉ (Law)/ JAG (The Judge Advocate General)

शै.पात्रता – LLB

वय – २२ ते २७ वर्षे

१०) स्पोर्ट्स एन्ट्री ऑफिसर (Sports)

शै. पात्रता– Post graduate OR BE/ B.Tech any field candidate in diploma in sport coaching from any National Institute of sports and MSC in sport ll be given priority for short listening.

११) स्पोर्ट क्वालिफिकेशन- नॅशनल स्पर्धेमध्ये खालील खेळात सहभाग (सिनिअर लेवल मध्ये)

Hocky/Athletis/Cross-country/ Triathlon/ Cricket/Badminton/Tennis/Squash/Foot ball/
Diving/Hand ball/ Basket ball/ Swimming/ Football/ Water polo/Kabaddi/Boxing

१२) सबमरिन टेक्निकल ऑफिसर (Submarine Tech)

शै. पात्रता– BE/B.Tech (55% marks) streams in Electrical/Electronics/Telecommunication/
Instrumentation/ Electronics and communication/Mechanical/Marine/ Automotive/
Mectronics/Production/Metallurgy/ Aeronautical/Aerospace/Robotics/Industrial
Engg & mgf & production Engg.

१३) नेव्हल आर्किटेक्ट (Naval Architects)

शै. पात्रता– BE./B.Tech (60% marks) streams in mechanical/Civil/Aeronautical/ Metallurgy/
Naval, Architecture.

१४) एज्युकेशन ऑफिसर (Education Officer)

शै. पात्रता– Master Degree (Physics/Maths/Chemistry/English)

- Degree in Mechanical Engineering Electrical Engineering Engineering in computer
Science/ Technology

- Master Degree (Computer Science/application)

- Master Degree (Economics/ History/Political Science)

* सेलर (Sailor) पदे खालीलप्रमाणे *

१) आर्किफिसर अप्रेंटिस (Artificer Apprentice)

शै. पात्रता- १२ वी (60% with Maths & Physics/ Chemistry/Biology/Computer Science)

वय - १७ ते २० वर्षे

२) एस.एस.आर (SSR)

शै. पात्रता - १२ वी with Physics & Maths and atleast one subject Chemistry/ Biology/ Computer Science

३) म्यूझिशियन (Matric Recruits- Musician)

शै. पात्रता - १० वी (Basic knowledge in Music)

वय - १७ ते २५ वर्षे

४) शेफ/स्टिवार्ड/सॅनिटरी हायजिस्ट (Chef(MR)/ Steward (MR) / Sanitary Hygienist (MR)

शै. पात्रता - १० वी

वय - १७ ते २० वर्षे

Website - www.joinindiannavy.gov.in

* इंडियन एअर फोर्स/ (Indian Air Force) भारतीय वायू दल *

१) एरॉनॉटिकल इंजिनिअरींग ब्रान्च

वय - २० ते २६ वर्षे (स्त्री आणि पुरुष)

शै.पात्रता - कम्युनिकेशन इंजि. कम्प्यूटर इंजि. कम्प्यूटर सायन्स अँड इंजि. इलेक्ट्रिकल, इलेक्ट्रॉनिक्स, इलेक्ट्रॉनिक्स अँड कम्युनि. इन्स्ट्रुमेंटेशन अँड कंट्रोल इंजि. इन्फॉर्मेशन टेक्नॉलॉजी, एरोस्पेस इंजि. अरॉनॉटिकल इंजि. एअरक्राफ्टमेंट इंजि., मॅकॅनिकल इंजि., इंडस्ट्रियल इंजि. (चार वर्षे डिग्री कोर्स कमीत कमी ६०% गुणांनी उत्तीर्ण)

२) ग्राऊंड ड्यूटी विभाग (नॉन टेक्निकल) ब्रॅन्च

वय - २० ते २६ (स्त्री/पुरुष)

शै.पात्रता - ग्रॅज्युएशन/ पोस्ट ग्रॅज्युएशन

(अॅडमिनिस्ट्रेशन विभाग, लॉजिस्टिक्स विभाग, एज्युकेशनल विभाग, मेटरॉलॉजी विभाग यामध्ये काम करावे लागते.)

३) फ्लाईंग ब्रॅन्च

१) सी.डी.एस.ई. (CDSE) /कंबाईन्ड डिफेन्स सर्विसेस एक्झामिनेशन -

For Men (Permanent Commision) Only

वय - २० ते २४

Martial Status - Single.

शै. पात्रता - Graduate (१० वी १२ वी मध्ये Physics व Maths आवश्यक)

२) एन.सी.सी. एन्ट्री (For Men only)-

Permanent Commision men & women (Short service commission) Only

वय - २० ते २४

Martial Status - Single.

शै. पात्रता - Graduate (१२ वी मध्ये Physics व Maths आवश्यक)

कमीत कमी ६०% गुणांनी पास QR/बी.ई/बी.टेक, (N.C.C 'C' Certificate आवश्यक)

३) शॉर्ट सर्विस कमिशनल एन्ट्री (Men & Women)-

Permanent Commision men & women (Short service commission) Only

वय - २० ते २४

Martial Status - Single.

शै. पात्रता - १२ वी ६०% गुणांनी पास (Physics & Maths) Graduates, B.E./B.Tech
(60% गुण आवश्यक)

४) लोअर डिव्हिजन क्लर्क (LCD)-

शै. पात्रता - १२ वी उत्तीर्ण किंवा समकक्ष

Typing - ३० शब्द प्रति मिनिट (इंग्रजी)

२५ शब्द प्रति मिनिट (मराठी/हिंदी)

कम्प्यूटरवर (३५ शब्द प्रति मिनिट) - इंग्रजी

(३० शब्द प्रति मिनिट) - मराठी/हिंदी

५) हिंदी टायपिस्ट

शै.पात्रता - १२ वी उत्तीर्ण किंवा समकक्ष

Typing - टाईपराईटर - २५ शब्द प्रति मिनिट (इंग्रजी)

कम्प्यूटरवर - ३० शब्द प्रति मिनिट

६) स्टेनोग्राफर - १२ वी उत्तीर्ण व समकक्ष

७) लॅब असिस्टंट - B.S.C (१ वर्षे अनुभव)

८) स्टोअर कीपर - कोणत्याही शाखेतील पदवीधर

९) स्टोअर कीपर - १२ वी उत्तीर्ण

१०) मल्टी टास्कींग स्टाफ - १० वी उत्तीर्ण

११) ज्यूनियर आर्टिस्ट - १० वी उत्तीर्ण

१२) फायरमन - १० वी उत्तीर्ण व फायर फायटिंग प्रशिक्षण

१३) मेस स्टाफ - १० वी उत्तीर्ण

१४) कुक - १० वी उत्तीर्ण (६ महिने अनुभव)

१५) ड्रायव्हर - १० वी उत्तीर्ण वाहन चालवणे परवाना

१६) पेंटर - आय.टी.आय (पेंटर ट्रेड)

१७) सुतार - आय.टी.आय (कारपेंटर ट्रेड)

१८) धोबी - १० वी उत्तीर्ण

१९) आया/वॉर्ड साहाय्यक - १० वी उत्तीर्ण

२०) सफाईवाला - १० वी उत्तीर्ण

Website - indianairforce.nic.in

१६) पोलिस दल आणि पॅरामिलीटरी कोर्सेस

पोलीस शिपाई :-

पोलीस भरती प्रक्रिया सुरू झाल्यावर -

* उमेदवारांना कोणत्याही पदासाठी फक्त एकाच जिल्ह्यासाठी अर्ज करता येतो. परंतु पोलीस शिपाई साठी एका जिल्ह्याची निवड केली तर कारागृह शिपाई साठी इतर जिल्ह्याची निवड करता येईल.

* दोन वेळेस रजिस्ट्रेशन करून दोन जिल्ह्यासाठी अर्ज करण्याचा प्रयत्न करू नये.

शैक्षणिक पात्रता :- १२ वी उत्तीर्ण

वय - खुला प्रवर्ग - १८ ते २८ वर्षे

मागासवर्गीय प्रवर्ग - १८ ते ३३ वर्षे

शारीरिक क्षमता -

उंची - महिला - कमीत कमी १५५ सें.मी.

पुरुष - कमीत कमी १६५ सें.मी.

छाती - पुरुष - न फुगवता ७९ सें.मी पेक्षा कमी नसावी

महिला - लागू नाही.

* प्रथम लेखी परीक्षा घेण्यात येते.

* मराठी भाषेत लेखी परीक्षा घेतली जाते.

* लेखी परीक्षा १०० गुणांची घेतली जाते व वेळ ९० मिनिटांची आहे.

विषय व गुण विभागणी खालील प्रमाणे आहे.

अंकगणित - २५ गुण

मराठी व्याकरण - २५ गुण

बुद्धिमत्ता चाचणी - २५ गुण

सामान्य ज्ञान व चालू घडामोडी - २५ गुण

एकूण गुण - १०० गुण

* लेखी परिक्षेत उत्तीर्ण झालेल्या उमेदवारांनाच शारीरिक चाचणी परीक्षेस बोलावले जाते.

शारीरिक चाचणी (पुरुष)

शारीरिक चाचणी (महिला)

१६०० मीटर धावणे - ३०

८०० मीटर धावणे - ३०

१०० मीटर धावणे - १०

१०० मीटर धावणे - १०

गोळाफेक - १०

गोळाफेक - १०

एकूण गुण - ५०

एकूण गुण - ५०

Website -mahapolice.gov.in

* भारतीय दलातील Para Military Forces *

केंद्रीय राखीव पोलीसदल	crpf.nic.in
केंद्रीय औद्योगिक सुरक्षाबल	cisf.gov.in
नॅशनल सिक्युरिटी गार्ड	nsg.gov.in
सशस्त्र सीमा बल	ssb.nic.in
सीमा सुरक्षा बल	bsf.nic.in
रॅपीड अॅक्शन फोर्स	crpf.nic.in
आसाम रायफल	assamrifles.gov.in
इंडो तिबेटियन पोलीस दल	itbpolice.nic.in
भारतीय तटरक्षक दल	joinindiancoastguard.gov.in
राष्ट्रीय छात्र सेना	nccindia.nic.in
विशेष आपत्ती सेना	ndrf.gov.in
रेल्वे सुरक्षा बल	indianrailways.gov.in
राज्य राखीव बल	maharashtrasrf.gov.in
होम गार्ड	dgfsedhg.gov.in

वरील website वर जाऊन विद्यार्थी मधील संधीचा लाभ घेऊ शकतात.

एस.एस.परीक्षा संपली पुढे काय ?

साधारणपणे दरवर्षी मार्च महिन्यात एस.एस.सी. च्या परीक्षा असतात. परीक्षा संपल्यानंतर अंदाजे जून महिन्याच्या पहिल्या-दुसऱ्या आठवड्यात एस.एस.सी. परीक्षांचे निकाल लागतात. त्यामुळे एप्रिल व मे या दोन महिन्यात विद्यार्थ्यांना बराच फावला वेळ असतो. याकाळात पुढील प्रवेशासाठी उपयोगी असणारी व आवश्यक असणारी काही प्रमाणपत्रे विद्यार्थ्यांनी मिळवायची असतात. यामध्ये डोंगरी विभागाचा दाखला, मा. तहसिलदार याचा उत्पन्नाचा दाखला, डोमासाईल सर्टिफिकेट, नॅशनॅलिटी सर्टिफिकेट, इ. प्रमाणपत्रे मिळवण्यासाठी जवळच्या महा.ई.सेवा केंद्रात संपर्क करावा. इ. १० वी, १२ वी नंतरच्या कोर्सला प्रवेश घेण्यासाठी यातील काही प्रमाणपत्रे आवश्यक असतात.

१७) नॅनो टेक्नॉलॉजी फायर इंजिनिअरींग

संशोधनाची उपजत आवड असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी संधी आणि आव्हाने सादर करणारे हे क्षेत्र आहे. एक नॅनोमीटर म्हणजे एका मिलीमीटर चा देखील लाखावा हिस्सा (10^{-9} m) इतके सूक्ष्म अंतर इतक्या सूक्ष्म स्तरावर पदार्थाच्या बदलणाऱ्या गुणधर्मांचा अभ्यास म्हणजे नॅनो सायन्स नॅनो सायन्स ही मूलभूत विज्ञान शाखा तिच्या वैशिष्ट्यांमुळे वस्त्रोदयोगापासून इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योग आणि उर्जा निर्मिती पासून औषध निर्मिती पर्यंत उपयुक्त आहे.

नॅनो तंत्रज्ञान हे एक आंतरशाखीय (multidisciplinary) क्षेत्र आहे. यामुळेच या शाखेच्या विद्यार्थ्यास पदार्थविज्ञान, रसायनशास्त्र व जैवशास्त्र या तिन्ही शाखांचे ज्ञान आत्मसात करण्याची संधी मिळते. संशोधन क्षेत्रामध्ये करियर घडविण्याची इच्छा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना नॅनो सायन्समध्ये प्रचंड संधी उपलब्ध आहेत. नवीन आणि क्लिष्ट विषयांवर संशोधनाच्या राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील संधी असणाऱ्या वैज्ञानिकांसाठी उपलब्ध आहेत.

नॅनो तंत्रज्ञानाची विभागणी material science/ पदार्थ विज्ञान Life Science, (biotechnology, medicine, Chemistry,) Chemical Science, Energy technology (Physics, electronics) अशा क्षेत्रांमध्ये करता येते.

१२ वी विज्ञान शाखेनंतर विद्यार्थी B.E., B.Tech-Nanoscience किंवा B.Sc. Nanoscience हे अभ्यासक्रम निवडू शकतात. या शाखेला मुख्यतः वाव संशोधन क्षेत्रात असल्यामुळे पुढे M.Tech Nanoscience किंवा M.Sc nanoscience आणि त्यापुढे P.hd nanoscience असे पर्याय उपलब्ध करून देतात. महाराष्ट्रात शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर , सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ पुणे, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ इ. ठिकाणी M.Sc Nanoscience हा अभ्यासक्रम उपलब्ध आहे. शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर येथे B.Sc. integrated असा पाच वर्षांचा Nanoscience अभ्यासक्रम तसेच यशवंतराव चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, सातारा येथे B.Sc. Nanoscience अभ्यासक्रम उपलब्ध आहे. वरील दोन्ही अभ्यासक्रमांची प्रवेशप्रक्रिया संलग्न विद्यापीठांमार्फत एप्रिल ते मे महिन्यात होते.

संशोधनात गोडी असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना P.hd सह Post doctoral संशोधनासाठी या क्षेत्रात प्रचंड वाव आहे. उर्जा, इलेक्ट्रॉनिक्स, औषध निर्माण, वैद्यकीय निदान, उपचार, संरक्षण अपारंपारिक उर्जा निर्माण आणि साठवणूक, जैव तंत्रज्ञान, रसायन शस्त्रक्रिया, सौंदर्य प्रसाधने, पॉलिमर टेक्नोलॉजी, स्वच्छता, दैनंदिन गरजा, बांधकाम इ. क्षेत्रात नॅनो सायन्सच्या माध्यमातून संशोधनास प्रचंड वाव आहे.

* नॅनो टेक्नॉलॉजी *

नॅनो टेक्नॉलॉजीमध्ये सूक्ष्मातिसूक्ष्म यंत्र तसेच, क्रिस्टल्स इ. गोष्टी तयार करणे या गोष्टींचा अंतर्भाव होत असतो. यामध्ये बायो-इन्फॉर्मेटिक्स, बायोटेक्नॉलॉजी, फिजिक्स, केमिस्ट्री इ. विद्याशाखांचा अभ्यास करावा.

कोर्सेसचे नाव	१) एम. टेक. (नॅनो टेक्नॉलॉजी) २) एम.टेक. (हेल्थ केअर नॅनो टेक्नॉलॉजी) ३) पीएच.डी. इन नॅनो टेक्नॉलॉजी
पात्रता	बी.टेक./बी.इ. (बायोटेक्नॉलॉजी, केमिकल इंजीनियरिंग किंवा फॉर्मस्यूटिकल टेक्नॉलॉजी) किमान ६५% गुणांसह
प्रवेश परीक्षा	GATE परीक्षा (फेब्रुवारीच्या दुसऱ्या रविवारी)
प्रवेश परीक्षा अर्ज	सप्टेंबर महिन्यात
प्रवेश परिक्षेचा अभ्यासक्रम	परिक्षेचा अभ्यासक्रम हा प्रत्येक विषयांसाठी त्या त्या विषयानुसार असतो. तो अभ्यासक्रम www.gatefoun.com या वेबसाईटवर उपलब्ध आहे.

उपलब्ध संधी - जेनेटिक्स, बायोटेक्नॉलॉजी, अवकाश संशोधन, शेतकी, शिक्षण, अन्न, गुन्हे अन्वेषण, पर्यावरण, औषध या क्षेत्रात तसेच नॅनो डिवायसेस, नॅनो डिवायसेस, नॅनो - पॅकेजिंग, नॅनो - वायर्स यासारख्या क्षेत्रामध्ये संशोधनाच्या उत्तम संधी उपलब्ध.

* फायर इंजीनियरिंग *

कोर्सेसचे नाव	कालावधी	पात्रता
बी.एस्सी. (फायर अँड इंडस्ट्रियल सेफ्टी)	३ वर्षे	इ. १२ वी उत्तीर्ण
एम.बी.ए. (सेफ्टी मॅनेजमेंट)	२ वर्षे	कोणतीही पदवी
पी.जी.डिप्लोमा इन हेल्थ, सेफ्टी अँड एन्हार्यनमेंट	१२ महिने	बी.एस्सी./ डिप्लोमा (३ वर्ष कालावधीचा बी.ई./बी.टेक)
पी.जी.डिप्लोमा इन फायर अँड सेफ्टी	१२ महिने	कोणतीही पदवी
अॅडव्हान्स डिप्लोमा इन इंडस्ट्रियल सेफ्टी	१२ महिने	बी.एस्सी/डिप्लोमा/बी.ई. + दोन वर्षांचा अनुभव

मार्गदर्शक संस्था - १) इन्स्टिट्यूट ऑफ फायर अँड सेफ्टी इंजीनियरिंग, नागपूर
२) इन्स्टिट्यूट ऑफ फायर इंजीनियरिंग, दिल्ली.
३) इन्स्टिट्यूट ऑफ फायर इंजीनियरिंग, नागपूर

उपलब्ध संधी - १) सरकारी फायर सर्व्हिस, २) इंडस्ट्रियल प्रोसेसिंग ३) एअरक्राफ्ट इंडस्ट्री रिफायनरीज
४) प्रोजेक्ट मॅनेजमेंट ५) आर्किटेक्टर व बिल्डिंग डिझाईनिंग

*****

१८) करिअर इन फॉरेन लँग्वेज

भारतात सुरू झालेला जागतिकीकरणाचा झंझावात व त्या अनुषंगाने विज्ञान, तंत्रज्ञान, संस्कृती इत्यादी क्षेत्रांमध्ये झपाट्याने होणारे बदल यांमुळे परदेशी भाषा शिकणाऱ्यांना नोकरीच्या अनेक संधी उपलब्ध झालेल्या आहेत. सध्या फ्रेंच, जर्मन, रशियन, चायनिज, जॅपनिज, स्पॅनिश, कोरियन इ. परदेशी भाषांतील प्रशिक्षित उमेदवारांना जगात मोठी मागणी आहे.

परदेशी भाषा शिकल्यानंतर नोकरीच्या संधी पुढीलप्रमाणे उपलब्ध होतात -

- १) पर्यटन क्षेत्रात २) दूतावास ३) भाषांतरकार ४) दुभाषी ५) फ्रीलान्सर ६) अध्यापक
७) सेवाक्षेत्र ८) प्रकाशने परदेशी भाषा शिकविणाऱ्या संख्या -

अ.नं	संस्था	उपलब्ध भाषा	Website
१	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	रशियन, जर्मन, जापनिज	www.unishivaji.ac.in
२	दिल्ली विद्यापीठ	जर्मन, फ्रेंच, जापनिज, स्पॅनिश रशियन, अरेबिक, पर्शियन	du.ac.in
३	जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, दिल्ली	अरेबिक, चायनिज, फ्रेंच, जर्मन जापनिज, कोरियन, पर्शियन रशियन	www.jnu.ac.in
४	मुंबई विद्यापीठ	अरेबिक, मॅडरिन, स्पॅनिश, फ्रेंच, जर्मन, जापनीज	mu.ac.in
५	पुणे विद्यापीठ	जर्मन, फ्रेंच, जापनिज, रशियन, स्पॅनिश	unipune.ac.in
६	K.R.T. Arts, B.H Commerce & AM science college Nashik	फ्रेंच, जर्मन, जापनिज	contact@kthm college.com
७	ऑलियान्स फ्रान्सेस, मुंबई	फ्रेंच	www.bombay afindia.org.
८	मॅक्स म्युलर, मुंबई	जर्मन	www.geothede/ins/in/en

*****

१३) करियर इन कॉमर्स

※ बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्रातील सेवा संधी ※

कोणत्याही देशातील अर्थव्यवस्था सक्षम असेल तर त्या देशाची विकास व प्रगती होत असते. देशाच्या आर्थिक विकासातील महत्वाचे क्षेत्र म्हणजे बँकिंग विमा आणि वित्तीय क्षेत्र होय. बँकिंग क्षेत्रातील रोजगार संधी प्रतिष्ठेच्या व भरघोस पगार देणाऱ्या शिवाय देशाच्या जडणघडणीमध्ये योगदान देण्यासाठी एक अमूल्यसंधी असते., बँकिंग क्षेत्राबरोबरच विमा व इतर वित्तीय संस्थांमध्ये तरूण-तरूणी साठी अतिशय महत्वाचे क्षेत्र आहे. या क्षेत्राच माहिती ग्रामीण भागात नसलेने ग्रामीण युवक या क्षेत्राकडे वळत नाही. म्हणून इ. १० व १२ वी पासूनच या क्षेत्राकडे करियर म्हणून पाहिल्यास बँकिंग क्षेत्रात एक उत्तम करियर करता येते.

आजच्या मुक्त अर्थव्यवस्थेमध्ये खाजगीकरण, उदारीकरण व जागतिकीकरणामुळे अर्थव्यवस्थेचा मोठया प्रमाणावर विस्तार झालेला दिसतो. मात्र या क्षेत्रातील सेवासंधीचा करियर म्हणून विस्तार झालेला दिसत नाही. प्रस्तुत लेखामध्ये बँकिंग, विमाक्षेत्र व वित्तीय बाजार क्षेत्रातील रोजगार संधीबाबत माहिती देण्यात आली आहे. याचा उपयोग विद्यार्थ्यांना निश्चितच होईल यात शंका नाही.

बँकिंग क्षेत्राचा विचार केल्यास बँकांचे खालील प्रकार आहेत.

अ.नं	बँकांचा प्रकार	भरती प्रक्रिया
१	राष्ट्रीयकृत बँका	IBPS व स्वतंत्र परीक्षा
२	खाजगी बँका / शेड्युल्ड बँका	स्वतंत्र परीक्षा व कॅम्पस इंटरव्ह्यू
३	विदेशी बँका	स्वतंत्र परीक्षा व इंटरव्ह्यू
४	सहकारी बँक/नागरी बँका	स्वतंत्र परीक्षा
५	पेमेंट बँका	परीक्षा व थेट मुलाखती
६	लघु वित्तपुरवठा बँका	परीक्षा व मुलाखती
७	पतसंस्था (नागरी/ग्रामीण)	भेट मुलाखती

※ बँकिंग क्षेत्रातील विविध पदे व भरती प्रक्रिया ※

अ) प्रोबेशनरी ऑफिसर/मॅनेजमेंट ट्रेनी (PO/MT)

१. शैक्षणिक पात्रता - कोणत्याही शाखेचा पदवीधर
२. मार्कांची अट - मार्कांची अट नसते.
३. वयाची अट - किमान २०, कमाल ३० (प्रवर्गासाठी शासन नियमानुसार शिथिल)
४. आरक्षण तरतूद - केंद्रशासनाच्या नियमानुसार आरक्षण
५. भरती परीक्षा पूर्व मार्गदर्शन - अल्पसंख्यांकासाठी मोफत भरतीपूर्व प्रशिक्षणाची सोय
६. मासिक पगार - ३५००० ते ७०००० रुपये
७. निवड प्रक्रिया - पूर्व परीक्षा, मुख्य परीक्षा व मुलाखत

८. अभ्यासक्रम व परिक्षेचे माध्यम : इंग्रजी व हिंदी
९. परिक्षेचे स्वरूप - बहुपर्यायी ऑनलाईन परीक्षा (पूर्व १०० व मुख्य २०० मार्क्स व २५ मार्क्सची इंग्रजीची लेखी परीक्षा)
१०. पूर्व परीक्षेचा अभ्यासक्रम (एकूण १०० गुण, १ तास वेळ)

अ.नं.	घटक	प्रश्न	मार्क्स
1	English Language	30	30
2	Quantitative Aptitude	35	35
3	Reasoning Ability	35	35
	Total	100	100

११. मुख्य परीक्षा (MCQ व लेखी, मार्क्स + २५ मार्क्स)

अ.नं.	घटक	प्रश्न	मार्क्स	वेळ
1	Reasoning and Computer	45	60	60 मि.
2	General and financial Awareness	40	40	35 मि.
3	English Language	35	40	40 मि.
4	Data Analysis and Interpretation	35	60	45 मि.
5	English Descriptive	2	25	30 मि.

१२. पासिंगची पद्धती - पूर्व व मुख्य परिक्षेत सर्व उपघटकांमध्ये स्वतंत्र पासिंग मात्र मेरिट लिस्टमध्ये येण्यासाठी एकूण गुणांचा विचार केला जातो.
१३. निगेटिव्ह मार्किंग - चुकीच्या एका उत्तरासाठी ०.२५ मार्क्स वजा.
१४. मुलाखत - केवळ मुख्य परिक्षेच्या गुणावर आधारित मुलाखतीस निवड केली जाते. मुलाखत ही १०० गुणांची असते.
१५. अंतिम निवड - मुख्य परिक्षेतील इंग्रजी लेखी (English Description) गुण वगळता मुख्य परिक्षेतील २०० गुणास ८०% व मुलाखतीच्या १०० गुणास २०% वेटेज धरून जात प्रवर्गातील मेरिटनुसार अंतिम निवड केली जाते. सदर पदे ही बँकिंग संस्थामध्ये थेट भरती परिक्षेतून अधिकारी होण्यासाठी महत्वाची असून परिक्षेतील ही एक महत्वाची परीक्षा असते.

ब) IBPS क्लर्क व RRB असिस्टंट

सर्व सामान्य राष्ट्रीयकृत बँका व प्रादेशिक ग्रामीण बँका (Regional Rural Bank - RRB) मध्ये अनुक्रमे IBPS क्लर्क व RRB ऑफीस असिस्टंट मल्टीपर्पज या पदांची भरती केली जाते.

- शैक्षणिक पात्रता - कोणत्याही शाखेचा पदवीधर
- मार्काची अट - मार्काची अट नसते.
- वयाची अट - किमान 20, कमाल 28 वर्षे, (IBPS क्लर्कसाठी)
- किमान 18, कमाल 28 वर्षे (RRB असिस्टंटसाठी)
- आरक्षण तरतूद - केंद्रशासनाच्या नियमानुसार

5. भरतीपरीक्षापूर्व मार्गदर्शन - SC/NT अल्पसंख्यांकासाठी मोफत भरतीपूर्व प्रशिक्षणाची सोय असते.
6. मासिक पगार - IBPS क्लर्क 20000 ते 25000 रु. RRB असिस्टंट 19500 ते 25000 रु.
7. निवड प्रक्रिया - पूर्व परीक्षा, मुख्य परीक्षा (मुलाखत नसते)
8. अभ्यासक्रम व परिक्षेचे माध्यम - इंग्रजी व हिंदी
9. परिक्षेचे स्वरूप - फक्त (MCQ) बहुपर्यायी ऑनलाईन परीक्षा
10. IBPS क्लर्क पूर्वपरीक्षा IBPS PO/MT प्रमाणेच असते तथापि RRB Office Assistant च्या पूर्वपरिक्षेसाठी English Language हा विषय नसतो.

क्र.	घटक	IBPS क्लर्क		RRB असिस्टंट	
		प्रश्न	मार्क्स	प्रश्न	मार्क्स
1	English language	30	30	-	-
2	Quantitative aptitude	35	35	40	40
3	Reasoning Ability	35	35	40	40
	Total	100	100	80	80
	Time	1 तास	45 मि		

10. IBPS क्लर्क मुख्य परीक्षा अभ्यासक्रम

क्र.	घटक	प्रश्न	मार्क्स	वेळ
1	Gen/Financial Awareness	50	50	35 मिनिटे
2	General English	50	50	35 मिनिट
3	Reasoning & Computer	50	50	45 मिनिट
4	Quantitative Aptitude	50	50	45 मिनिट
	एकूण	190	200	160 मिनिट

11. ऑफीस असिस्टंट परिक्षेचा अभ्यासक्रम

क्र.	घटक	प्रश्न	मार्क्स	वेळ
1	Reasoning	40	50	एकत्रित दोन तास वेळ
2	Numerical Ability	40	50	
3	General Awareness	40	40	
4	Hindi or English	40	40	
5	Computer Awareness	40	20	
	एकूण	200	200	

12. **पासिंगची पद्धती** - पूर्व व मुख्य परीक्षेत सर्व उपघटकांमध्ये स्वतंत्र पासिंग मात्र मेरिट लिस्टमध्ये येण्यासाठी एकूण गुणांचा विचार केला जातो.
13. निगेटिव्ह मार्कींग - चुकीच्या एका उत्तरासाठी 0.25 मार्क्स वजा
14. मुलाखत - मुलाखत नसते.
15. अंतिम निवड - मुख्य परीक्षेतील गुणांच्या आधारे जात प्रवर्गानुसार अंतिम निवड केली जाते. IBPS क्लार्क परीक्षेत उत्तीर्ण होणाऱ्या व मेरिट लिस्टमध्ये येणाऱ्या उमेदवारास राष्ट्रीयकृत बँकांच्या विविध शाखांमध्ये नेमणूक केली जाते. तर RRB असिस्टंट परीक्षा उत्तीर्ण होऊन मेरिट लिस्टमध्ये येणाऱ्या उमेदवारास RRB च्या ग्रामीण शाखांमध्ये नेमणूक दिली जाते, तथापि दोन्ही बँका या राष्ट्रीयकृत बँकांचा असतात परंतु RRB ह्या फक्त ग्रामीण भागातच काम करतात.

क) RRB ऑफिसर (स्केल -I)

ही बँक प्रोबेशनरी ऑफिसर्स सारखीच परीक्षा असून प्रादेशिक ग्रामीण बँकांमध्ये ही नेमणूक असते यासाठी ज्या राज्यात नेमणूक अपेक्षित आहे, त्या राज्याची मातृभाषा अवगत असणे आवश्यक असते.

1. शैक्षणिक पात्रता - कोणत्याही शाखेचा पदवीधर अर्ज करू शकतो. शेती, फळबाग, फॉरेस्ट्री, पशुपालन, व्हेटर्नरी, शेती, तंत्रज्ञान, विपणन, सहकार, माहिती तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन अर्थशास्त्र, कायदा, अकाउंटसी पदवीधारकास अधिक प्राधान्य.
2. मार्काची अट - मार्काची अट नसते.
3. वयाची अट - किमान 18, कमाल 30 (शासननियमानुसार जातप्रवर्गानुसार, वयाची अट शिथिल)
4. आरक्षण तरतूद - केंद्र शासनाच्या नियमानुसार आरक्षण
5. भरतीपरीक्षा पूर्व मार्गदर्शन - SC/NT/ अल्पसंख्यांकांसाठी मोफत भरतीपूर्व प्रशिक्षणाची सोय असते.
6. मासिक पगार - 30000/- ते 42000/- रु.
7. निवड प्रक्रिया - पूर्व परीक्षा, मुख्य परीक्षा व मुलाखत
8. अभ्यासक्रम व परीक्षेचे माध्यम - इंग्रजी व हिंदी
9. परीक्षेचे स्वरूप - बहुपर्यायी (MCQ) ऑनलाईन पूर्व (80 मार्क्स) व मुख्य परीक्षा (200 मार्क्स)
10. पूर्व परीक्षेचा अभ्यासक्रम

क्र.	घटक	प्रश्न	मार्क्स	वेळ
1.	Reasoning	45	60	एकूण 45 मिनिटे
2.	Numerical Ability	40	40	
	एकूण	80	80	

11. मुख्य परीक्षा- असिस्टंट मुख्य परीक्षेप्रमाणेच
12. पासिंगची पद्धती - पूर्व व मुख्य परीक्षेत सर्व उपघटकांमध्ये स्वतंत्र पासिंग मात्र मेरिट लिस्ट येण्यासाठी एकूण गुणांचा विचार केला जातो.
13. निगेटिव्ह मार्कींग - चुकीच्या एका उत्तरासाठी 0.25 मार्क्स वजा.

14. मुलाखत - या दोन्ही पदांसाठी मुलाखत नसते.
15. अंतिम निवड - मुख्य परिक्षेतील गुणांच्या आधारे जात प्रवर्गानुसार अंतिम निवड केली जाते.

ड) विशेष अधिकारी (Specialist Officer-50)

विशेष अधिकारी हा बँकामध्ये थेट भरती परिक्षेतून अधिकारी होण्याचा एक उत्तम राजमार्ग असून यामध्ये विविध प्रकारचे तज्ज्ञ लोक भरती करण्यासाठी या परीक्षा घेतल्या जातात. यामध्ये पुढील पदांचा समावेश होतो.

- It officer (Scale - I)
  - Agricultural field officer (Scale-I)
  - Rajabhasha Adhikari (Scale - I)
  - Law officer (Scale - I)
  - HR officer (Scale - I)
  - Marketing officer (Scale-I)
1. शैक्षणिक पात्रता - संबंधित विषयातील पदवी पदव्युत्तर पदवी
  2. मार्कांची अट - नसते
  3. वयाची अट 7 किमान 20 कमाल 30(शासन नियमानुसार शिथिल)
  4. आरक्षण तरतूद - केंद्र शासनाच्या नियमानुसार आरक्षण
  5. भरतीपरीक्षा पूर्व मार्गदर्शन - द्वारे दिले जात नाही
  6. मासिक पगार - 40000 ते 70000 रुपये
  7. निवड प्रक्रिया - एकच परीक्षा व मुलाखत (येथे सध्या पूर्व व मुख्य अशा दोन परीक्षा नसतात) तथापि अशा दोन परीक्षा घेणे विचाराधीन आहे.
  8. अभ्यासक्रम व परीक्षेचे माध्यम - इंग्रजी व हिंदी
  9. परीक्षेचे स्वरूप - बहुपर्यायी (MCQ) ऑनलाईन
  10. पूर्व परीक्षा - स्वतंत्र नसते (सुरु होण्याची शक्यता आहे)
  11. मुख्य परीक्षा अभ्यासक्रम

क्र. घटक	प्रश्न	माक्स	वेळ
1 Reasonning	50	No	30
2 English Language	50	No	25
3 General Awareness	50	No	30
Quantitative Knowledge	50	80	25
4 Professional Knowledge	50	80	25
एकूण	200	80	120

सदर अभ्यासक्रमामध्ये लॉ ऑफिसर व राजभाषा अधिकाऱ्यासाठी Quantitative Aptitude ऐवजी फक्त General awareness Related to Banking and Industry हा घटक असतो. तथापि या परीक्षेत केवळ Professional Knowledge या घटकासाठीच मार्क्स असतात.

12. पार्सिंगची पद्धती - सर्व उपघटकांमध्ये पास होणे आवश्यक
13. निगेटिव्ह मार्कींग - चुकीच्या एका उत्तरासाठी 0.25 मार्क्स वजा
14. मुलाखत - Professional Knowledge या विषयात मिळालेल्या मार्क्स वर मेरीट लावून मुलाखतीसाठी निवड होते. मुलाखत ही 100 गुणांची असते.
15. अंतिम निवड - उमेदवारांच्या अंतिम निवडीसाठी Professional Knowledge चे 80 मार्क्स व मुलाखतीच्या 100 गुणांस 20% चे वेटेज धरून मेरीट लावले जाते.

ई) PGDBF द्वारे ऑफिसर्स भरती -

भारतातील सर्व खाजगी बँका व काही राष्ट्रीयकृत बँकादेखील IBPS द्वारे केल्या जाणाऱ्या भरतीबरोबरच स्वतःदेखील भरती परीक्षा राबवतात. त्यामध्ये उमेदवारांची निवड Post Graduate Diploma in Banking and Finance (PGDBF) साठी केली जाते व त्यामधून ऑफिसर्स भरती केली जाते.

1. शैक्षणिक पात्रता - कोणत्याही शाखेचा किमान 60% गुणांसह पदवीधर
2. वयाची अट - किमान 18 व कमाल 30 वर्षे
3. आरक्षण तरतूद - शासन नियमाप्रमाणे
4. भरतीपूर्व प्रशिक्षण - फक्त परीक्षा उत्तीर्ण होणाऱ्यांसाठी.
5. मासिक पगार - 42000 ते 80000 रु.
6. निवड प्रक्रिया - मुख्य परीक्षा व मुलाखतीद्वारे (काही बँका ग्रुप डिस्कशनही घेतात)
7. परीक्षा पद्धती - बहुपर्यायी (MCQ) ऑनलाईन हिंदी व इंग्रजी माध्यमातून
8. मुख्य परीक्षेचा अभ्यासक्रम - IBPS PO प्रमाणे
9. अंतिम निवड प्रक्रिया - जे उमेदवार मुख्य परीक्षा व मुलाखतीतून निवडले जातात त्यांची PGDBF या 12 महिन्यांच्या कोर्ससाठी निवड होते.
10. PGDBF ची फी - सदर कोर्सची फी 3 लाख असते.
सदर फी उमेदवार रोख भरू शकतो किंवा निवड केलेली बँक सदर रकमेचे 5 वर्षे मुदतीचे कर्ज देते त्याद्वारे फी भरता येते.
11. कोर्स दरम्यान स्टायपेंड - 12 महिने कालावधीच्या कोर्समधील 9 महिन्यांनंतर 3 महिने रु. 20000 इतका स्टायपेंड दिला जातो व त्यानंतर पूर्ण पगार चालू होतो.
12. PGDBF नंतर नोकरीची 100% हमी - जे उमेदवार PGDBF कोर्स पूर्ण करतात. त्यांना सदर बँक 100% नोकरीत घेतेच. सदर कोर्स NIIT University, Jaipur (राजस्थान) आणि Mumbai University, Jaipur येथे पूर्ण करावे लागतात.

* व्यवस्थापन क्षेत्र *

भारत हा देश विकसनशिल असून जगातील सातवी मोठी अर्थव्यवस्था आपल्या देशाची आहे. तसेच भारताची अर्थव्यवस्था ही उद्योगाबरोबरच सेवाक्षेत्रावर अधिक अवलंबून आहे. भारतामध्ये मुक्त अर्थव्यवस्था धोरण स्विकारल्याने औद्योगिकीकरण जोमाने वाढ झाली आहे. औद्योगिक कंपन्या बँकिंग सेवा, वित्तीय संस्था, कृषीक्षेत्र, खाजगी क्षेत्रात, शासकीय निमशासकीय इ. सर्वत्र क्षेत्रात विकास व प्रगतीची अपेक्षा असते. त्यासाठी उत्कृष्ट नियोजन, व्यवस्थापन व अंमलबजावणीची आवश्यकता आहे. उदारीकरण खाजगीकरण धोरणामुळे व्यवसाय, उद्योग, नोकरीमध्ये कुशन मनुष्यबळाची आवश्यकता आहे.

औद्योगिक व व्यावसायिक क्षेत्रात, उत्पादन क्षेत्र व आयात निर्यात क्षेत्रांमध्ये प्रचंड स्पर्धा सुरू आहे. या स्पर्धेच्या काळात या क्षेत्रांमध्ये टिकून राहणेसाठी व्यवस्थापन क्षेत्राची भूमिका महत्वाची ठरते. व्यवस्थापनामध्ये उत्कृष्ट नियोजन सादरीकरण, वेळेचे व कामाचे नियोजन, निर्मितीक्षमता निर्णयक्षमता, मार्केटिंग इ गोष्टी अतिशय महत्वाच्या असून कमी कालावधीत जास्तीतजास्त उत्पादन मिळवण्यासाठी व्यवस्थापकीय कौशल्य असणाऱ्या उमेदवाराची व त्यांना प्रशिक्षणाची गरज निर्माण झाली आहे.

* मॅनेजमेंटमधील विविध शाखा *

मार्केटिंग मॅनेजमेंट, पर्सनल मॅनेजर, फायनान्स मॅनेजर, इन्फ्रास्ट्रक्चर मॅनेजर, प्रॉडक्शन मॅनेजर, एक्सपोर्ट मॅनेजर, हॉटेल मॅनेजर ह्यूमन रिसोर्स मॅनेजर इ. क्षेत्रात मॅनेजमेंट.

* मॅनेजमेंट क्षेत्रात अधिकारी पदांची संधी *

1. वरिष्ठ दर्जाचे अधिकारी -

यामध्ये व्हाईस प्रेसिडेंट, फायनान्सशियल कंट्रोलर डायरेक्टर, मॅनेजिंग डायरेक्टर इ. वरिष्ठ पातळीवरील अधिकारी असतात. अशा पदांसाठी व्यवस्थापकीय अधिकाऱ्यांच्या नेमणूका मोठ्या उद्योगामध्ये कराव्या लागतात.

2. मध्यम दर्जाचे अधिकारी -

मध्यम दर्जाच्या पदांमध्ये अकौंट मॅनेजर, ब्रँच मॅनेजर, स्टोअर मॅनेजर, सेल्स मॅनेजर, कनिष्ठ व वरिष्ठ पातळीवरील अधिकाऱ्यांशी समन्वय साधावा लागतो. इंडस्ट्री व कंपनीच्या विकास व प्रगतीसाठी महत्वाचे निर्णय घ्यावे लागतात. कंपनीच्या कामकाजाची धोरणे निश्चित करून समन्वयातून समतोल निर्णय घेऊन विकासांच्या दृष्टीने विचार करावा लागतो.

3. कनिष्ठ दर्जाचे अधिकारी -

पदवी पूर्ण केलेल्या उमेदवारासाठी व्यवस्थापन शाखेचे प्रशिक्षण घेता येते व्यवस्थापन शाखेचे प्रशिक्षण घेतले तरीही कंपनी, उद्योगाच्या कामकाजाचे प्रशिक्षण घेतले तरीही कंपनी, उद्योगाच्या कामकाजाचे प्रशिक्षण क्षेत्र ओळख म्हणून पूर्ण करावे लागते. त्यांची निवड ही संभाषण कला, अभिव्यक्ती, सादरीकरण काम करण्याची पध्दती, तयारी व कंपनीची गरज यावर अवलंबून आहे. कनिष्ठ दर्जाच्या अधिकाऱ्यांना त्यांच्या कष्ट व मेहनतीवर व कौशल्याचा विचार करून पदोन्तीचीही संधी प्राप्त होते.

अशाप्रकारे खुली अर्थव्यवस्था, नवे तंत्रज्ञान, व्यवसाय, स्पर्धा, उत्पादन क्षेत्रातील वाढ - इ. मुळे व्यवस्थापन शाखेचे महत्त्व वाढले आहे. आय.टी. क्षेत्र, बँकिंग क्षेत्र, नॉनबँकिंग क्षेत्र, अॅग्रीबेसड, इंडस्ट्री, फॅशन डिझाईन, इंपोर्ट-

एक्सपोर्ट हॉस्पिटल, हॉटेल या सर्वच क्षेत्रामध्ये जोमाने विकास होत असून व्यवस्थापनाच्या विविध शाखांना व उमेदवारांना मोठी संधी आहे.

व्यवस्थापन क्षेत्रात यशस्वी होण्यासाठी संवाद कौशल्य, तार्कीक व विश्लेषणाच्या पातळीवर विचारक्षमता, निर्णय क्षमता, नेतृत्वगुण, संगणकीय ज्ञान निर्मितीक्षमता, मेहनती इ. गुणांच्या संगम असायला हवा.

*** Introduction of Management ***

Management is an exciting field where you can have an immediate impact on the operations of any business. New tools & techniques are continuously being introduced to improve the efficiency. Productivity & Profitability of any organisations. All organisations & their departments, functions or groups are 'Management' methodologies which include problems solving techniques & guide lines for various related activities.

What is MBA - MBA is the most preferred post graduate degree in the field of management. It means masters of Business Administration MBA provides.

- 1] Ability to use contingency approach to solving business problem.
- 2] Compining the best part several solutions into unique better solutions.
- 3] Having a global perspective.
- 4] Working with learning from others.

*** Various Courses of Management ***

1] Marketing	2] Finance
3] Human Resource	4] Allied to Biology
5] Tertiary sector	
a] Operations Management	b] System Management
c] Telecom Management	d] Service Management
e] Retail Management	f] Export Management
g] International Business Management	h] M.B.A. Technology
6] Ship Management	7] Art Management
8] Autonomous Courses. You don't need to clear CAT or any other entrance exam. Nearly all Institutes offer this option to intrested students.	
1] Forest Management	2] e. Business Management
3] Software Management	4] Brand Management
5] Travel & Tourism Management	6] Public System Management

7] Agri. Business Management

8] Health care Management

9] Sport Management

10] Material Management

11] Communication Management

12] Event Management

MBA - Master in Business Administration

MMS - Master in Management studies

BBA - Bachelor in Business Administration

BMS - Bachelor in Management studies.

* Correspondence Course -

1] IGNOU - इंदिरा गांधी मुक्त विद्यापीठ, दिल्ली

2] Symbiosis - पुणे,

3] वेलिंगकर मॅनेजमेंट इन्स्टिट्यूट मुंबई

प्रवेश परीक्षा तक्ता

Sr. No.	Name of Entrance Exam.	Eligibility	Duration	Month of Advertise ment Exam.	Examination Conducted by	Website
1	Common Entrance Test. CET	Any Graduate 45%	2 years Full time	January February	Direct of Technical Education Mumbai 400001	www.dte.org.in
2	Common Admission Test. CAT	Graduate 50%	2 years Full time	August November	IIM Indian Institute of Ahamadabad	www.iimahder.netin www.iimak.org.in www.iimcat.ac.in www.iiml.ac.in www.iimb.er.net.in
3	Join Management Entrance Test (JMET)	B. Tech. B.E. M.SC.	2 years Full time 60%	February	IISC. Benglore Pin - 560012 IIT. Mumbai IIT Kanpur IIT Khanapur IIT Delhi IIT Roorki IIT Chennai	www.liseernet.in. www.iitbernet.in www.iitk.ac.in www.iikgpernet.in www.iitdac.in www.iitr.ac.in www.litm.ac.in

Sr. No.	Name of Entrance Exam.	Eligibility	Duration	Month of Advertise ment Exam.	Examination Conducted by	Website
4	Management Aptitude Test (MAT)	Graduate	2 years Full time	February	AIMA All India Management Association Management House - 14 Institution Area Ladhi Road New Delhi	www.aima.inch.org.
5	Aptitude Test For Management Admission ATMA	Graduate 45%	2 years Full time	February	AIMS. Association of Indian Mag. School Plot No. 13 Lalithnagar. Sr. Condevabad 500026	www.atma.aims.org.
6	Xavier's Admission Test	Graduate 45%	2 years Full time	January	XLRI Xavier Labour Relation Institute Jamshedpur	www.xiri.edu.in
7	Symbiosis Management Apti. Test SNAP	Graduate 50%	2 years Full time	November December	Symboisis Institute Mgt. Studies Rame	www.sims.edu.
8	Graduate Management Aptitude Test (GMAT)	Graduate 50%	2 years Full time	- -	Education Testing Services PO Box 6103 Princeton NI08541-6103	www.gmat.org.

✳ नव्या अर्थकारणाची नांदी - वाणिज्य शाखा ✳

औद्योगिकरण, जागतिकीकरण, उदारीकरण खाजगीकरण इ. केंद्र व राज्यसंस्काराच्या नव्या आर्थिक धोरणाबरोबरच अर्थविषयाच्या देशाबाहेरच्या परिघाचा अधिक विचार करणे अनिवार्य आहे. वाणिज्य शाखेतील करियर संधीला एक नवा आयाम निर्माण होत आहे.

आयात निर्यात, विदेशी चलन, वित्त व व्यापार व्यवस्था, भांडवली बाजार, बँका, वित्त व विमा कंपन्या यांचे विलिनीकरण, उत्पादन निर्मिती, विदेशातील बाजारस्थिती इ. सर्व क्षेत्रांमध्ये नवनवे बदल व त्या बदलत्या अर्थव्यवस्थेचे नवे ज्ञान मिळवण्यासाठी अभ्यासाची गरज आहे. मुक्तअर्थ व्यवस्थेबरोबरच, जीएसटी मुळे नवीन करविषयक धोरणे, करकायदे, कंपनी कायदे, संपत्ती कायदे, शेअर मार्केट, इन्शुरन्स, बँकिंग नॉनबँकिंग, सेबी या सर्वच क्षेत्रात झपाट्याने बदलाचे वारे वाहत आहेत. त्याचबरोबर नवीन कॅशलेस व्यवस्था, आधार व पॅनलिंगिंग अर्थकारण हे अर्थव्यवस्थेचे नवे आयाम अस्तित्वात आले आहेत.

उपरोक्त सर्व नव्या बदलांचा विचार केल्यास वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांनाही आपला पारंपारिक दृष्टीकोन बदलून नवीन निर्माण होणाऱ्या रोजगार संधीमधून स्वतःचे अर्थकारण गतिमान करता येईल वाणिज्य क्षेत्रातील संधीचा विचार केला सर्वात टॉपच्या करियर संधीचा विचार केला तर खालील कोर्स पूर्ण करून एक चांगले करियर करता येईल.

1. सनदी लेखापाल - चार्टर्ड अकौंटंट - C.A.

- पात्रता** - H.S.C कॉमर्स/सायन्स - पासून C.A. C - P T प्रिलिमिनरी, इंटरमिडीएट व फायनल परीक्षा पदवी पूर्ण झाल्यानंतर बसता येते.
- रजिस्ट्रेशन** - द इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकौंटंट्स ऑफ इंडिया, कुलाबा, मुंबई - 400005
- संस्थामेंबरशिप** - फेलो आणि असोशिएटस या प्रकारचे मेंबर असतात.
- पत्ता** - असिस्टंट सेक्रेटरी,
द इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकौंटंट्स ऑफ इंडिया,
अन्वेषक 17 कफ प्लॉट पो.बॉ. 608/मुंबई - 400005

2. कंपनी सेक्रेटरी - कंपनी सचिव - C.C.S

- पात्रता** - H.S.C कॉमर्स/सायन्स + पदवी.
प्रिलिमिनरी, इंटरमिडीएट व फायनल परीक्षा पदवी पूर्ण झाल्यानंतर बसता येते.
- रजिस्ट्रेशन** - द इन्स्टिट्यूट ऑफ कंपनी सेक्रेटरीज ऑफ इंडिया www.icsi.edu
पश्चिम भारत क्षेत्रीय कार्यालय, मुंबई 61307900
नवी मुंबई - 27577816
पुणे - 24263228
- परीक्षा** - वर्षातून दोनवेळा जून - डिसेंबर
- संधी** - शासकीय महामंडळे, कंपन्या, खाजगी कंपन्या अत्यावश्यक सेवा शिवाय स्वतःचा व्यवसायही करता येईल.

3. आय सी. डब्लू. ए.

- पात्रता - कॉमर्स/विज्ञान पदवीनंतर प्रिलिमिनरी व डायरेक्ट परीक्षा देऊन रजिस्ट्रेशन करता येईल.
परिक्षा - प्रिलीमिनरी-इंटरमिडीएट - फायनल
संधी - विविध खाजगी कंपन्या व स्वतंत्र व्यवसाय

4. फॉरेन ट्रेड एक्सपोर्ट/इंपोर्ट मॅनेजर -

जागतिक व्यापार संघटनेच्या मार्गदर्शन व तत्वानुसार व आर्थिक उदारीकरण व मुक्त अर्थव्यवस्थेमुळे भारतात आयात व निर्यात धोरणात बदल झाला असून त्यामध्ये झपाट्याने रोजगार संधी निर्माण होत आहेत त्यामुळे पॅकेजिंग, उत्पादन, करप्रणाली, शिपिंग, अवजड उद्योग इत्यादीमधून रोजगार संधी मोठ्याप्रमाणावर निर्माण होत आहेत.

5. एक्सपोर्ट मॅनेजर -

राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय करारानुसार व जागतिक व्यापार संघटनेच्या नवीन करारानुसार नवीन उत्पादने व सेवा यांची आयात करून नियोजन, व्यवस्थापन करावे लागते. कंपनीच्या नफ्याबरोबरच्या ग्राहकांना सुरक्षित सेवा देऊन नव्या रोजगार संधी निर्माण होतात त्यामध्ये एक्सपोर्ट मॅनेजरची भूमिका महत्वाची आहे. नव्या आयात निर्यात धोरणात भरपूर रोजगार संधी आहेत.

6. डाक्यूमेंटेशन मॅनेजर -

कंपनी मॅनेजरला मदत करण्यासाठी आयात निर्यात धोरणाचे निष्कर्ष तपासून, कायदेशीर बाबीचे उल्लंघन न करता सुरक्षितपणे आयात धोरण राबविण्यासाठी डाक्यूमेंटेशन मॅनेजरची गरज असते.

7. ॲक्युरियल सायन्स व संख्याशास्त्र -

विमाक्षेत्रात पॉलिसीची व्हॅल्यूएशन ठरविण्यासाठी ॲक्युरि सायन्स झालेल्या उमेदवाराची मागणी भरपूर आहे. विमाक्षेत्र, बँकिंग, नॉनबँकिंग, मॅच्युअल फंड व गुंतवणूक क्षेत्रात व्यवसाय संधी मोठ्या प्रमाणावर आहे.

- शैक्षणिक पात्रता - 10 + 2 - गणित विषयात 85% गुण

पदवीधर - गणित, संख्याशास्त्र, अर्थशास्त्र M.B.A फायनान्स

कौशल्ये - तार्किक क्षमता, व्यवसाय वृद्धीसाठी विविध घटकांचा एकत्रित विचार करण्याची क्षमता

संस्था - ॲक्युरियल सोसायटी ऑफ इंडिया 278 डी.एन.बी रोड मुंबई 400001

www.acturiesindia.org

8. परचेस मॅनेजर -

मोठ्या आस्थापनेमध्ये कंपनीमध्ये कंपनीच्या विश्वस्ताच्या अटीनुसार काम करणे, खरेदी विक्री नियमानुसार करणे, कच्च्या मालाची खरेदी व पक्क्या मालाची विक्री इ. कंपनीच्या नफा व सुरक्षितता लक्षात घेऊन खरेदी व विक्री करणे. इ.

9. जी.डी.सी.अँड ए - गव्हर्नमेंट डिप्लोमा इन को-ऑपरेशन अँड अकॉउंटन्सी

प्रवेशपात्रता - पदवीधर

अॅवॉर्ड - जी. डी. सी. अँड ए

पत्ता - जी डी सी अँड ए बोर्ड महाराष्ट्र राज्य, पुणे - 411004

10. मास्टर प्रोग्रॅम इन इंटरनॅशनल बिझनेस -

पात्रता	-	पदवीधर (कॉमर्सला प्राधान्य)
कालावधी	-	2 वर्षे जनरल मॅनेजमेंट इन बिझनेस
निवड	-	ऑल इंडिया लेव्हल एंट्रन्स एक्झाम (जी डी)
संस्था	-	इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ फॉरेन ट्रेड, नवी दिल्ली

11. पी. जी. डिप्लोमा इन इंटरनॅशनल ट्रेड, नवी दिल्ली

पात्रता	-	पदवीधर
कालावधी	-	4 महिने
संस्था	-	I. I. T. F नवी दिल्ली
निवड	-	मुलाखत, ग्रुप डिक्सकशन
संधी	-	खाजगी व सरकारी क्षेत्रात संधी वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना वरील रोजगारसंधी बरोबरच

- 1) बँकिंग क्षेत्रात क्लेरिकल ते मॅनेजर, मल्टीनॅशनल बँक ऑफिसर, जनरल मॅनेजर, ऑडिटर इ. पोस्ट असत.संबंधित बँकाच्या परिक्षांसाठी पात्र व्हावे लागेल.
- 2) सहकारी, नागरी बँकांमध्ये क्लेरिकल ते मॅनेजर ऑडिटर अकॉंट मॅनेजर इ. पोस्टवर कामाची संधी आहे.
- 3) टाटा, बजाज, H.D.F.C, मुथ्युट फायनान्समध्ये कॉमर्सच्या विद्यार्थ्यांना मोठया संधी आहेत.
- 4) इन्शुरन्स, शेअरमार्केट म्युच्युअल फंड कंपन्यांमध्ये क्लेरिकल ते मॅनेजर पर्यंत संधी आहेत.
- 5) U.P.S.C, M.P.S.C, सांख्यिकी अधिकारी, स्टाफ सिलेक्शन मध्ये कॉमर्सच्या विद्यार्थ्यांना मोठया संधी आहेत.

* शेअर बाजार आणि रोजगार *

1991 सालापासून भारताने मुक्त आर्थिक धोरण स्विकारल्याने असंख्य परकीय गुंतवणूकदार देश, व बहुराष्ट्रीय कंपन्या आपल्या देशांमध्ये विविध उद्योगांमध्ये गुंतवणूक करतात. त्यामुळे बँकिंग, नॉनबँकिंग क्षेत्राबरोबरच शेअर बाजारामध्ये उज्ज्वल भवितव्याची संधी निर्माण झाली आहे.

मोबाईल संगणक व इंटरनेटच्या माध्यमातून विविध कंपन्यांचे शेअर आता ऑनलाईन ट्रेडिंग पद्धतीने खरेदी व विक्री करता येतात विविध कंपन्यांची शेअर बाजारातील अर्थिक स्थिती, मार्केटिंग प्रोसेस बाजारातील पत, प्रॉडक्शनचा दर्जा, राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय बाजारातील मागणी व दर या सर्वांची माहिती इंटरनेटवर उपलब्ध आहे. शेअर मार्केटिंगमध्ये आता भरपूर व्यवसाय संधी निर्माण झाल्या आहेत.

1) पोर्टफोलिओ मॅनेजर - (Portfolio Manager)

पोर्टफोलिओ म्हणजे अर्थखाते विभाग गुंतवणूक केव्हा? कुठे? किती? करावी याचा अभ्यास करता येतो. गुंतवणूकदारांना हे प्रश्न भेडसावत असतात त्यांना योग्य मार्गदर्शन करून त्यांना आर्थिक नफा करून दिल्यास आर्थिक कमिशन मिळवता येते. तसेच वित्तीय संस्थामध्ये चांगल्या नोकऱ्याही मिळतात.

2) दलाल - (Share Broker)

शेअरमार्केटमध्ये विविध कंपन्या, त्याचे उत्पादन, बाजारातील स्थैर्य, आर्थिक संस्थांचा अभ्यास, पैशाची सुरक्षितता व मिळणारा नफा याचा अभ्यासक्रम विविध कंपन्यांचे शेअर विक्रीचे काम दलाल करतात व त्यातून भरपूर कमिशन मिळवता येते.

त्यासाठी शिक्षण इ. 12 वी ते पदवीपर्यंत संगणक व इंटरनेट ज्ञान, संवादकौशल्ये आवश्यक यामध्ये दलालाच्या हाताखाली उपदलाल म्हणूनही काम करता येते.

3) गुंतवणूक सल्लागार - (Investment Advisor)

शेअर मार्केटमध्ये विविध कंपन्यांचे शेअर खरेदी करण्याच्या गुंतवणूकदारांना मार्गदर्शन व सल्ला देण्याचे इन्व्हेस्टमेंट कन्सलटंट आवश्यक असतो. त्यासाठी उमेदवाराला केंद्र राज्य सरकार तसेच विविध वित्तीय संस्था, कंपन्यांचे दर, इ. सर्व प्रकारचे संपूर्ण ज्ञान असावे लागते.

4) फंडामेंटल अर्नॅलिस्ट - (Fundamental Analyst)

विविध कंपन्यांचे म्युच्युअल फंड, कंपनी सर्व्हे रिसर्च, नॅशनल बँका, प्रायव्हेट बँक, मल्टीनॅशनल बँक विविध वित्तीय संस्था या सर्व ठरविण्याची सिक्यूरिटीज अर्नॅलिस्ट काम करण्याची संधी असते. यासाठी M.B.A. Finance M.Com - Accountancy इ. कोर्स करणे आवश्यक आहे.

5) फंड मॅनेजर - (Fund Manager)

विविध वित्तीय कंपनी, उत्पादक कंपनी व त्याचे शेअर विक्री कंपनी व खरेदीदारांची अकॉउंट्स, डीमॅट, अकॉउंट, इ. बाबी आर्थिक स्थैर्याच्या दृष्टीने महत्वाच्या आहेत. प्रथम फंड मॅनेजरकडे दोन ते तीन वर्षांचा अनुभव घ्यावा लागतो. यासाठी शिक्षण M.B.A. Finance किंवा C.S., C.A., M.A अर्थशास्त्र आवश्यक आहे.

6) टेक्निकल अर्नॅलिस्ट - (Technical Analyst)

शेअर मार्केटमध्ये दलाल, डे ट्रेडर्स, ऑपरेटर्स, हाय नेट वर्दी इंडिव्हिज्युअल्स टेक्निकल अर्नॅलिस्टचा उपयोग करतात शिक्षण पदवीधर B.T.I चा टेक्निकल अर्नॅलिस्टचा कोर्स पूर्ण करावा लागतो.

7) असेट मॅनेजर - (Asset Manager)

असेट मॅनेजर पदासाठी C.A., C.S., M.A अर्थशास्त्र किंवा M.B.A. Finance कोर्स केलेल्यांना शेअर मार्केटमध्ये शेअर तज्ज्ञ किंवा असेट मॅनेजर म्हणून नेमणूक मिळते.

8) आर्थिक गुन्हे अन्वेषक -

बँकिंग, नॉन बँकिंग व शेअर मार्केटमधील आर्थिक गुन्ह्यांचा निपटारा करण्यासाठी व आर्थिक क्षेत्राला स्थिरता व सुरक्षितता देण्यासाठी हे पद महत्वाचे आहे. यासाठी C.A., C.S., ICWA, IAS इ. शिक्षण घेतलेल्यांना संधी मिळते शिवाय संगणक, इंटरनेट, हिशोबाची साधी तंत्रे यांचे ज्ञान असणे आवश्यक आहे.

* शेअर मार्केट प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्था *

- 1) बी.एस.ई.ट्रेनिंग इन्स्टिट्यूट
बॉम्बे स्टॉक एक्सचेंज लि. मुंबई दलालपथ, फोर्ट मुंबई
Web.http.www.bseindia.com
- 2) नॅशनल स्टॉक एक्सचेंज ऑफ इंडिया लि. बांद्रे
कुर्ला कॉम्प्लेक्स, बांद्रा, पूर्व मुंबई - 400051
- 3) इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ कॅपिटल मार्केट
प्लॉट नं. 82, सेक्टर 17, वाशी, नवी मुंबई - 4000705
Web.http.utiiem-com
- 4) अधिक माहितीसाठी
Web - www.sebi.com.

योग्य मार्गदर्शनासाठी योग्य व्यवतीला प्रश्न विचार

इ. 10 वी व 12 वी नंतर अनेक अभ्यासक्रम उपलब्ध आहेत. प्रत्येकाने आपल्या आवडीनुसार आणि अभिक्षमतानुसार अभ्यासक्रमाची निवड करावी. वर्तमानपत्रातून (प्रवेश) च्या जाहिरातींचे अवलोकन करावे. शाळा कॉलेजमधील ओळखीच्या शिक्षकांबरोबर चर्चा करावी. आपल्या परिसरात असणाऱ्या व्यवसायविषयक, समुपदेशक शिक्षकांना शक्यतर प्रत्यक्ष भेटून माहिती घ्यावी. आवश्यकतेनुसार तज्ज्ञ समुपदेशकांमार्फत मानसशास्त्रीय कसोट्या घ्याव्यात. बोर्डाच्या परीक्षा संपल्यानंतर एप्रिल व मे महिन्यात करिअरचा शोध घेण्यासाठी प्रयत्न करावा.

* विमा क्षेत्र (Insurance) *

मित्रहो, सध्याच्या या धावपळीच्या व धकाधकीच्या जीवनात येणाऱ्या क्षणास काय होईल हे सांगता येत नाही. म्हणूनच हे विचारात घेऊन संभाव्य नुकसानीची शक्यता गृहीत धरून ती कमी करण्याचा, म्हणजेच जोखीम व्यवस्थापनाचा, उपाय म्हणजेच विमा होय. सध्या वाहन विमा, अपघात विमा, अग्निविमा, जीवनविमा, इ. अनेक प्रकारचे विमा काढले जातात. त्यामुळे या वाढत्या क्षेत्रासाठी मनुष्यबळ ही आवश्यक आहे. म्हणूनच या क्षेत्रात नोकरीची संधी वाढत आहे.

विमा क्षेत्रात काम करताना संवाद कौशल्य, चिकाटी, परिश्रम, सादरीकरण व पूरेसा अभ्यास आवश्यक आहे. या क्षेत्रात यशस्वी होण्यासाठी IRDA मार्फत परीक्षा घेतली जाते. त्यात किमान 50% गुण मिळवणे अपेक्षित आहे. त्याबरोबरच विमा कंपनीत क्लर्क, डेव्हलपमेंट ऑफिसर, जनरल मॅनेजर, अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह ऑफिसर इ. विविध पदांसाठी स्पर्धा परीक्षा घेऊन उमेदवारांची निवड केली जाते. विमा, शेअर मार्केट, म्युच्युअल फंडांमधील सेवासंधी IRDA - Insurance Regulatory Development Authority ही संस्था विमा क्षेत्रात येण्यासाठी कंपन्यांना परवानगी देणेचे व त्यांच्यावर नियंत्रण ठेवण्याचे काम करते.

* विमा क्षेत्रातील विविध कोर्सेस *

अ.नं.	कोर्सचे नाव	वेबसाईट
1	बी.बी.ए. (इन्शुरन्स)	www.skylinecolle.com
2	एम.बी.ए. (इन्शुरन्स)	www.alive.org
3	बी.ए. (अॅक्युरियल सायन्स)	www.mu.ac.in
4	बी.एस्सी. (अॅक्युरियल सायन्स)	www.mu.ac.in
5	बी. कॉम. (इन्शुरन्स अँड ट्रेड्स)	www.unipune.ernet.in
6	डिप्लोमा इन इन्शुरन्स मॅनेजमेंट	www.giced.edu.in
7	पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा इन लाइफ जनरल इन्शुरन्स	www.giced.edu.in
8	डिप्लोमा इन इन्शुरन्स मॅनेजमेंट	www.giced.edu.in
9	पी.जी. डिप्लोमा इन रिस्क अँड इन्शुरन्स मॅनेजमेंट	www.giced.edu.in

* विमा क्षेत्रातील भरती प्रक्रिया *

बँकिंग क्षेत्राबरोबरच आयुर्विमा (LIC) व सर्वसाधारण विमा (GIC) मध्ये परीक्षा व मुलाखतीद्वारे मोठ्या प्रमाणावर रोजगारसंधी उपलब्ध आहेत. विमाक्षेत्रात भारतीय आयुर्विमा महामंडळ (LIC), युनायटेड इंडिया इन्शुरन्स कंपनी, UIIC दि ओरिएंटल अॅशुरन्स कंपनी (NIACL) नॅशनल इन्शुरन्स कंपनी NIACL अॅग्रीकल्चरल इन्शुरन्स कंपनी AICL तसेच विविध राष्ट्रीयकृत बँकांची देखील विमा कंपनी उपलब्ध आहेत.

* विमा क्षेत्रातील भरती प्रक्रिया *

अ) **L.I.C व GIC ऑफिसर्स** - असिस्टंट अॅडमिनिस्ट्रेटिव्ह ऑफिसर - या पदांच्या L.I.C च्या पाचही कंपन्या स्वतंत्र परीक्षा घेतात मात्र अभ्यासक्रम व निवड प्रक्रीया सारखीच असते.

- 1) शैक्षणिक पात्रता - पदवीधर
- 2) गुणांची अट - नाही
- 3) वय - 21 वर्षे ते 30 वर्षे
- 4) मासिक पगार - 42,000 ते 55000
- 5) परीक्षा व अभ्यासक्रम - माध्यम हिंदी व इंग्रजी (MCQ)

अ.नं	घटक / टॉपिक्स	प्रश्न	मार्क्स	प्रश्नाचे स्वरूप
1	Reasoning	30	90	MCQ
2	Quantitative Aptitude	30	90	MCQ
3	GK & current Aptitude	30	60	MCQ
4	Computer Test	30	60	MCQ
5	English	40	-	
	एकूण	160	300	

- 6) निगेटिव्ह मार्किंग - एक चुकीच्या उत्तराला $\frac{1}{4}$ मार्क्स कमी
- 7) मुलाखत - परिक्षेत इंग्लिश विषयाला मार्क्स नाहीत. इतर सर्व मार्क्सच्या आधारे मुलाखतीला निवड करतात.

ब) **L.I.C व GIC Assistant -**

L.I.C व G.I.C मध्ये क्लर्क पदासाठी भरती करतात त्याला L.I.C व GIC असिस्टंट म्हणतात. विमा कंपन्या स्वतंत्र जाहिराती देऊन परीक्षा व मुलाखतीतून पदे भरतात.

- 1) शैक्षणिक पात्रता - पदवीधर
- 2) गुणांची अट - नाही
- 3) वय - 18 ते 28
- 4) पगार - 25000 ते 32000 मासिक
- 5) परीक्षा पध्दती - पूर्व परीक्षा व मुख्य परीक्षा
- 6) माध्यम - हिंदी व इंग्रजी
- 7) अभ्यासक्रम - I.B.P.S क्लर्क परिक्षेसारखा
- 8) निगेटिव्ह मार्किंग - एक चुकीस $\frac{1}{4}$ वजा
- 9) अंतिम निवड - मुलाखत नाही. परिक्षेतील गुणावर निवड

क) शिकाऊ विकास अधिकारी A.D.O

- 1) शैक्षणिक पात्रता - पदवीधर
- 2) गुणांची अट - आहे पण 2 वर्षांचा मार्केटिंगचा अनुभव
- 3) वय - किमान 21 ते 30
- 4) मासिक पगार - 27000 ते 32000 रु.
- 5) परीक्षा पध्दती - मुख्य परीक्षा हिंदी/इंग्रजी ऑनलाईन
- 6) अभ्यासक्रम - क्लर्क व ऑफिसर दर्ज्याचा मात्र सतत बदल

अ.नं	घटक/ टॉपिक्स	प्रश्न	माक्स	वेळ
1	Reasoning	25	25	एकूण 2 तास
2	Numerical Ability	25	25	
3	GK & current Affairs	25	25	
4	English	25	25	
5	Insurance and Finance	50	50	
	एकूण	150	150	

7) निगेटिव्ह मार्किंग - एक चूकीस $\frac{1}{4}$ वजा

8) अंतिम निवड - परिक्षेतील गुण व मुलाखतीद्वारे अंतिम निवड करतात. बँकिंग व विमा क्षेत्रातील रोजगार संधीबाबत - रयत शिक्षण संस्थेचे, धनंजयराव गाडगीळ वाणिज्य महाविद्यालय, सातारा 415001 येथे संपर्क साधावा.

अभिक्षमता मापन चाचणी

महाराष्ट्र शासनाच्या एस.एस.सी बोर्डामार्फत इ. 10 साठी (2019-2020) अभिक्षमता मापन चाचणी घेण्यात आलेली आहे. विद्यार्थ्यांमधील उपजत क्षमतांचा शोध या चाचणीद्वारे घेण्यात आलेला आहे. तार्किक, अवकाशीय, सांख्यिकीय क्षमतेबरोबरच भाषिक क्षमतेचेही मापन या चाचणीद्वारे घेण्यात आलेले आहे. इ. 10 वी च्या विद्यार्थ्यांनी आवडीच्या कोर्सची निवड करताना आपणाकडे त्यासाठी आवश्यक अभिक्षमता किती प्रमाणात आहे? हे अभिक्षमता मापन चाचणीच्या निकालावरून अवलोकन करणे आवश्यक आहे.

२०) हवाई क्षेत्रातील नोकरीच्या संधी

* विमान उडविण्याचे शास्त्र (एविएशन) *

या क्षेत्राची ज्याला तीव्र इच्छाशक्ती आहे त्यांनीच या क्षेत्रात यावे. अनेकांना विमानाचे प्रचंड आकर्षण आहे. आयुष्यामध्ये आपण एकदा तरी विमान प्रवास करावा असे प्रत्येकाला वाटते. आज सर्वसामान्य व्यक्तीला विमान प्रवास करणे शक्य झाले आहे. त्यामुळे अर्थातच या क्षेत्रातील सेवेच्या संधी वाढल्या आहेत. या क्षेत्रांमध्ये काम करण्यासाठी व्यक्तींमध्ये पुढील क्षमता असाव्या लागतात.

- १) सर्वाना सामावून घेऊन काम करण्याची क्षमता
- २) विश्वसनीयता
- ३) स्पष्ट उच्चार व स्पष्टवक्तेपणा
- ४) शारीरिक आणि मानसिक दृष्ट्या सदृढ असावा.
- ५) तांत्रिक क्षमता आवश्यक
- ६) आत्मविश्वास

या क्षेत्रासाठी ची पात्रता कला, वाणिज्य आणि विज्ञान शाखांमधून या क्षेत्राकडे जाता येते. परंतु इंजीनीअरिंग करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना या क्षेत्राकडे अधिक संधी असते.

* हवाई क्षेत्रामध्ये काम करण्याची संधी पुढीलप्रमाणे

एअरक्राफ्ट इलेक्ट्रिकल इंस्टलर, पायलट, एअर ट्रॅफिक कंट्रोलर, क्वालिटी कंट्रोल, पर्सनल ग्राउंड स्टाफ, एअरपोर्ट ऑपरेशन मॅनेजर, एविएशन मेन्टेनन्स टेक्निशियन, एयर टिकट स्टाफ

* हवाई क्षेत्रात पुढीलप्रमाणे करिअर करता येईल.....

* इयत्ता बारावी नंतरचे अभ्यासक्रम

अभ्यासक्रमाचे नाव	कामाचे स्वरूप	प्रवेश पूर्व पात्रता
BBA	विमानतळावरील व्यवस्थापन करण्याची जबाबदारी	तीन वर्षांचा पदवी अभ्यासक्रम ५०% गुणांसह बारावी परीक्षा उत्तीर्ण
Aircraftmaintenance engineering	विमानाचे व्यवस्थापन करणे	विज्ञान शाखेमध्ये ५०% सह बारावी उत्तीर्ण होऊन बी.एस.सी.बी.टेक.ए.एम. हा चार वर्षांचा अभ्यासक्रम पूर्ण करता येतो
Dip. In ground staff	प्रवाशांची काळजी घेणे, मार्गदर्शन करणे	५०% गुणांसह कोणत्याही शाखेची बारावी परीक्षा उत्तीर्ण उत्तम संभाषण कौशल्य असणे गरजेचे
Aeronautical engineering इंजीनियरिंग	गरजेनुसार विमानाचे डिझाईन तयार करणे	विज्ञानशाखेमध्ये ५०% सह बारावी बी.ई. अथवा बी. टेक. इन एरोनॉटिकल हा चार वर्षांचा अभ्यासक्रम पूर्ण करता येतो.

Commercial pilot license	वैमानिक होण्यासाठी लायसन प्राप्त करून घेणे गरजेचे आहे	बारावी विज्ञान शाखेमध्ये ५०% गुण, पायलट अभियोग्यता चाचणी आणि वैयक्तिक मुलाखत यामधून अठरा महिन्यांचा व १६० तासांचा विमान उडविण्याचा अनुभव आवश्यक
Dip. In aviation hospitality	ग्राहकांना योग्य सेवा देणे	५०% गुणांसह कोणत्याही शाखेची बारावी परीक्षा उत्तीर्ण, उत्तम संभाषण कौशल्य, कला शाखेतील विद्यार्थ्यांना विमान क्षेत्रात करिअर करण्याची उत्तम संधी.

* १२ वी नंतरचे कोर्सची नावे

बारावी कला शाखेचे अभ्यासक्रम .....

अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	फी
बॅचलर इन हॉस्पिटॅलिटी मॅनेजमेंट	चार वर्ष	एक लाख ते पाच लाख
बी. एससी. इन हॉस्पिटॅलिटी ऍडमिनिस्ट्रेशन	तीन वर्ष	पाच लाख ते सहा लाख
डिप्लोमा इन एअर होस्टेस इन फ्लायट कॅबिन क्रूऑपरेशन	एक वर्ष	५० हजार ते एक लाख
डिप्लोमा इन एअर कार्गोमॅनेजमेंट	एक वर्ष	२५००० ते चाळीस हजार
बॅचलर इन हॉस्पिटॅलिटी मॅनेजमेंट कुलिनरी स्पेशलायझेशन	तीन वर्ष	दीड लाख ते साडेचार लाख
डिप्लोमा इन केबिनक्रू	एक वर्ष	५० हजार ते साठ हजार
बी.एससी. इन एविएशन	तीन वर्ष	साडेतीन लाख ते साडेपाच लाख
एअर होस्टेस	एक वर्ष	५० हजार ते एक लाख
एअरपोर्ट ग्राउंड फॅन्ट्री	एक वर्ष	वीस हजार ते पन्नास हजार

* बारावी वाणिज्य शाखेतील नंतरचे अभ्यासक्रम

अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	फी
डिप्लोमा इन एअरपोर्ट मॅनेजमेंट सर्विसेस	एक वर्ष	सात हजार ते एक लाख
बी.एस.सी. हॉस्पिटॅलिटी अँड होटेल ऍडमिनिस्ट्रेशन	तीन वर्ष	५०००० ते ६००००
बी. बी.ए. इन एव्हिएशन	तीन वर्ष	१८०००० ते २६००००
लोमानइन ट्रॅव्हल मॅनेजमेंट अँड एअरपोर्ट हँडलिंग	सहा महिने	दहा हजार ते तीस हजार ६०००
डिप्लोमा इन एव्हिएशनहॉस्पिटॅलिटी अँड ट्रॅव्हल मॅनेजमेंट	एक वर्ष	दहा हजार ते तीस हजार ६०००
हो नाइन हॉस्पिटॅलिटी मॅनेजमेंट इंटरनॅशनल सर्टिफिकेशन	तीन वर्ष	३००००० ते १००००००
बी.बी.ए. एव्हिएशन ऑपरेशन्स	तीन वर्ष	२००००० ते सहा लाख

* बारावी विज्ञान शाखेचे नंतरचे अभ्यासक्रम

अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	फी
बी टेक एरोस्पेस इंजीनीअरिंग	चार वर्ष	पाच लाख ते आठ लाख
कमर्शियल पायलट लायसन	दोन वर्ष	१० लाख ते ५० लाख
बी.ई.एरोस्पेस इंजीनीअरिंग	चार वर्ष	पाच लाख ते आठ लाख
बी.टेक.इन एरोस्पेस इंजीनियरिंग +एम बी.ए. इंटीग्रेटेड	पाच वर्ष	तीन लाख ते पंधरा लाख
बी. टेक एअरक्राफ्ट मेन्टेनन्स इंजीनियरिंग	चार वर्ष	तीन लाख ते सहा लाख
बी.एससी.स.ए क्राफ्ट मेन्टेनन्स इंजीनियरिंग	तीन वर्ष	दीड लाख ते अडीच लाख
पायलट ओरिएंटेशन प्रोग्राम	तीन महिने	एक लाख ते तीन लाख
बी.टेक एरोस्पेस इंजीनीअरिंग स्पेशलायझेशन इन एवोनिक इंजीनियरिंग	चार वर्ष	पाच लाख ते आठ लाख

याशिवाय जनरल ड्यूटी एजंट, एअरक्राफ्ट मेन्टेनन्स इंजीनियर, फिल्ड अटेंडन्स, एअरलाइन टेक्निशियन, फ्लायट डिस्पॅच, एअरलाइन फ्लायट इंस्ट्रक्टर, इत्यादी क्षेत्रातही करिअर करता येते.

एस.एस.सी. चा निकाल लागल्यानंतर हे नक्की करा!

तुम्ही ज्या विद्यालयातून एस.एस.सी.ची परीक्षा दिलेली असते त्या विद्यालयात समक्ष जाऊन शाळा सोडल्याचा दाखला आणि एस.एस.सी. गुणपत्रक ताब्यात घ्या. ही दोन्ही कागदपत्रे तुम्हाला जीवनभर उपयोगी पडतात. त्यामुळे ती योग्य प्रकारे जतन करा. शक्यतो या दोन्हीच्या झेरॉक्स प्रती काढून त्या मा. मुख्यापकांच्या सही शिक्यासह साक्षांकित करून घ्या. उपलब्ध कॉलेजमध्ये अनेक ठिकाणी प्रवेश अर्ज करा. प्रवेश अर्जासोबत दाखला व गुणपत्रकाच्या झेरॉक्स जोडा. तुमच्या प्रवेशाचे कॉलेज व कोर्स नक्की झाल्यावरच त्याठिकाणी original दाखला जमा करा.

*****

२१) कृषी व वनक्षेत्रातील संधी

इ. १० वी नंतरचे अभ्यासक्रम

अ.नं.	अभ्यासक्रम	कालावधी	संस्था
१)	सहाय्यक ग्रामसेवक	६ महिने	१) ग्रामसेवक ट्रेनिंग सेंटर, मांजरी, पुणे. २) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, परभणी ३) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, अमरावती
२)	उच्चस्तरीय ग्रामसेवक	१ वर्ष	१) ग्रामसेवक ट्रेनिंग सेंटर, मांजरी पुणे २) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, परभणी ३) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, अमरावती
३)	ग्रामसेविका	१ वर्ष	१) ग्रामसेवक ट्रेनिंग सेंटर, पुणे २) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, अमरावती ३) ग्रामसेवक प्रशिक्षण केंद्र, शिंदेवाडी
४)	गुरे - ढोरे पर्यवेक्षक	१ वर्ष	१) मांजरी फार्म, पुणे २) ऑग्रीकल्चर स्कूल, लांजा, रत्नागिरी ३) ऑग्रीकल्चर स्कूल, कोसवाड, ठाणे ४) कृषी प्रशिक्षण केंद्र, गोखलेनगर, पुणे ५) कृषी महाविद्यालय, कोल्हापूर
५)	दुध व्यवसाय व पशुसंवर्धन पदविका अभ्यासक्रम	१ वर्ष	१) इन्स्टिट्यूट ऑफ ऑग्री अँड डेअरी सायन्सेस लोणी ता. राहाता, जि. अहमदनगर २) इन्स्टिट्यूट ऑफ ऑग्री अँड डेअरी सायन्सेस ता. डहाणू जि. ठाणे

१२ वी नंतरचे अभ्यासक्रम

अ.नं.	अभ्यासक्रम	कालावधी	संस्था
१	बी.एस्सी (ऑग्री)	४ वर्षे	१) महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ राहुरी, जि.अहमदनगर २) पंजाबराव कृषी विद्यापीठ, अकोला ३) मराठवाडा कृषी विद्यापीठ परभणी ४) कै. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली या विद्यापीठांतर्गत चालणारी विविध कृषी महाविद्यालये
२)	बी. एस्सी (हॉर्टीकल्चर)	४ वर्षे	१) कॉलेज ऑफ ऑग्रीकल्चर दापोली २) ऑग्रीकल्चर कॉलेज, पुणे ३) मराठवाडा ऑग्रीकल्चर युनिव्हर्सिटी परभणी ४) पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला

३)	बी. टेक.	४ वर्षे	१) कॉलेज ऑफ अॅग्रीकल्चर इंजीनिअरिंग, अकोला २) अॅग्रीकल्चर इंजीनिअरिंग कॉलेज, राहुरी - अहमदनगर
४)	इंडियन डेअरी डिप्लोमा	४ वर्षे	१) डेअरी सायन्स इन्स्टिट्यूट आरे दूध कं.मुंबई - ६५
५)	बी. एस्सी. (फॉरेस्ट्री)	३ वर्षे	१) कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली २) पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला.
६)	बी. एस्सी. (फिशरिज)	३ वर्षे	कोकण कृषी विद्यापीठ, दापोली
७)	बी. एस्सी. (फूड सायन्स)	३ वर्षे	मराठवाडा कृषी विद्यापीठ, परभणी
८)	बी. टेक (डेअरी टेक्नॉलॉजी)	३ वर्षे	पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला
९)	फार्म बिझनेस मॅनेजमेंट		म. फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी

संपर्कासाठी काही संस्थांची माहिती

अ. नं.	अभ्यासक्रमाचे नांव	संस्था
१)	दुग्धजन्य पदार्थ निर्मिती, डेअरी रेफ्रिजेशन, दुग्धव्यवसाय प्रशिक्षण, रोपवाटिका	दुग्धविज्ञान संस्था, आरे, मुंबई - ६१
२)	गोड्या पाण्यातील मिश्र मत्स्यशेती, कोळंबी संवर्धन, मत्स्यबीज उत्पादन, जिताद्रा व तिलाफियाची मत्स्यशेती	जिल्हा मत्स्यबीज उत्पादन केंद्र अधिकारी
३)	सिंचनासंबंधी कामे करणाऱ्या अधिकारी व कर्मचारी यांच्यासाठी सिंचन अभियांत्रिकी, कृषी विज्ञान, सामाजिक शास्त्रे या विद्याशाखातील अभ्यासक्रम शेकऱ्यांसाठी प्रशिक्षण व कृतिसंशोधन	जल व भूमी व्यवस्थापन संस्था (वाल्मी) कांचनवाडी पैठण रोड, औरंगाबाद - ४३१००५

* फॉरेस्ट्री (वनक्षेत्र) *

विश्वाला पर्यावरणापासून धोका असल्याकारणाने जगातील सर्वच देश 'ग्लोबल वॉर्मिंग' ची भीती बाळगून आहेत. वने, जंगले यांचे संरक्षण व वृक्षारोपण कार्यक्रम पार पाडित आहेत. जंगले, झाडे, वने यांचे जतन करणे मानवाचे राष्ट्रीय कर्तव्य आहे. जागतिक पातळीवर जंगल वाढीसाठी संशोधन चालू आहे. त्यादृष्टीने भारतातही प्रयत्न चालू आहेत.

जंगलांचे संरक्षण करण्यासाठी यु.पी.एस.सी. तर्फे आय.एफ.एस. (इंडियन सर्व्हिस) म्हणून उच्च पद निर्माण केले आहे. तसेच एम.पी.एस.सी. व्दारे एस.एफ. या पदाची नियुक्ती केली जाऊ आहे. वनक्षेत्रपाल, सहाय्यक वनरक्षक बी.एस.सी., एम.एस.सी. (फॉरेस्ट्री) फॉरेस्टर, वनरक्षक ई. प्रकारचे पदे भरली जातात. वनरक्षक करणारे शिपाई ई. कर्मचारीही यात काम (नोकरी) करतात.

संस्था भारतीय वनव्यवस्थापन संस्था, नेहरू नगर भोपाळ - ४६२००३

प्रवेश पात्रता -

पदवीधर - ५०% मार्क्स

कालावधी - ८५ आठवडे

पदवी - डिप्लोमा

प्रशिक्षण देणाऱ्या संस्था -

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ

कॉलेज ऑफ अग्रीकल्चर, मुर्तिजापूर रोड,

कृषीनगर, अकोला

अभ्यासक्रम -

डिप्लोमा इन फॉरेस्ट मॅनेजमेंट

पल्प पेपर प्लान्टेशन टेक्नॉलॉजी

सर्टीफिकेट प्रोग्राम इन पार्टीसिपेट फॉरेस्ट मॅनेजमेंट

मास्टर ऑफ अग्रीकल्चर इकॉनॉमिक्स अँड बिझनेस

अग्रीकल्चर बिझनेस मॅनेजमेंट

एस.एस.सी. अग्रीकल्चर बिझनेस मॅनेजमेंट

कलमापन चाचणी

महाराष्ट्र शासनाच्या एस.एस.सी. बोर्डामार्फत इ. १० वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी कलमापन चाचणी घेण्यात आलेली आहे. या चाचणीद्वारे एकूण सात क्षेत्रातील विद्यार्थ्यांच्या आवडीचा शोध घेतलेला आहे. विद्यार्थ्यांनी कलचाचणीचा निकाल अवलोकन करून जास्तीत जास्त आवड कोणत्या क्षेत्राकडे दर्शविलेली आहे त्या क्षेत्रातील कोर्सला प्रवेश घ्यावा. ज्या क्षेत्रातील आवड जास्त आहे त्या क्षेत्रातील कोर्सला प्रवेश घ्यावा. ज्या क्षेत्रातील आवड आहे त्या क्षेत्रातील कोर्सला प्रवेश घ्यावा. ज्या क्षेत्रातील आवड जास्त आहे त्या क्षेत्रातील अभ्यासक्रमाची निवड केल्यास निश्चितच फायदा होईल. कलमापन चाचणी ही प्रमाणित व विश्वसनीय असून त्या आधारे इ. १० वी नंतरच्या कोर्सला प्रवेश घेणे ही शास्त्रीय पद्धती आहे. कोणत्याही परिस्थितीत सर्वात कमी कल (आवड) असणाऱ्या क्षेत्रातील कोर्सला प्रवेश घेणे टाळावे.

२२) फिल्म ऑण्ड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट

पुण्यात १९६० साली प्रभात स्टूडिओच्या परिसरामध्ये 'फिल्म इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया' या संस्थेची स्थापना करण्यात आली. ही संस्था केंद्र सरकारच्या माहिती व प्रसारण मंत्रालयांतर्गत काम करणारी स्वायत्त संस्था आहे. दूरचित्रवाणी संबंधित एक वर्ष कालावधीचे विविध स्वतंत्र अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आले आहेत.

अभ्यासकाचे नाव	शैक्षणिक पात्रता	कालावधी
* पोस्ट ग्रॅज्युएट इन् डिरेक्शन (दिग्दर्शन)	पदवी	३ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा इन् सिनेमोग्राफी (छायाचित्रण)	पदवी	३ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा इन् साउंड रेकॉर्डिंग ऑण्ड साउंड डिझाइन	पदवी (१२ वी ला भौतिकशास्त्र विषय असणे आवश्यक)	३ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा इन् एडिटिंग (संकलन)	पदवी	३ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा इन् आर्ट डिझाइन व प्रॉडक्शन डिझाइन	खालील विषयांतील पदवीधर (आर्कीटेक्चर/पेंटिंग/आलाईड आर्ट/शिल्पकला/इंटिरियर किंवा फाइन आर्टवरील कोणतीही पदवी वा समकक्ष पात्रता)	२ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट सर्टिफिकेट कोर्स इन् फिचर फिल्म स्क्रिनप्ले टायटिंग (पटकथा लेखन)	पदवी	१ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट सर्टिफिकेट कोर्स इन् डिरेक्शन (टेलिव्हिजन)	पदवी	१ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट सर्टिफिकेट कोर्स इन् इलेक्ट्रॉनिक सिनेमेटोग्राफी (टेलिव्हिजन)	पदवी	१ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट सर्टिफिकेट कोर्स इन् व्हिडीओ एडिटिंग (टेलिव्हिजन)	पदवी	१ वर्ष
* पोस्ट ग्रॅज्युएट सर्टिफिकेट कोर्स इन् साउंड रेकॉर्डिंग व टी.व्ही. इंजीनिअरिंग	पदवी (१२ वी ला भौतिकशास्त्र विषय असणे आवश्यक)	१ वर्ष

टेलिव्हिजन

* प्रवेश प्रक्रिया :

जानेवारी महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात माहितीपत्रक व प्रवेश अर्ज उपलब्ध होतात. फेब्रुवारी महिन्याच्या शेवटच्या आठवड्यापर्यंत प्रवेश अर्ज स्वीकारण्याची मुदत असते. संस्थेच्या वेबसाईटवरून देखील ऑनलाईन अर्ज भरता येईल. प्रवेशासाठी संस्थेद्वारे अखिल भारतीय पातळीवरील प्रवेश परिक्षा घेतली जाते. संस्थेमध्ये हॉस्टेलची सोय उपलब्ध आहे.

फिल्म व टेलिव्हिजन संबंधीच्या अद्ययावत प्रशिक्षण सुविधा संस्थेत उपलब्ध करून देण्यात आल्या आहेत. या ठिकाणी फिल्म व टेलिव्हिजन या दोन्ही माध्यमांसाठी प्रत्येकी दोन स्टुडिओ उभारण्यात आले आहेत. कॅमेरा व प्रकाश योजनेतील अद्ययावत सामग्री येथे विद्यार्थ्यांसाठी उपलब्ध करून दिली जाते. मल्टीमिडिया प्रयोगशाळेत माध्यमासाठीचा संगणकाचा उपयोग शिकविला जातो. संस्थेच्या ठिकाणच्या आवारात नॅशनल फिल्म अर्काइव्हज ऑफ इंडियाचे कार्यालय आहे.

या संस्थेतील अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी विविध शिष्यवृत्त्या उपलब्ध आहेत. या व्यतिरिक्त प्रवेश वर्षाच्या परिक्षेतील गुणवंत विद्यार्थ्यांसाठी विविध संस्था तसेच काही व्यक्तिद्वारे बक्षीसे दिली जातात.

* अधिक माहितीसाठी संपर्क :-

संपर्क : फिल्म अँड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट,

ऑफ इंडिया, लॉ कॉलेज रोड पुणे. ४११००४

दुरध्वनी : ०२०-२५४३१८१७/२५४३००१७

वेबसाईट : www.ftiindia.com

शिक्षक काय करिअर गाईडन्स करू शकतात?

शाळेत शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत शिक्षकांना अनेक निरीक्षणांवरून आणि वेगवेगळ्या परीक्षांच्या माहितीवरून अनेक बाबी कळतात. यामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वात जास्त गुण मिळणारा विषय, सर्वात कमी मिळणारा विषय, जास्त आवडता विषय, कमी आवडता विषय, नेतृत्वगुण, चिकाटी, अभिनय, कलागुण, खेळातील नैपुण्य, इ. बाबींची पालकांशी चर्चा करावी. त्यानुसार पुढील अभ्यासक्रम निवडण्याविषयी शास्त्रीय माहिती देण्यात यावी. शक्यतो परिसरातील व्यवसाय समुपदेशक यांच्याशी पालकांचा संपर्क करून द्यावा.

*****

२३) ट्रॅव्हल ॲण्ड टुरिझम

जागतिकरणामुळे विविध प्रांतातील लोक एकत्र आल्याने अशा वेगवेगळ्या देशांतील लोकांशी आपला संबंध येऊ लागला आहे. त्यातूनच पर्यटन सारख्या व्यवसायाला खूप महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. विविध नैसर्गिक ठिकाणे, ऐतिहासिक ठिकाणे बघण्याची आवड फिरण्याची आवड असणाऱ्या व्यक्तींना पर्यटन क्षेत्रात व्यवसाय करण्यास संधी उपलब्ध आहे. पर्यटकांची वाढती संख्या, परदेशातील स्थळांचे आकर्षण यामुळे देश-विदेशात जवळपास १०० कोटी लोक पर्यटन करतात पर्यटकांच्या सोईसाठी अनेक शाळा उपशाखा-संस्था कार्यरत आहेत. पर्यटन हा अनेक राज्यांचा, देशांचा मुख्य व्यवसाय झाला आहे.

पूर्वी पर्यटन फक्त तीर्थक्षेत्रांशी संबंधित होते. आता हे प्रेक्षणीय स्थळे, डोंगर, शिखरे, नद्या, ऐतिहासिक वास्तू व ठिकाणे यांसारख्या बाबींशी निगडित झाले आहे. पारंपारिक पद्धतीने शिक्षण पूर्ण करणे आणि ठराविक क्षेत्रात नोकरी, व्यवसाय करणे. त्यामध्येही अनेकांना अपयश येते. म्हणूनच नोकरी वा व्यवसायाच्या दृष्टीकोणातून आवड निर्माण करणारे चांगला मोबदला मिळवून देणारे, इतर लोकांशी, प्रांतांशी, भाषेशी, अपरिचित व परिचित ठिकाणांशी संपर्क येणारे क्षेत्र म्हणून पर्यटन क्षेत्राकडे पाहिले जाते.

पर्यटनामुळे राज्यामध्ये अनेक ठिकाणी रोजगाराच्या संधी निर्माण होत आहेत. देशाला परकीय चलन मिळते. हस्तकला, कुटीर उद्योगामधील मालाला पर्यटकांमुळे बाजारपेठात उपलब्ध होत आहेत.

या क्षेत्रातील अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यासाठी उमेदवारांकडे हवी कष्टाची सवय, प्रचंड प्रवासाची आवड, प्रचंड सहनशीलता, कलेची जाण, लोकांमध्ये मिसळण्याचा वेडेपणा, प्रसन्न, हसरे, सळसळणारे व्यक्तिमत्त्व, उठण्या बसण्यातील नीटनेटकेपणा, विनयशीलता आणि तितकीच शिस्त !

पर्यटन क्षेत्रात तरुण उमेदवारांना फार मोठा वाव आहे. तुम्ही अगदी तिकिट बुकिंगपासून या क्षेत्रात असू शकत सर्व यंत्रणा स्वतः राबवून हवा तेवढा पैसा अल्पावधीत कमवू शकता.

Career in Travel and Tourism

Institute	Name of course	Eligibility	Duration
Mumbai University Institute of career Education Development Vidyanagari Kahina	1] Diploma in Tour and Tourism	Graduate	2 yrs
	2] Diploma in Tourism Travel industry management	Graduate	2 yrs
	3] Certificate course in Tourism and Travel industry	H . S.C	1 yrs
	4] Certificate course in Tourism and Travel industry Management	H . S.C	1 yrs
	5] Certificate course in Airline and Travel	H . S.C	1 yrs
	6] Advance Diploma in Tourism		

* Tourism Institute *

- 1] Indian institute of Hotel management, Aurangabad
- 2] Director of Technical Education, Mumbai
- 3] AMRD Tourism Academy, Nasik
- 4] Dr. Ambedkar Marathwada University Aurangabad
- 5] D.Y.P. ATLL Institute of Hotel Management and catering Technology, Navi Mumbai
- 6] All India Shivaji Maemorial Institute of Hotel Management and catering Technology, Pune
- 7] Bharati Vidyapeeth, Pune
- 8] Deena institute of Hotel Management, Pune

*

*

*

www.ate.org/hmct

www.ate.org

www.ate.org.in

* पर्यटनाचे चार विभाग पडतात.

१) केंद्र सरकार व राज्य सरकार यांच्याशी संबंधित सेवा : पर्यटन संचलनाचे पर्यटन विकास महामंडळे आय.टी.डी.सी. हॉटेल्स इमिग्रेशन आणि कस्टम सेवा इ.

२) व्यवसायिक विभाग : पर्यटन संस्था, हवाई सेवा, रेल्वे सेवा इ.

३) सेवा विभाग : गाईड, दुभाषी, मार्केटिंग करणारे, प्रसिद्धी यंत्रणा हाताळणारे

४) संस्थात्मक विभाग : हॉटेल आणि हॉस्पिटॅलीटी उदा. बुकींग, फ्रंट ऑफिस इ.

या शिवाय या व्यवसायात इतरही पर्याय उपलब्ध आहेत. ट्रॅव्हल एजंट, आरक्षण विभाग, व्यवस्थापन विभाग, मार्केटिंग विभाग, टूर ऑपरेटर्स, नियोजन विभाग, विक्री विभाग, आरक्षण, सहल व्यवस्थापक, गाईडस्

* सरकारी पर्यटन विभाग - यु.पी.एस.सी. एम्.पी.एस.सी. द्रव्या भरती.

* पात्रता - ट्रॅव्हल अँड टूरिझम मधील पदविका १ पदवी

* पर्यटनाचे विविध पर्याय -

१) अँगो टूरिझम

२) मेडिकल टूरिझम

३) इको टूरिझम

४) व्हिलेज टूरिझम

५) हेरिटेज टूरिझम

६) फेस्टिवल टूरिझम

Travel and Tourism field

The tourism sector of India is one of the largest revenue earning industry in the country. According to a report by the ministry of Tourism Govt. of India (released in Nov. 2011) about 5.78 million international tourist visited various parts of the country. India being a diverse nation in terms of geography, history, culture and language, the scope for travel and tourism is wide. Therefore, career opportunities in travel and tourism is huge and the industry provides a range of job options for professionals with appropriate education. If you have a charming personality and passion for seeing new places, career options in travel and tourism industry are immense.

Students who wish to enter the tourism industry will need to pursue a course in the field. There are about 24 colleges in India.

Courses in Travel and Tourism field

- * **B.Sc. in Tourism and Hospitality Management Duration - 3 years**
Full time Under Graduate Degree
- * **Master in Aviation and Tourism Management Duration - 9 Months**
Part Time - Diploma
- * **Diploma in Travel Tourism Management with CRS Duration - 105 Days**
Full Time, Diploma
Inspire - Academy, Andheri West, Mumbai
- * **Bachelor of Tourism and Travel Management Duration - 4 years**
Full Time Under Graduate Degree
Amity University, Mumbai, Panvel, Mumbai
- * **Diploma in Airport Ground Handling and Travel Tourism Management**
Duration - 5 Months
Part time - Diploma
IIFLY Aviation Training Centre, Andheri East, Mumbai
- * **Advance professional certificate course in Travel and Tourism**
Duration - 12 Months
Full Time, Certification
Eduglobe School of Learning, Andheri East, Mumbai
- * **MBA in Hotel Management and Tourism**
Duration - 2 years
Full Time - Post Graduate, Degree
Indian Institute of Hospitality and Management Thane west, Thane
- * **Odyssey certified post Graduation Diploma in Tourism and Travel Management (PGDTTM)**
Duration - 12 Months
Full time, Diploma
Odyssey Academy, Vile parle west, Mumbai
- * **Travel professional program A past Graduate Diploma in Travel and Tourism Management**
Duration - 1 year
Part time post Graduate Diploma

Thomas Cook Centre of Learning fort, Mumbai

* **UG Diploma in Travel, Hospitality and Customer Service**

Duration - 1 year

Full Time Diploma

TMI Academy of Travel Tourism and Aviation studies.

* **P.G. Diploma in Tourism and Travel Industry Management**

Duration - 18 Months

Full time post Graduate Diploma

Garware Institute of career Education and Development (GICED) Santacruz East, Mumbai

* **Frankfinn Diploma in Aviation, Hospitality and Travel Management**

Duration - 1 year

Full Time, Diploma

Frankfinn Institute of Air Hostess Training see All Branchs " Fly High"

* **IATA Foundation in Travel and Tourism Level 1**

Duration - 6 Months

Full Time, Diploma

Rashmis Transworld Academy (IATA Authorised Training centre, sian, Mumbai)

* **Post Graduate Diploma in Travel and Tourism Management**

Duration - 1 year

Full Time post Graduate Diploma

University of Mumbai fort, Mumbai

* **M. Sc. in Hospitality and Tourism studies**

Duration - 2 years

Full Time - Post Graduate Degree

D.V. Patil School of Hospitality and Tourism studies Navi Mumbai

* **Diploma in compact Travel and Tourism**

Part - Time Diploma

Institute of Hotel cargo and Tourism Management Mumbai

* **Diploma in Travel and Tourism Management**

Duration - 4 Months

Full Time - Diploma

Akbar Academy, Bandra west Mumbai

*****

२४) करिअर इन फाईन आर्टस्

अ) इ. १० वी च्या आधी करता येणारे अभ्यासक्रम

अ.क्र	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश पात्रता	कालावधी	संस्था
१.	सर्टिफिकेट कोर्स इन एम्ब्रायडरी	८ वी पास	१ वर्ष	एस. एल. रहेजा इन्स्टिट्यूट, मुंबई - २५
२.	सर्टिफिकेट कोर्स इन टेलरिंग कटिंग	८ वी पास	१ वर्ष	एस. एल. रहेजा इन्स्टिट्यूट मुंबई- २५
३.	सुगम संगीत प्रमाणपत्र	अट नाही	१ वर्ष	S.N.D.T. आर्टस् अँड कॉमर्स कॉलेज, कर्वे रोड, पुणे

ब) इ. १० वी नंतरचे अभ्यासक्रम

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश पात्रता	कालावधी	संस्था
१.	मूलभूत अभ्यासक्रम (फौंडेशन कोर्स)	इ.१० वी इंटरमिडीएट ग्रेड परीक्षा	१ वर्ष	सर. जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस् मुंबई
२.	इंटेरियर डेकोरेटर डिप्लोमा	१० वी पास	३ वर्ष	अँकॅडमी फाईन आर्ट व डिझाईन पुणे
३.	इंटेरियर डेकोरेटर डिप्लोमा	१० वी पास	५ वर्ष	सर.जे.जे.स्कूल ऑफ आर्टस्, मुंबई
४.	अप्लाइड आर्ट	१० वी पास	५ वर्ष	सर.जे.जे.स्कूल ऑफ आर्टस्, मुंबई
५.	सर्टिफिकेट कोर्स इन ड्रामॅटिक्स	१० वी पास	५ वर्ष	मराठवाडा विद्यापीठ
६.	सर्टिफिकेट कोर्स इन ड्रामॅटिक्स	१० वी पास	५ महिने	मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे
७.	डिप्लोमा इन डान्स	१० वी पास	३ वर्ष	Dept. ऑफ म्यूझिक विद्यापीठ क्लब हाऊस, चर्च गेट, मुंबई
८.	बेसिक कोर्स इन फोटोग्राफी	१० वी पास	१ वर्ष	फर्यूसन कॉलेज, पुणे.

क) इ. १० वी + फौंडेशन कोर्स

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे	कालावधी	संस्था
१.	डिप्लोमा इन पेंटिंग	४ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
२.	डिप्लोमा इन ड्रॉइंग	४ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
३.	डिप्लोमा इन मॉडेलिंग	४ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
४.	टेक्स्टाईल डिझाईनिंग	४ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
५.	इंटेरियर डेकोरेशन	४ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
६.	आर्ट टीचर डिप्लोमा	१ वर्ष	सर.जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस्.मुंबई
७.	डिप्लोमा इन टेक्स्टाईल डिझाईनिंग	२ वर्ष	ए.एल.रहेजा टेक्निकल इन्स्टीट्यूट
८.	ड्रॉइंग अँड प्रिंटिंग	२ वर्ष	हँडीक्राफ्ट ट्रेनिंग सेंटर, वरळी मुंबई

ड) इ. १२ वी नंतरचे अभ्यासक्रम

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश पात्रता	कालावधी	संस्था
१.	फॅशन टेक्नोलॉजी पदविका	१२ वी पास	२ वर्ष	१) सर.जे.जे.स्कूल ऑफ आर्टस् मुंबई २) सोफिया पॉलिटेक्निक देसाई रोड, मुंबई - २६
२.	प्रॉडक्शन टेक्नोलॉजी प्रमाणपत्र	१२ वी पास	१ वर्ष	नॅशनल इन्स्टीट्यूट ऑफ फॅशन टेक्नोलॉजी, नवी दिल्ली.
३.	फॅशन डिझाईन प्रमाणपत्र	१२ वी पास	१वर्ष	निर्मला निकेतन न्यू मरीन मुंबई - २०
४.	सर्टिफिकेट कोर्स इन ड्रॉमॅटिक्स	१२ वी पास	१ वर्ष	फॅक्टरी ऑफ फाईन आर्ट, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

ललित कला शाखेतील अभ्यासक्रम

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे नाव	पात्रता	कालावधी
१.	बी.ए.ललित कला	१२ वी	३ वर्ष
२.	एम.ए. ललित कला	बी.ए.ललित कला	२ वर्ष
३.	बॅचलर ऑफ फाईन आर्टस् (बी.एफ.ए)	१२ वी	३ वर्ष
४.	मास्टर ऑफ फाईन आर्टस् (एम.एफ.ए)	बी.ए.फाईन आर्टस्	२ वर्ष
५.	डिप्लोमा इन म्युझिक	१० वी	२ वर्ष
६.	सर्टिफिकेट कोर्स इन म्युझिक	१२ वी	१ वर्ष (अर्धवेळ)
७.	सर्टिफिकेट कोर्स इन म्युझिक	१२ वी	१ वर्ष (अर्धवेळ)
८.	ब्रीज कोर्स फॉर बी.एफ.ए.	शासकीय पदवी (चित्रकला/ रंगकला/उपयोजित कला)	१ वर्ष

९.	मास्टर डिग्री ऑफ फाईन आर्ट्स (अॅडव्हर्टायझिंग/पब्लिशिंग/पब्लिक वेलफेअर)	बी.एफ. ए.	२ वर्ष
१०.	बॅचलर ऑफ आर्किटेक्चर (बी.आर्च)	१२ वी विज्ञान (P.C.M.)	५ वर्ष
११.	बॅचलर ऑफ आर्किटेक्चर (इंटेरियर डिझाईनिंग)	१२ वी विज्ञान (P.C.M.)	५ वर्ष
१२.	मास्टर ऑफ आर्किटेक्चर (एम. आर्च)	बी. आर्च	२ वर्ष

* पदविका अभ्यासक्रम *

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	प्रवेश पात्रता
१.	मूलभूत अभ्यासक्रम	१ वर्ष	१०वी इंटरमिजीएट ड्राईंग ग्रेड परीक्षा पास
२.	पेंटिंग	४ वर्ष	मूलभूत अभ्यासक्रम परीक्षा उत्तीर्ण
३.	शिल्पकला	४ वर्ष	मूलभूत अभ्यासक्रम परीक्षा उत्तीर्ण
४.	सिरॅमिक व पॉटरी	२ वर्ष	मूलभूत अभ्यासक्रम परीक्षा उत्तीर्ण
५.	डी.ए.एड.	१ वर्ष	जी.डी.आर्ट पेंटिंग/कमर्शियल आर्ट
६.	चित्रकला शिक्षक	२ वर्ष	१२ वी उत्तीर्ण + ए.टी.डी.+इंटरमिजीएट ड्राईंग ग्रेड परीक्षा पास

* पदवी अभ्यासक्रम *

अ.न.	अभ्यासक्रमाचे नाव	कालावधी	प्रवेश पात्रता
१.	रंगकला व रेखाकला	४ वर्ष	१२ वी उत्तीर्ण (कमीत कमी ५०% गुण आवश्यक)
२.	उपयोजित कला	४ वर्ष	+
३.	इंटेरियर डेकोरेशन	४ वर्ष	इंटरमिजीएट ग्रेड परीक्षा पास
४.	टेक्स्टाईल डिझाईन	४ वर्ष	+
५.	स्कल्चर अँड मॉडेलिंग	४ वर्ष	प्रवेश परीक्षा (शासकीय/खाजगी)

संपर्क :-

- १) सर. जे.जे. स्कूल ऑफ आर्टस् मुंबई.
- २) सर.जे.जे. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई
- ३) शासकीय चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर
- ४) शासकीय चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
- ५) तसेच प्रत्येक जिल्ह्याचे ठिकाणी विविध मान्यताप्राप्त संस्थामध्ये उपलब्ध आहे.

* नृत्यसाधनेतील करिअर *

अ.क्र.	प्रशिक्षण नाव	अर्हता	कालावधी
१.	बॅचलर ऑफ परफॉर्मिंग आर्टस् (बिपीए इन डान्स)	कोणत्याही विषयातील बारावी परीक्षा उत्तीर्ण मान्यताप्राप्त संस्थेतील दोन वर्षांचा नृत्य विषयातील फौंडेशन कोर्स पूर्ण	३ वर्षे
२.	मास्टर ऑफ परफॉर्मिंग आर्टस् (बिपीए इन डान्स)	बॅचलर ऑफ परफॉर्मिंग आर्टस्	२ वर्षे
३.	सर्टिफिकेट इन डान्स (कथक) अर्धवेळ अभ्यासक्रम	बारावी उत्तीर्ण	१ वर्षे
४.	डिप्लोमा कोर्स इन डान्स (कथक) अर्धवेळ अभ्यासक्रम	सर्टिफिकेट इन डान्स (कथक), कोणत्याही विषयातील पदवी व तीन वर्षे कथक नृत्यांचे प्रशिक्षण घेतलेले असावे.	१ वर्षे
५.	अॅडव्हान्स डिप्लोमा कोर्स इन डान्स (कथक) अर्धवेळ अभ्यासक्रम	डिप्लोमा कोर्स इन डान्स (कथक), कोणत्याही विषयातील पदवी.	१ वर्षे

पत्ता - मुंबई विद्यापीठ

वेबसाईट :- www.mu.ac.in/arts/fineart

टाटा कन्सल्टन्सी सर्व्हिसेस (Tata Consultancy Services)

अ) कॅम्पस टू कॉर्पोरेट प्रोग्रॅम (Campus to Corporate Programme)

पदवीच्या अंतिम वर्षात शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांना Personality Development, Corporate Etiquettes, Interview Techniques Soft Skills इत्यादीचे प्रशिक्षण TCS मार्फत Faculty Development Program अंतर्गत प्रशिक्षण पूर्ण केलेल्या प्राध्यापकांमार्फत देण्यात येते. प्रशिक्षण घेतलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी TCS कंपनी Campus Drive चे आयोजन केले जाते. TCS च्या माध्यमातून सन २०१६-२०१७ मध्ये ३ ठिकाणी Campus Drive चे आयोजन केले होते. सन २०१७-२०१८ मध्ये दि. ०१ जानेवारी २०१८ पासून Campus to Corporate अंतर्गत प्रशिक्षण सुरू झालेले आहे. त्यामध्ये २५५३ विद्यार्थी प्रवेशित आहेत.

- ◆ कोर्स कालावधी : ७० तास
- ◆ पात्रता : बी.ए/बी.कॉम/बी.एस्सी./बी.बी.ए.मधील अंतिम वर्षातील विद्यार्थी
- ◆ कोर्स फी : मोफत

२५) ऊर्जा क्षेत्रातील करिअर

ऊर्जा क्षेत्र हे नियमित वाढ होणाऱ्या क्षेत्रांपैकी एक असून Internatinal renewable energy च्या अहवालानुसार भारतामध्ये अपारंपारिक ऊर्जा क्षेत्रातील नोकऱ्यांची संख्या दरवर्षी 7 % नी वाढत आहे. ऊर्जा क्षेत्रातील व्यवसाय संधीचे सर्वसाधारणपणे पुढील प्रकार पडतात.

- 1] Design and manufacturing
- 2] Supply chain maganement
- 3] Sales and administration
- 4] Installation and commisioning
- 5] Operation and maintenance

वरील प्रकारांमध्ये 10 वी / 12 वी उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांपासून Mechanical, Civil, Electrical, Electronics, Chemical अभियंते M.Sc. Pysics, Chemistry पदवी धारकांना संधी आहेत.

पारंपारिक ऊर्जा : तेल आणि नैसर्गिक वायू

ज्या विद्यार्थ्यांना सरकारी क्षेत्रात आव्हानात्मक तसेच आकर्षक नोकरी करायची असेल Oil and Natural gas Corporation of India (ONGC) हा चांगला पर्याय आहे. सरकारी नोकऱ्यांपैकी सर्वाधिक वेतन श्रेणी पुरवणारी संस्था असून, येथील भरती मुख्यतः GATE परिक्षेच्या माध्यमातून होते. यासंबंधी सविस्तर माहिती www.ongcindia.com संकेतस्थळावर नियमित उपलब्ध असते.

अपारंपारिक ऊर्जा : Paris agreement चा सदस्य देश

म्हणून भारताने 175 गिगा वॉट वीज 2022 साल पर्यंत अपारंपारिक स्रोतांपासून निर्माण करण्याचा संकल्प केला आहे. यापैकी 100 गिगा वॉट चे ध्येय सौर उर्जेतून गाठण्याचे धोरण आहे. यामुळे घरगुती स्तरावर तसेच मोठ्या प्रकल्पांमध्ये अभियंते, कुशल कारागिर, उद्योजक यांची गरज निर्माण होणार आहे.

नवीन आणि अपारंपारिक ऊर्जा मंत्रालयातर्फे भारतात मोठ्या प्रमाणात सौर ऊर्जा केंद्रांची निर्मिती केली जात आहे. या केंद्रांच्या व्यवस्थापनासाठी काढल्या. जाणाऱ्या टेंडर मध्ये नवीन 'Start Up' कंपन्यांना प्राधान्य दिले जाते. 10 वी/12 वी आणि IIT उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांसाठी अपारंपारिक ऊर्जा मंत्रालयातर्फे National Institute of Solar Energy च्या माध्यमातून 'सूर्यमित्र' योजना राबवली जाते. या विद्यार्थ्यांना योजनेअंतर्गत Solar panel हातळणी, Installation व अन्य कौशल्य आणि उपकरणे यांचे प्रशिक्षण दिले जाते. हे विद्यार्थी सौर उर्जा केंद्रांमध्ये किंवा स्वतंत्रपणे काम करू शकतात. 'सूर्यमित्र' प्रशिक्षण केंद्रे प्रत्येक राज्यात मुबलक ठिकाणी उपलब्ध आहेत. सविस्तर माहिती www.mnre.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

अपारंपारिक ऊर्जासाधनांमध्ये सौरऊर्जेसोबतच अणुऊर्जा, जलऊर्जा, पवनऊर्जा, हायड्रोजननिर्मित ऊर्जा, भू अण्विक ऊर्जा, कचऱ्यापासून ऊर्जा, सागरी ऊर्जा, बायोगॅस इ. स्रोतांचा समावेश होतो.

गेल्या काही वर्षांमध्ये हरित ऊर्जा, ऊर्जा साठवणूक या क्षेत्रांमधील गुंतवणूक राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवर सातत्याने वाढली आहे. त्यामुळे पुढील अधिविभागातील संशोधनामध्ये ऊर्जा क्षेत्रात मोठ्या संधी उपलब्ध आहे.

1] Solid state devices	2] Solar cells
3] Energy storage devices	4] Super capacitors
5] Bio-fuels	6] Biomimicing etc.

व्यवसाय संधी :

१) अभियंता	६) अकाउंटेंट
२) भूगर्भ शास्त्रज्ञ	७) ऑईल फिल्ड वर्कर
३) मार्केटिंग मैनेजर	८) पावर प्लांट ऑपरेटर
४) बिज़नेस डेव्हलपमेंट मैनेजर	९) संशोधक
५) आय.टी.डिज़ायनर	१०) तत्वज्ञान सल्लागार

पात्रता : १) १२ वी विज्ञान उत्तीर्ण

२) IIT उत्तीर्ण

३) विज्ञान किंवा अभियांत्रिकी पदवी

अभ्यासक्रम आणि अभ्यासकेंद्र :

१) पदव्युत्तर पदविका :

Post graduate diploma in energy engineering energy management study centre.

Alahabad Agricultural institute, Hyderabad Vidyapeeth, Annamalai Vidyapeeth, Chennai.

2) **M. Phil (energy)**

Study Center - गांधीग्राम Rural university, Gandhinagar Rajasthan Vidyapeeth, Jaipur

3) **M.Tech.**

a] एनर्जी ऑडिट अँड एनर्जी मैनेजमेंट :

i] पुणे विद्यापीठ

ii] आय.आय.टी. दिल्ली/मुंबई

iii] देवी अहिल्या विद्यापीठ, इंदोर

iv] व्ही.आय.टी. वेल्लोर

v] एन. आय.टी. तिरुचिरापल्ली

vi] टेरी विद्यापीठ, नवी दिल्ली

vii] जावदपूर विद्यापीठ, जावदपूर

viii] अलाहाबाद अंग्रीकल्चरल इन्स्टिट्यूट, अलाहाबाद

b] M.Tech. renewable energy

- i] आय.आय.टी. मुंबई / दिल्ली
- ii] एन.आय.टी. त्रिची / हमीरपूर
- iii] युनिव्हर्सिटी ऑफ पेट्रोलिअम अँड एनर्जी स्टडीज, देहरादून

4] B.Tech in oil and gas

- i] युनिव्हर्सिटी ऑफ पेट्रोलिअम अँड एनर्जी स्टडीज, देहरादून

5] M.Sc. (energy)

- i] कोटा विद्यापीठ

6] M.E. (energy)

- i] कुमारगुरू कॉलेज ऑफ टेक्नॉलॉजी, कोईमतूर

7] M.Sc (renewable energy)

- i] लखनौ विद्यापीठ

* BOSCH Sponsored BRIDGE Course

संस्थेने जगविख्यात BOSCH कंपनीबरोबर रोजगाराभिमुख प्रशिक्षण देण्यासाठी MOU (सामंजस्य करार) केलेला असून पहिल्या टप्प्यात संस्थेच्या १५ महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यांना व शाळाबाह्य विद्यार्थ्यांना **BRIDGE** - Bosch's Response to India's Development Growth through Employability Enhancesment या कोर्सच्या माध्यमातून Soft Skills, Corporate एटिकेट्स, संगणक इत्यादींचे प्रशिक्षण दिले जात असून त्यांना रोजगार देण्यासाठी BOSCH कंपनीची मदत होत आहे. आतापर्यंत ३११ विद्यार्थ्यांनी प्रशिक्षण पूर्ण केलेले आहे व त्यापैकी ८८ विद्यार्थ्यांचे प्लेसमेंट झालेले आहे. BOSCH कंपनीमार्फत १) यशवंतराव चव्हाण इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, सातारा २) दहिवडी कॉलेज, दहिवडी ३) एस.एम. जोशी कॉलेज, हडपसर या तीन ठिकाणी Model Center उभी करण्यात आलेली आहेत.

BRIDGE कोर्स

कोर्स कालावधी	-	३ महिने
कोर्ससाठी पात्रता	-	१० वी १२ वी पास (१८ ते २५ वयोगटातील)
कोर्ससाठी फी	-	रु. ५०० ते रु. ३०००/- (महाविद्यालयानुसार)
कोर्सचे माध्यम	-	मराठी व इंग्रजी
प्रवेशित विद्यार्थी	-	पहिली बॅच २८० (१३ महाविद्यालयामध्ये)
प्रमाणपत्र	-	कंपनीकडून विद्यार्थी व ट्रेनरना प्रमाणपत्र देण्यात येते.
नोकरीची संधी	-	BOSCH कंपनीमार्फत प्लेसमेंट कॅम्प आयोजित करून विविध कंपन्यांमध्ये नोकरीची संधी

*****

२६) भारतीय रेल्वेतील सेवेच्या संधी

भारतीय रेल्वे जगातील सर्वात जास्त नोकऱ्या निर्माण करणारी संस्था आहे. नव्याने तयार होणाऱ्या मेट्रो आणि बुलेट ट्रेन यामुळे आकर्षक संधींमध्ये भरच पडत आहे. कोणत्याही शाखेच्या पदवीधर अभियंत्यांसाठी मेनोरेल आणि मेट्रो मध्ये ड्राइव्हर ची पदे प्रशिक्षणासह नव्यानेच उपलब्ध होत आहेत. या आणि अशा अन्य नोकरभरती संदर्भातील माहिती, सूचना आणि जाहिराती तर्फे नोकरी संदर्भ व प्रसिद्ध राष्ट्रीय दैनिकांमधून प्रकाशित केल्या जातात.

रेल्वे मधील टेक्निकल आणि नॉन टेक्निकल पदांची 'अ', 'ब', 'क', 'ड' अशा चार गटांमध्ये विभागणी केली जाते. 'अ' आणि 'ब' श्रेणीमध्ये अधिकारी तर 'क' आणि 'ड' श्रेणीमध्ये कर्मचारी वर्गाचा समावेश होतो. ही भरती प्रामुख्याने UPSC द्वारे एकत्रीत प्रशासकीय सेवा परीक्षा (Combined civil Services Exam) किंवा Railways Recruitment Board (RRB) च्या स्पर्धा परीक्षांद्वारे होते.

पदांची विविधता आणि संख्या यामुळे प्रत्येक पदासाठीची पात्रता येथे नमूद न करता पदाच्या श्रेणी नुसार माहिती दिली आहे. सविस्तर पात्रता संबंधीत संकेतस्थळ किंवा जाहीरार्तीमधून मिळू शकते.

Group	Post	Exam & Appointment	Qualification Graduation
A	Gazetted officer	Civil services examination (UPSC)	Graduation in any discipline or equivalent
		Engineering services examination (UPSC)	Degree in Engineering, M.Sc. / equivalent
		Combined medical examination (UPSC)	M.B.B.S.
		Special class railway Apprenticeship exam (SCRA)	H.S.C. or equivalent P.C.M. group
B	Gazetted officer	Promoted from group C staff Appointment by RRB	
C	Non-gazetted subordinate (Clerical, staff, supervisors, skilled labours, station masters, assistant station master, engine driver, etc.)	Appointed by 19 regional RRBs controlled RRCB, Assistant Loco pilot exam, Group D & non-technical popular categories (NTPC) exam.	Varies from 10th pass to graduate
D	Semi - skilled to unskilled labour	by RRB	

वेतन : भारत सरकारच्या प्रशासकीय सेवांच्या वेतनश्रेणी नुसार वेतन व अन्य सुविधा दिल्या जातात.

प्रशिक्षण संस्था : निवड झालेल्या अधिकाऱ्यांना भारतीय रेल्वे तर्फे सहा Centralized Training Institutes मध्ये (CIT) प्रशिक्षण दिले जाते.

- 1] Indian Railway institute of Transportation management (IRITM), Lucknow
- 2] Indian Railway institute of Civil Engineering (IRICEN), Pune.
- 3] Indian Railway institute of signal & Telecommunication Engineering (IRISET), Secunderabad
- 4] Indian Railway institute of mechanical engineering (IRIMEE) Jamalpur.
- 5] Indian Railway institute of electrical engineering (IRIEEN), Nashik
- 6] RPF Academy, Lucknow - for officers of railway protection force.
- 7] For non - gazetted staff training there are 170 training centers.

संपर्क :

- 1] www.indianrailways.gov.in
- 2] www.rrbahmedabad.gov.in
- 3] www.rrbajmer.org
- 4] www.rrbmumbai.gov.in
- 5] www.rrbnc.gov.in

*****

२७) स्टाफ सिलेक्शन कमिशन

केंद्र सरकारशी संबंधित विविध विभागात व मंत्रालयातील अधिकारी व कर्मचारी निवडण्यासाठी स्टाफ सिलेक्शन कमिशनची स्थापना २६ सप्टेंबर १९७७ रोजी झाली आहे.

UPSC व MPSC या परिक्षेशिवाय विद्यार्थ्यांना स्टाफ सिलेक्शन कमिशनद्वारे होणाऱ्या विविध परीक्षा देता येतात. केंद्र सरकारमधील सर्व प्रकारच्या ग्रुप - बी आणि ग्रुप - सी (नॉनटेक्निकल) ची पदे या कमिशनद्वारे परीक्षा घेऊन भरली जातात.

पुढील पदे या परीक्षेद्वारे भरली जातात :-

अ.क्र.	विभाग	पद	वर्ग
१.	सेंट्रल सेक्रेटरीएट सर्व्हिस	असिस्टंट	‘ब’
२.	सेंट्रल सेक्रेटरीएट सर्व्हिस व्यतिरिक्त केडर	असिस्टंट	‘ब’
३.	डायरेक्टरेट ऑफ इन्फोर्समेंट	इन्स्पेक्टर	‘ब’
४.	सेंट्रल बोर्ड ऑफ एक्साइज अँड कस्टम्स	इन्स्पेक्टर/प्रिन्सिपल ऑफिसर/एक्झामिनर	‘ब’
५.	सी.बी.आय.	सब इन्स्पेक्टर	‘क’
६.	सेंट्रल बोर्ड ऑफ डायरेक्ट टॅक्सेस	इन्स्पेक्टर ऑफ इन्कम टॅक्स	‘क’
७.	डायरेक्टरेट ऑफ एन्फोर्समेंट	असिस्टंट	‘क’
८.	कॅंग ऑफिस	अकाऊंटंट	‘क’
९.	सांख्यिकी आणि कार्यक्रम कार्यान्वयन मंत्रालय	स्टॅटिस्टिकल इनव्हेस्टिगेटर	‘ब’
१०.	केंद्र सरकारचे विविध विभाग व मंत्रालय (सेंट्रल सेक्रेटरीज सर्व्हिस व्यतिरिक्त केडर)	असिस्टंट)केंद्र सरकारचे विभाग/ मंत्रालय/सी.व्ही.सी.इ. मध्ये)	‘ब’
११.	सी.बी.ई.सी./सी.बी.डी.टी.	टॅक्स असिस्टंट	‘क’
१२.	रजिस्टार जनरल ऑफ इंडिया(आर.जी.आय)	कम्पायर (संकलक)	‘क’
१३.	रेल्वे रिक्रूटमेंट बोर्ड	विविध पदे	‘क’

* वयोमर्यादा :-

- १) स्टॅटिस्टिकल इनव्हेस्टिगेटर (ब) - कमाल वय २६ वर्षे
- २) असिस्टंट / सी.बी.आय - २० ते २७ वर्षे
- ३) इतर पदे - १८ ते २७ वर्षे

(विविध राखीव वर्गासाठी कमाल वयोमर्यादा शिथिल ठेवली आहे.)

* शैक्षणिक पात्रता :-

- 1) कम्पायलर - पदवीधर (अर्थशास्त्र/संख्याशास्त्र/गणित)
- 2) स्टॅटिस्टिकल इनव्हेस्टीगेटर वर्ग-2 - पदवीधर (संख्याशास्त्र/गणित/अर्थशास्त्र किंवा वाणिज्य शाखा)
- 3) अन्य सर्व पदे - मान्यताप्राप्त विद्यापीठातून पदवीधर.

* परीक्षा पद्धत :-

तीन टप्प्यांमध्ये परिक्षेचे आयोजन केले जाते.

- 1) पूर्व परीक्षा - 50 प्रश्न, 50 गुण, वेळ - 2 तास. प्रश्न इंग्रजी आणि हिंदी भाषांत असतात.
- 2) मुख्य परीक्षा - दोन प्रश्नपत्रिका अनिवार्य
  - i) अँरिथमेटिक अँबिलिटी - 100 प्रश्न (200 गुण) वेळ 2 तास
  - ii) इंग्रजी भाषा व कॉम्प्रिहेंशन - 200 गुण, वेळ 2 तास.
- 3) मुलाखत - 100 गुण (ऑडिटर, कम्पायर, अकाऊंटंट, टॅक्स असिस्टंट, अप्पर डिव्हीजन क्लार्क या पदांसाठी मुलाखत घेतली जात नाही.)

* कौशल्य चाचणी :- सेंट्रल सेक्रेटरीएट सर्व्हिसमधील असिस्टंट पदासाठी संगणक कौशल्य चाचणी घेण्यात येते. तसेच इन्स्पेक्टर (प्रिन्सिपल ऑफिसर/एक्साय्मिनर/सेंट्रल एक्साय्ज) या पदांसाठी शारीरिक पात्रता व क्षमता चाचणी पूर्ण करणे बंधनकारक आहे.

Website :- <http://ssc.nic.in>

* LUPIN Ltd. (C.S.R Scheme)

कमवा व शिका योजना (B.Sc. (Drug Science)

LUPIN Ltd. मार्फत संस्थेच्या कनिष्ठ महाविद्यालयाकडील हुशार व गरजू विद्यार्थ्यांसाठी कमवा व शिका योजनेतर्गत उत्तम काम करून शिकण्याची संधी उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे.

- ◇ कोर्स कालावधी : पदवी (3 वर्षे)
- ◇ पात्रता : 50% मार्कांसह 12 वी विज्ञान शाखेतून पास
- ◇ कोर्स फी : मोफत
- ◇ निवड प्रक्रिया : **LUPIN** कंपनीमार्फत Aptitude Test Interview
- ◇ प्रमाणपत्र : **LUPIN** कंपनी व **Y.C.M.O.U.** नाशिक मार्फत
- ◇ छात्रवृत्ती (Stipend) : पहिल्या वर्षी रु. 6500/-दुसऱ्या वर्षी रु.7500/- तिसऱ्या वर्षी रु. 8500/-
- ◇ कमवा व शिका योजना : विद्यार्थ्यांना सोमवार ते शुक्रवार **LUPIN** कंपनीमध्ये काम : शनिवार व रविवार शिक्षण
- ◇ सहभागी महाविद्यालये : संस्थेची कनिष्ठ महाविद्यालये

(२८) करिअर इन लॉ

भारतासारख्या विस्ताराने मोठ्या असणाऱ्या देशात प्रचंड लोकसंख्या असून सामाजिक क्षेत्र आर्थिक क्षेत्र बहुभाषिकता, विभक्त कुटुंबे, बँक व आर्थिक घोटाले इंटरनेट व सायबर गुन्हेगारी, सोशल मिडियाचा गैरवापर व विषमता, अंधश्रद्धा, संघटित गुन्हेगारी अशा असंख्य समस्या निर्माण होत आहेत. त्यामुळे कायद्याच्या क्षेत्रात नवनवीन रोजगार संधी उपलब्ध होत आहेत. कायदा क्षेत्राच्या विस्तारही मोठा आहे. त्याबरोबरच त्यामध्ये संधीही खूप आहेत.

पण केवळ न्यायालयात काम करणे म्हणजे वकिली करणे असा इतकाच अर्थ घेतला जातो आणि कायदा व विधी क्षेत्रातील इतर अनेक रोजगार संधीचा करियर म्हणून विचार केला जात नाही. आज कोर्टांमध्ये वकिलांची मोठी गर्दी असली तरी कायद्याच्या न्यायालयीन प्रक्रियांची माहिती घेऊन व कायद्यातील तरतूदींचा नीट अभ्यास करून प्रत्यक्ष न्यायालयात काम करणाऱ्या प्रामाणिक वकिलांची मोठी गरज आहे.

वकिल होऊन न्यायालयात गुन्हेगारी संदर्भातील केसेस दिवाणी केसेस, लेबर/इंडस्ट्री क्षेत्र कंपनी कर सल्लागार, कौटुंबिक न्यायालयांतील केसेस चालवणे असे अनेक विविध मार्गाने रोजगार संधी उपलब्ध आहेत. लॉ शिक्षण व कंपनी सेक्रेटरी या शिक्षणाचा मेळ घालून कंपनी लिगल अॅडमिनिस्ट्रेशन, ट्रेड मार्क्स, पॅटर्, कॉपीराईट्स, बौद्धिक संपदा कायदा, कंपनी लॉ, आंतरराष्ट्रीय कायदे इ. क्षेत्रात काम करण्याच्या संधी वकिल म्हणून करता येतात.

विधीक्षेत्रात या पारंपारिक करियर बरोबरच सायबर लॉ एक्सपर्ट, बौद्धिक संपदा हक्क नोंदणी, पेटंट ट्रेड मार्क्स कॉपीराईट्स, विविध क्षेत्रातील कॉन्ट्रॅक्स, सोशल मिडीयाचा गैरवापर व गुन्हेगारी इ. क्षेत्रात संधी मिळू शकते. वकिली क्षेत्राच्या अनुभवानंतर तालुका, जिल्हा, सत्र न्यायाधिश बनण्याची संधी देखिल मिळू शकत.

* विधी क्षेत्रातील विविध संधी *

1) फौजदारी कायदा केसेस	2) दिवाणी केसेस
3) कर कायदा	4) बौद्धिक संपदा कायदा
5) कार्पोरेट नोकरी	6) विधीप्राध्यापक
7) तालुका, जिल्हा स्तरावर न्यायाधिश	

शैक्षणिक पात्रता	कालावधी
1) पदवीधर	3 वर्षे
2) H.S.C. (12 वी)	5 वर्षे

* प्रवेश प्रक्रिया

- 1) महाराष्ट्र नॅशनल लॉ युनिव्हर्सिटी, मुंबई - 022/255225771
- 2) महाराष्ट्र नॅशनल लॉ युनिव्हर्सिटी, ज्युडिशियल ऑफीसर्स ट्रेनिंग इन्स्टिट्यूट सी.पी क्लब रोड, महाराष्ट्र 071212522583
(नागपूर व मुंबई येथील संस्थेत 60 जागा असून महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांसाठी 50 जागा राखीव आहेत.

* प्रवेश परीक्षा

A) Three years L.L.B Course Graduation Entrance.

Total Mark 150. Time - 2 Hour

Subjects	Marks	Total Marks
1] Legal Aptitude	30	150 marks
2] G.K Current affairs	40	
3] Legal & Analytical Reasoning	30	
4] English	50	

B) Five year L.L.B course - H.S.C. 10 + 2

Subjects	Marks	Total
1] Legal Aptitude	40	150 marks
2] G.K Current affair	30	
3] Legal Reasoning	30	
4] English	30	
5] Basic Maths	20	

Address

Government of Maharashtra State Common Entrance Test

305 Govt. Polytechnic Building 49, Kherwadi, Mumbai. Bandra - 400057

Website - www.mahaset.org. Telephone - 022 - 26 47 6034 / 26476037

Courses in Law

Sr. No	Course Name	Duration	Entrance
1	Bachelor in Law	5 Yrs.	10 +2
2	Bachelor in Social legal science	3 Yrs.	10 + 2
3	Bachelor in Law (L.L.B)	3 Yrs.	Graduate + Entrance
4	Master of Law (L.L.M)	2 Yrs.	L.L.B + Entrance
5	Master of labour law & labour welfare	2 Yrs.	Graduate
6	Diploma in legislative Drafting	1 Yr.	L.L.B
7	Diploma in Taxation Law	1 Yr.	Graduate
8	Diploma in co-operative Law	1 Yr.	Graduate
9	Diploma in Criminology	1 Yr	Graduate
10	Bachelor in General Law	1 Yr.	Graduate
11	Master of labour studies (M.L.S)	2 Yrs.	L.L.B

२९) करिअर निवडीवर परिणाम करणारे घटक

प्रत्येक व्यक्तीला त्याच्या जीवनात यशस्वी होण्यासाठी कोणता ना कोणता व्यवसाय करावाच लागतो. पण त्या व्यवसायात त्याला समाधान मिळेलच असे नाही. पण व्यक्तीला व्यवसायामध्ये प्रवेश करण्यापूर्वीच योग्य मार्गदर्शन मिळाले तर त्याच्या जीवनात निश्चितच सकारात्मक बदल होऊ शकेल. व्यवसाय निवडीवर बुद्धिमत्ता, शारीरिक क्षमता अभियोग्यता स्वभाव विशेष अभिरूची किंवा आवड, शैक्षणिक संपादनूक, परिस्थिती इत्यादी घटक खूप मोठ्या प्रमाणावर परिणाम करू शकतात.

बुद्धिमत्ता :- प्रत्येक व्यक्तीची बुद्धिमत्ता भिन्न पातळीची असू शकते. आपली बुद्धिमत्ता कोणत्या पातळीची आहे हे जर व्यक्तीने योग्यवेळी जाणून घेतले तर त्याचा उपयोग त्याला व्यवसाय निवडताना हमखास होईल. जसे कि कुशाग्र किंवा उच्च बुद्धिमत्ता असणाऱ्या व्यक्ती सैनिकी अधिकारी प्रशासकीय सेवा, संशोधन क्षेत्र, प्राध्यापक आर्थिक सल्लागार, अर्थतज्ज्ञ, कंपनी सेक्रेटरी, अवकाश शासन इत्यादी क्षेत्रात आपले करिअर घडवू शकतात. मध्यम किंवा सर्वसाधारण बुद्धिमत्ता असणाऱ्या व्यक्ती बँक अधिकारी, विमा क्षेत्र इन्कम टॅक्स, सेल्स टॅक्स, रेल्वेसेवा, शेअर मार्केट, व्यवस्थापन, पत्रकारीता इत्यादी क्षेत्रात आपले करिअर प्रभावीपणे घडवू शकतात. तुलनेने कमी बुद्धिमत्ता असणाऱ्या व्यक्ती शारीरिक श्रमाची कामे चांगल्या प्रकारे करू शकतील.

शारीरिक क्षमता :- प्रत्येक व्यवसायासाठी कामाच्या स्वरूपावरून शारीरिक क्षमता असणे अपेक्षित असते जसे कि अग्निशामक दल, रेल्वे पोलीस, पोलीस खाते, वन खाते, संरक्षण दले, इत्यादी क्षेत्रात वजन, उंची, छाती, दृष्टी या बाबी विचारात घेतल्या जातात. विद्यार्थी दशेतच या क्षमता समजल्या तर भविष्यात तो विद्यार्थी शारीरिक अपंगत्व असणारा विद्यार्थी पर्यायी क्षमतांचा विचार करून व्यवसाय निवडू शकेल.

अभियोग्यता/ अभिक्षमता :- कोणत्याही क्षेत्रामध्ये अतिशय प्रभावीपणे काम करण्यासाठी संबंधित क्षेत्रासाठी लागणाऱ्या अभियोग्यता त्याच्याकडे आहेत का याची ओळख त्या व्यक्तीस होणे अतिशय महत्वाचे असते. जसे कि इंजीनिअरींग क्षेत्रात प्रवेश करायचा झाल्यास गणितीय ज्ञान, अवकाशीय अवबोध, तार्किक विचार, मापनामधील सूक्ष्मभेद, अमूर्त विचार प्रक्रिया. वैद्यकीय व्यवसायात प्रवेश करण्यासाठी इंग्रजीवर प्रभुत्व, अनेक तास काम करण्यासाठी क्षमता, आनंदी कृती. शिक्षक, प्राध्यापक, वकील इत्यादी व्यवसायात प्रवेश करण्यासाठी भाषेवर प्रभुत्व, सखोल ज्ञान मिळवण्याची मनापासूनची कृती, स्वतःचे म्हणणे पटवून देण्यासाठी योग्य भाषा शैली, शब्द संचय, योग्य आवाज इत्यादी अभियोग्यता अपेक्षित असतात.

स्वभाव विशेष :- मानव हा समाजप्रिय प्राणी असून कोणताही व्यवसाय करताना त्याला विविध स्वभावाच्या व्यक्तीशी दरोज सामना करावा लागतो. आपले काम प्रभावीपणे पार पाडण्यासाठी काही स्वभाव विशेष असणे गरजेचे असते जसे कि संशोधन, आरेखक चित्रकार, मूर्तीकार, शिल्पकार, रंगभूषाकार याच्याकडे अंतर्मुख होण्याची क्षमता असावी लागते जर सेल्समन, मेडिकल रिप्रेझेंटेटिव्ह, समाजसेवक, शिक्षक दिग्दर्शक, वकील, अॅक्टर, गायक या व्यक्ती बहिर्मुखी असल्या पाहिजेत. विद्यार्थी ना स्वतःचा स्वभाव पाहूनसुद्धा त्यांच्या स्वभावानुसार व्यवसाय निवड करता येते.

अभिरूची आवड :- व्यक्तीची आवड कोणत्या क्षेत्रात आहे हे जर त्याला वेळीच समजले तर संबंधित क्षेत्रातील अभ्यासक्रम निवडून त्यामध्ये ती व्यक्ती यशस्वी होऊ शकते. पर्यायाने ती व्यक्ती त्या व्यवसायात स्वतःला झोकून देते. त्यामध्ये निपूण बनते आणि आनंदी जीवन जगू शकते. याउलट आवड नसलेल्या व्यवसायाची निवड केल्यास प्रयत्न करूनही चांगले यश संपादन करण्याची शक्यता कमी असते. परिणामी अशा व्यक्ती वैफल्यग्रस्त बनतात. म्हणूनच आवड हा सुद्धा महत्वपूर्ण घटक असू शकतो.

शैक्षणिक संपादनूक :- बऱ्याचशा अभ्यासक्रमाला प्रवेश मिळवण्यासाठी स्पर्धा परिक्षांना सामोरे जावे लागते. त्यावेळी किती गुण मिळवले आहेत, शैक्षणिक संपादनूक कोणत्या दर्जाची आहे या गोष्टी विचारात घेतल्या जातात. काही अभ्यासक्रमांना प्रवेश मिळवण्यासाठी किमान गुण असावेच लागतात. याची जाणीव विद्यार्थ्यांना वेळीच झाली तर तो किमान गुण मिळवण्यासाठी प्रयत्नशील राहिल व प्रवेशापासून वंचित राहणार नाही.

परिस्थिती :- विद्यार्थ्यांची कौटुंबिक, सामाजिक, आर्थिक आणि भौगोलिक परिस्थितीही व्यवसाय निवडीवर खूप मोठा परिणाम घडवून आणू शकते.

कमवा व शिका योजना

यांच्याबरोबर रयत शिक्षण संस्थेने ऑक्टोबर 2010 मध्ये (MOU)सामंजस्य करार केलेला आहे. त्यानुसार यांच्या सहकार्याने संस्थेच्या रावबहादूर नारायणराव बोरावके कॉलेज, श्रीरामपूर जि. अहमदनगर येथे प्रतिवर्षी हुशार व गरजू 70 निवडक विद्यार्थ्यांसाठी कमवा व शिका योजनेतर्गत प्रशिक्षण दिले जाते व टाटा ग्रुप ऑफ इंडस्ट्रीजमध्ये नेक्स्टीची संधी दिली जाते.

◇ पात्रता	:	12 वी पास
◇ कोर्स फी	:	मोफत
◇ निवड प्रक्रिया	:	टाटा बिझनेस सपोर्ट सर्व्हिस लि. मार्फत Written Test & Interview
◇ प्रमाणपत्र	:	टाटा बिझनेस सपोर्ट सर्व्हिस लि. मार्फत
◇ छात्रवृत्ती (Stipend)	:	Full Time विद्यार्थ्यांसाठी रु. 9000/-, Part Time विद्यार्थ्यांसाठी रु. 5000/-
◇ प्लेसमेंट	:	सन 2018 पर्यंत एकूण 550 विद्यार्थ्यांचे प्लेसमेंट झालेले आहे.

३०) करिअर संबंधी वेबसाईट्स

Carrier Related Websites

1	Reserve Bank of India	www.rbi.co.in
2	LIC Exams	www.lic.co.in
3	Railway Exams	www.rrb.co.in
4	Pani Puravtha Exams	www.water.maharashtra.gov.in
5	Central Flying & Design Industry	www.cmpdi.com
6	Mahila & Bal Vikas Ayukta	www.wcdexamd.in
7	Appar Ayukta Adivasi Vikas Mahamandal	www.mahatribal.gov.in
8	All India Institute Of Medical Science	www.aiimsr.in
9	Samaj Kalyan Pune	www.oasis.mkcl.org/dsw.com
10	Bhilai Steel Plant	www.sail.co.in
11	Indian Coast Guard	www.joinindiacoasthuard.gov.in
12	The Indian Navy	www.nausana.bharati.nic.in
13	SIDCO	www.cidco.maharashtra.gov.in
14	ONGC	www.ongcindia.cm
15	Dept. of Automic Energy	www.dpsdae.gov.in
16	Central Excise & custom Department, Pune	www.punecenexcise.gov.in
17	NTPC	www.ntpccarrers.net
18	ISRO	www.sac.gov.in
19	Central Institute of Fisheress Technology	www.cift.res.in
20	National Chemical & Fertilizer Ltd.	www.rcfltd.com
21	Bhaba Automic Research Centre	www.barc.gov.in
22	GAIL India Ltd.	www.gailonline.com
23	All India Council of Technical Education (AICTE)	www.aicte.com
24	All India Institute of Management Studies	www.aiimas.com
25	All India Management Association (AIMA)	www.aima-ind.org
26	Association of India Management Schools	www.atma-aims.org
27	Aviation Ground School	www.zenindia.com

28	Biotechnology Information Directory Education	www.biotechindia.org .
29	Bit.Bis Placement University of Delhi	www.birreplacement.com
30	British Council	www.britishcouncil.org/india
31	Carrer Portal	www.carrerindia.com
32	Carrer Prospects in Computers	www.liveindia.com
33	Carrer in India	www.indiacarrers.com
34	DOEACC Society, New Delhi	1) www.doe.gov.in 2) www.doeacc.org.in
35	DTE Maharshta	www.dte.org.in
36	Foreign Study Guide To Study Abroad	www.foreign.study.com
37	Forest Education In India	www.foresters.org .
38	IIT Bombay	www.iitb.erent.in
39	Indian Institute of Business In India	www.iibm.org
40	Indian Institure of Hotel Management & Catering	www.iitimc.aion.com
41	Indian Institute of Information Technology (IIIT), Hydrabad	www.iit.net.ac.in
42	Indian Institute of Mass Communication	www.iimc.ac.in
43	Indian Institute of Planning & Management (IIPM)	www.iipm.edu
44	Indira Gandhi National Open University	www.ignou.org .
45	Institute of Chariered Accounts of India (ICA)	www.icai.org
46	Jawaharlal Nehru University (JNU)	www.jnu.ac.in
47	K.J. Somaiya Institute of Management Studies & Research	www.simsr.com
48	Narsee Manjee Institute of Management Studies Mumbai	www.nmis.edu
49	National Institute of Desugn (NID)	www.nid.edu
50	National Institute of fashion Technology (NIFT)	www.nftindia.com
51	National Institute ofPharma.Edu. & Research (NIPER)	www.niper.nic.in
52	NIIT	www.niit.com
53	Sp jain institute of Management & Reasearch, Mumbai	www.spjimr.org .
54	Symbasis Institute of Foreign Trade, Pune	www.siftpune.com
55	Union Public Service Commission	www.upsc.govt.in
56	YCM Open University	www.ycmou.com

57	Zee Interactive Learning Systems	www.zaalearn.com
58	Bank of Maharashtra	www.bankofmaharashtra.in
59	Bank of India	www.bankofindia.com
60	Canara Bank	www.canarabank.in
61	Birla Institute of Management Technology, New Delhi	www.bimtechnindia.org
62	Birla Institute of Science & Technology, Pilani	www.bits-pilani.ac.in
63	British Council	www.britishcouncil.org/india
64	Central Board of Secondary Education (Cbse)	www.cbseindia.org
65	DTE, Maharashtra	www.dte.org.in
66	Fit JEE	www.fitjee.com
67	Forest Education in India	www.foresters.org
68	GMAT, GRE, SAT Coachin	www.jamboreeindia.com
69	Hotel Management	www.ihmbanglore.com
70	IILM, New Delhi	www.iilm.edu
71	IIT Bombay	www.iitb.ernet.in
72	Indian Institute of Management (iim) Ahmadabad	www.iimahd.ernet.in
73	Indian Institute of planning & Management (IIPM)	www.iipm.edu
74	Indira Gandhi National Open University	www.ignou.org
75	Institute of Chartered Accountants of India (ICA)	www.icaai.org
76	National Institute of Design	www.nid.edu
77	National Institute of Fashion Technology (NIFT)	www.nitindia.com
78	National Institute of Pharma. Edu. & Research (NIPER)	www.niper.nic.in
79	Tata Institute of Social Sciences	www.tiss.edu
80	Tata Institute of Fundamental Research	www.tifr.res.in
81	ICICI Bank	www.icicibank.com
82	HDFC Bank	www.hdfcbank.com
83	State Bank of India	www.statebankofindia.com
84	Union Bank of India	www.unionbankofindia.com
85	Indian Bank	www.indianbank.in
86	Central Bank of India	www.centralbankofindia.co.in
87	Ministry of Defence	www.rac.gov.in

88	Army Institute of Technology	www.aitpune.tripod.com
89	Association of Indian Management Schools	www.atme-aims.org
90	Association of Indian University	www.aiuweb.org
91	तंत्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन	www.dte.org.in
92	वैद्यकीय शिक्षण आणि संशोधन संचालनालय महाराष्ट्र शासन	www.dmer.org.in
93	व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र शासन	www.dvet.gov.in
94	पारंपारिक पदवी शिक्षण, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ	www.unipune.ac.in
95	भारतीस प्रादयोगिक संस्था (आय आय टी) मुंबई	www.iitb.ac.in
96	केंद्रीय माध्यमिक शिक्षण मंडळ (सी.बी.एस.ई)	www.cbse.nic.in
97	इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विद्यापीठ	www.ignou.ac.in
98	टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे	www.tmv.edu.in
99	सिम्बॉयसिस इंटरनॅशनल युनिव्हर्सिटी, पुणे	www.siu.edu.in
100	ऑल इंडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्स	www.aiims.edu
101	बिर्ला इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी	www.bits.pillani.ac.in
102	नॅशनल ऑप्टिट्यूड टेस्ट इन आर्किटेक्चर	www.nata.ac.in
103	कॉमन लॉ ऑडमिशन टेस्ट	www.clat.ac.in
Websites where you can find job		
104	www.123naukri.com	www..2myjobs.com
105	www.4icj.com	www.geniousjobs.com
106	www.gulfjobseeker.com	www.naukri.com
107	www.placementindia.com	www.fasttracksjobs.com
108	www.123ove.com	www.jobhutonline.com
109	www.salesjobs.com	www.jobweb.com
110	www.traveljobsindia.com	www.careersite.com
111	www.employindia.com	www.indiarecruit.com
112	www.directjobs.com	www.indiarecruit.com
113	www.guru.com	www.oneworld.net

*****

स्थापना :- १६/०८/१९८०

॥ सहकाराच्या दिपज्योती स्वतः सेवकांचे जीवन उजळती ॥

कारदार नोकरीच्या सहकारी बँकमधील अग्रेसर बँक
स्वतः सेवकांच्या अडथळ्यांचे केली सहकार्यांना हात शिंदे पुढे करणारी,
त्यांचे आवासातून अग्रेसरी निवृत्तीच्या बँक अमृत महोत्सवी बँक

संस्थापक
पदव्यभूषण
डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील
डी. जे. ए.

दि स्वतः सेवक को-ऑपरेटिव्ह बँक लि., सातारा

मुख्य कार्यालय :- ४५५/२/२० क पेठ, सदरबझार, सातारा - ४१५ ००१
फोन नं. (०२१६६२) २३९३९३, २३९३९४, २३९८३५, २३३३९५

E-mail rayatbank.hc@gmail.com, hc@rbs.com

website - www.rayatsevakbank.co.in

दि. ३१/३/२०१९ अखेरची बँकेची सांप्तिक स्थिती

भाग भांडवल रु. ५२ कोटी ७१ लाख,
एकूण निधी रु. ६१ कोटी ६८ लाख,
ठेवी रु. १०२५ कोटी ५३ लाख,
कर्ज रु. ६६० कोटी ३९ लाख,
गुंतवणूक रु. ४५६ कोटी २६ लाख

शाखा विस्तार :-

औधगाव (पुणे), अहमदनगर, सांगली, पंढरपूर, कोपरगाव,
वाशी (नवी मुंबई), बारामती, विटा, सदरबझार (सातारा),
कर्मवीर रमाधी परिसर (सातारा), छ. शिवाजी कॉलेज परिसर
(सातारा), दहिवडी, मंचर, श्रीरामपूर, कराड, कर्जत, कोल्हापूर,
आडगाव (नाशिक), हडपसर, लोणंद

बँकेची ठळक वैशिष्ट्ये

- १) सभासदांना स्वतः कर्ज पुरवठा २) विशेष घरबांधणी/घस्तारण कर्ज योजना ३) सोनेतारण कर्ज योजना ४) जमीनकी कर्ज नं. १, २, ३, ४
- ५) वाहनतारण कर्ज योजना ६) शैक्षणिक कर्ज योजना ७) जुन्या गाड्यांना वाहनतारण कर्ज तसेच टेकओव्हर कर्ज
- ८) बँकेच्या सांगली, पंढरपूर, विटा, सदरबझार, सातारा, दहिवडी, अहमदनगर, कराड, हडपसर, लोणंद व मंचर येथे सोने तारण कर्ज सुविधा उपलब्ध ९) स्वतः सभासदांच्या वारसांसाठी रु. १५ लाख आर्थिक मदत १०) बँकेच्या अहमदनगर, सांगली, पंढरपूर, विटा, वाशी (नवी मुंबई), दहिवडी, सदरबझार सातारा, कराड, हडपसर, लोणंद व मंचर या शाखांमध्ये सेफ डिपॉझिट लॉकर सुविधा उपलब्ध.

ठेवीवरील आकर्षक व्याजदर

ठेव प्रकार	व्याजदर (द. सा. द. शे.)	बँकेची आकर्षक ठेव योजना
अ) चालू ठेव	.....	१) स्वतः बचत, शुभमंगल ठेव, पेन्शन ठेव योजना
ब) सेव्हिंग ठेव	४.००%	२) मुदत ठेव चक्रवाढ व्याज ठेव योजना
३० दिवसासाठी पुर्नगुंतवणूक ठेव	५.५०%	३) कर्मवीर कॅश सर्टिफिकेट ठेव योजना
४६ दिवसासाठी पुर्नगुंतवणूक ठेव	६.५०%	४) लक्ष्मी धनवर्धिनी स्विकरिंग ठेव योजना
क) मुदत ठेव		५) स्वतः लघुपत्ती ठेव योजना
१) ७ दिवस ते १४ दिवस	५.००%	
२) १५ दिवस ते २९ दिवस	५.५०%	॥ ज्येष्ठ नागरिकांसाठी (६० वर्षे पूर्ण) १ वर्षाच्या पुढील साधी मुदत ठेवीवर अर्धा टक्का जादा व्याजदर
३) ३० दिवस ते ४५ दिवस	६.००%	
४) ४६ दिवस ते ९० दिवस	६.५०%	
५) ९१ दिवस ते १८० दिवस	७.००%	॥ स्वतः शिक्षण संस्थेच्या सेवेतून सेवानिवृत्त (५८ वर्षे पूर्ण) होणाऱ्या बँक सभासदांना १ वर्षाच्या पुढील साधी मुदत ठेवीवर अर्धा टक्का जादा व्याजदर
६) १८१ दिवस ते १ वर्ष पूर्ण	७.२५%	
७) १ वर्षाचे पुढे ते ३ वर्षे पूर्ण	७.२५%	॥ ठेवीचा रु. १,००० कोटीचा टप्पा पूर्ण
८) ३ वर्षाचे पुढे ते ५ वर्षे पूर्ण	७.५०%	॥ ठेवीचा विमा असल्याने ठेवीची सुरक्षितता
९) ५ वर्षाचे पुढे	७.२५%	

संचालक मंडळ

श्री. रामदास तांबे
चेअरमन

श्री. विजयराम डुरे
व्हाईस चेअरमन

श्री. संजयकुमार मगदूम
जनरल मॅनेजर

मि. डॉ. भाऊसाहेब कराळे-(एक्स ऑफिसिओ), श्री. अर्जुन मलमुडे, सौ. सुनिता वाळके, श्री. बाबासाहेब शेख, श्री. प्रमोद कोळी, डॉ. श्री. विजय कुंभार, श्री. शहाजी मखरे, श्री. जयकुमार आडमुडे, श्री. लालासाहेब खलाटे, श्री. ज्ञानेश्वर शेटे, श्री. योगेश्वर फवार, श्री. सुकदेव काळे, श्री. सुभाष पाटील, श्री. राजेंद्र शिंदे, डॉ. श्री. विरू राजगे, सौ. निलिमा कदम